

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI: 1070

**EDEBİYATIMIZDAKI
DİNÎ, TASAUVUFÎ VE HİKMETLİ
MANZUM SÖZLERDEN BİR DEMET**

Hazırlayan
H.Fethi GÖZLER

KAYNAK ESERLER DİZİSİ. 32

İSMAIL EFE
KÜTÜPHANESİ

Sıra No :

Konu No :

Tarih :

Fiyat :

İSTİSNA İLİM DARI BİRLİ
TARİHİ VE İKİNCİ BAZI
BİRLİĞİNE BİRLİĞİ

İSTİSNA İLİM DARI BİRLİ

İSTİSNA İLİM DARI BİRLİ

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI: 1070

EDEBİYATIMIZDAKİ DİNÎ, TASAVVUFÎ VE HİKMETLİ MANZUM SÖZLERDEN BİR DEMET

Hazırlayan

H. Fethi GÖZLER

KAYNAK ESERLER DİZİSİ: 32

ÖNSÖZ

Değerli edebiyatçı H. Fethi Gözler'in hazırladığı "Edebiyatımızdaki Dini, Tasavvufi ve Hikmetli Manzum Sözlerden Bir Demet" adlı eseri, manevi değerlerle ilgili çok güzel ve orijinal sözlerden meydana gelmiş bulunmaktadır. Eserde yerini bulan "hikmetli" sözler, hem dinlendirici, hem de yol gösterici niteliktedir. Hikmeti bugünkü Türkçemizle "bi'gelik" diye ifade edebiliriz. Bilgeliliğin özünde doğruluk ve gerçek vardır. Eskiler felsefeye "hubb-ül-hikmet" (bilgelik sevgisi) demişlerdir.

Elimizdeki eserde bulunan, manzum olarak ifade edilmiş hikmetli sözler, insanı düşündürücü ve isabetli hükme götürücü niteliktedir. Bunların bazıları atasözlerini hatırlatmakta, bazıları kötülükleri yermekte, bazıları ise insanı uyarmaktadır. Bu eserde insan ve varlık hakkında ince manalı buluşlar da çoktur. Eserdeki bazı mısraları, anlaşmazlıkların çözümünde karşı tarafı ikna için kullanmak mümkündür.

Eserin muhteva bakımından eğitici ve iyiyi sevdireci niteliği de vardır. Eser bu niteliğiyle cemiyetimizin ahlaki değerlerinin korunması için yararlıdır.

Elimizdeki eserde hayatın nasıl değerlendirileceğini ve olaylar karşısında nasıl davranılacağını telkin eden ifadeler de vardır. Manzum sözlerin bazıları Allah'ı, Ahiret'i ve Ölüm'ü hatırlatarak insanın gönlünü sonsuza açıcı nitelikler taşımaktadır. Böylece eserde inancı güçlendirici mısraları okuyarak ferahlamak da mümkündür.

Ayrıca bu eser, eski ve yeni birçok şairimizin hikmetli ifadelerini bir araya getirerek (yüz altmış şair -sekiz yüz altmış dört manzum söz) kültür tarihimize zenginlik katmıştır. H. Fethi Gözler'in açıklamaları ve mübalağaya varmayan hükümleri eserin önemini arttırmıştır.

Bu eserden çok kişinin zevk alacağını ve çoklarının da manzum sözleri ezberleyerek kendilerine düstur kabul edeceklerini kuvvetle tahmin ediyorum.

Prof.Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU

ISBN 975-17-0423-5

© Kültür Bakanlığı, 1989

Onay: 15.3.1989 tarih ve 928.4.3.-1054 sayı

Birinci baskı

Baskı sayısı: 2000

Semih Ofset - ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ: Prof. Dr. İbrahim Agâh Çubukçu	V
Abdullah Satoğlu.....	1
Abdülhak Hâmit Tarhan	1
Abdülhak Molla.....	2
Adnî-II. Bayezîd.....	3
Ahî	3
Ahmed Fakih.....	4
Ahmet Tufan Şentürk.....	5
Ahmet Paşa	6
Ahmedî.....	6
Âli	7
Âli Bey.....	7
Ali Emirî	8
Ali Kemal Balkanlı.....	9
Ali Rıza Çopur.....	9
Andelibî (Faik Esat)	10
Arif Nihat Asya	10
Arîfî Ahmet Paşa.....	11
Âşık İsmetî.....	12
Âşık Kemalî Bülbul	12
Âşık Paşa.....	13
Âşık Sıtkı Baba (Pervane)	14
Ayetullah Bey (Mehmet).....	15
Ayhan İnal	15
Aynî	16
Aziz Mahmud Hüdayî.....	17
Azmi Güleç.....	18
Bâkî	19
Bedri Gürsoy	21
Bekir Sıtkı Erdoğan	22
Beliğ	23

Bursalı Talib	24
Cafer Ayanî Bey.....	24
Cem Sultan	26
Cemalî	27
Cenâbî (Ahmet Paşa)	27
Cinânî	27
Cevdet Aslangül	28
Cevdet Paşa (Ahmet)	28
Coşkun Ertepinar	28
Çelebizade Asım.....	29
Dertli.....	30
Diyarbakırlı Saîd Paşa	32
Edirneli Nazmî	33
Emrâh	33
Enderunî (Enderunlu) Fazıl	34
Enderunî (Enderunlu) Vasîf.....	35
Enver Tuncalp.....	36
Erzurumlu İbrahim Hakkı	37
Eşref	37
Eşrefoğlu Rumî.....	38
Famî	40
Fanî	40
Fâruk Nâfiz Çamlıbel.....	41
Fazıl Ahmet Aykaç.....	42
Fehim (Mustafa Çelebi)	42
Ferid Kam.....	44
Figânî	45
Firâkî (Abdurrahman Çelebi)	46
Fuzûlî	46
Gevherî.....	48
Hacı Bayram-ı Veli.....	48
Halil Soyuer	49
Hasan Kaya Mânioğlu	50

Haşimî	51
Haşmet	51
Hatemî.....	52
Hayâlî.....	53
Hızırağazâde Saîd	54
Hüseyin Suad Yalçın.....	55
İbn-i Kemal (Kemalpaşazâde).....	56
İbrahim Agâh Çubukçu	57
İbrahim Minnetoğlu	58
İsmail Hakkı Yılanlıoğlu	59
İzzed Molla (Keçecizâde)	59
Kâmî (Ahmet Çelebi)	61
Karacaoğlu	61
Kâtibî (Rumî) (Seydi Ali Reis)	62
Kisbî	64
Lâedrî	64
Leskofçalı Galib.....	71
Levni	73
Makâlî.....	74
Mehmet Âkif Ersoy.....	74
Mehmet Çakırtaş.....	77
Mehmet Rasim Ertür.....	77
Mevlânâ.....	78
Mezâkî	79
Mir'âtî.....	80
Mithat Cemal Kuntay	81
Molulu Revaî.....	82
Muallim Naci.....	83
Mucurlu Kâmil Bozdağ.....	85
Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman).....	86
Muhsin İlyas Subaşı	88
Musa Kâzım Paşa.....	89
Mustafa Edip Bey	90

Nâbî	91
Nâhîfî	94
Nâilî	95
Nâmîk Kemâl	96
Necâtî	98
Necip Fâzıl Kısakürek	100
Nedim	101
Nef'î	102
Nev'î	104
Nevin Emgen	105
Neylî	106
Neyzen Tefvik Kolaylı	107
Nihal Atsız	109
Ragıp Paşa (Koca)	109
Rahmî (Mustafa Efendi)	112
Raşid (Mehmet)	113
Refikî	114
Rızâ Tefvik Bölükbaşı	115
Rızâ Ümit	116
Ruhî	117
Ruhsatî	120
Sabahattin Çankaya	121
Sabit	121
Salim Öğütçen (Baba Salim)	123
Sarı Mehmet Paşa	125
Seyrânî	127
Seyyid Vehbî	130
Sultan Veled	131
Süleyman Fehim	131
Süleyman Nazif	133
Sümbülzâde Vehbî	133
Sümmânî	135
Surûrî	137

Şahingiray	138
Şâhidî	138
Şem'î	139
Şeyh Galib	140
Şeyhoğlu (Mustafa)	141
Şeyhülislâm Bahâyî	142
Şeyhülislâm Yahyâ	143
Şeyyad Hamza	144
Sezaî	145
Şinâsî	146
Şu'ûrî	149
Taşlıcalı Yahyâ Beğ	150
Tefvik Fikret	151
Tıflı	152
Tokadizâde Şekib	153
Tokadlı Nuri	154
Valî-î Amidî	155
Vehbî (Çizmecioğlu)	155
Veysel Şatıroğlu	156
Yahyâ Kemâl Beyatlı	157
Yenişehirli Avnî	159
Yesarî	160
Yorgansız Âşık (Hakkı Bayraktar)	161
Yunus Emre	162
Zâkirî	165
Zatî	166
Zeyneb Hanım	168
Zileli Kâtibî	168
Zîver Paşa	170
Ziyâ Gökâlp	171
Ziyâ Paşa	172
BİBLİYOGRAFYA	179

ABDULLAH SATOĞLU (1934 -)

Kayseri'de doğmuştur. Şair ve araştırmacı. Bir ara gazetecilik yapmış ve dergi de çıkarmıştır. Satoğlu'nun şiirinde insanı çeken bir güzellik vardır. Dinî duygularını anlatırken bayağılıktan kaçar ve sırf dinci olmak gibi ham bir tutkunun esiri olmaz. Eserleri: Bir Demet Lâle - Lâle Üstüne (şiirler). Başlangıçtan Bugüne Kayseri Şairleri - Mevlâna'nın Hocası Seyyid Burhanettin - Kayseri, Erciyes ve Çevresi Üstüne Yazılmış Şiirler Antolojisi - Mimar Sinan Şiirleri Antolojisi

1

"Allah" diye çarpar kalbim
Külçe gibi yığma beni.
Ateşinle yak da Rabbim
Sularında boğma beni

2

Günahkârım âciz kulum
Kırıldı kanadım kolum.
Senden geldim sana yolum,
Kıl anadan doğma beni.

ABDÜLHAK HÂMÎT TARHAN (1852-1937):

İstanbul'da doğmuş ve burada ölmüştür. Şairdir.

Şiirde eski geleneği kıranların başında gelir. Dîvân edebiyatından gelen biçimleri bırakmış, Batı edebiyatının etkisinde yeni biçimlere yönelmiştir. Şiirdeki gerek konu ve gerekse biçim yönünden en önemli eseri Makber'dir. Hâmit, bu eserinde metafizik düşüncelere yer vermiş ve bu düşüncelerin uyandırdığı tezatlı duyguları şiirine kaynak yapmıştır. Şiirlerini onaltı kitapta toplamıştır. Birkaçını alıyorum: Makber, Ölü, Bunlar Odur, Balâdan Bir Ses, Vâlidem, Arzîler. Tiyatrolarından birkaçı: Sabr ü Sebat, İçli Kız, Tezer, Eşber, Nesteren, Hakan...

1

Vatanperver ol, bir de sev milleti,
Bilirsin, hayatın budur illeti.

2

Kalbine girmemişse hiss-i vatan,
Anı sen kaale alma bâri utan.

Kız, köpekler bile vatanperver,
Vatanı sevmeyen acerb ne sever?

3

Gaddar olursa devlet, o millet eder kıyam
Mağdur olursa millet o devlet bulur hitam.

4

Sen hâlikımızsın ettik iman
Bir sende bulur bu yeis payan.
Bildim sana vâsıl oldu canım,
Allah derim, gelir mecalim.

Kelimeler - deyimler:

İllet: 1- Hastalık, 2- Bozukluk, 3- Sebep.

Hiss-i vatan: Vatan duygusu.

Kaale almamak: Üzerinde durmamak, sözünü etmemek.

Bâri: 1- Hiç olmazsa, 2- Bir defa olsun.

Gaddar: Acıması olmayan. Zulüm yapmaktan çekinmeyen.

Kıyam etmek: Ayaklanmak, karşı durmak.

Mağdur: Haksızlığa uğramış.

Hitam bulmak: Sona ermek, bitmek.

Halik: Yaratıcı, Allah.

Yeis: Ümitsizlik, sıkıntı.

Payan: Son.

Vâsıl olmak: Varmak, ulaşmak.

Mecal: Takat, güç, derman.

ABDÜLHAK MOLLA (1786-1853):

Yaşadığı devrin tanınmış tabibidir. Sultan II. Mahmut ile Sultan Abdülmecit zamanında üç defa Hekimbaşılıkta bulunmuştur. Bir tabib olmakla beraber önce Allah'a, sonra tıbbı inanır. Aşağıdaki sözler dediklerimizi ispat eder. Sicilli Osmanî'de, Molla için şöyle bir kayıt vardır: "*Edip, natuk, şair idi.*"

Abdülhak Molla, âlim, şair, ve tarihçidir. Altıncı göbekte, Hâmid'in dedesidir.

1

Göz yum cihandan aç gözünü dem gelür geçer
Sen göz yumup açınca bu âlem gelür geçer.

2

Çaresâz ola Hakîm-i mutlak
Bula her derde devâ Abdülhak.

3

Diş ağrısını âkîbet endiş olan çeker
Yohsa ilâcı var ki anın kerpeden keser.

4

Ne ararsan bulunur derde devâdan gayri.

5

Bu mesel ile bulur cümle düvel fevz ü felâh:
Hazır ol cenge eğer ister isen sulh u salâh.

(Bütün devletler bu sözle bahtiyarlık ve kurtuluşa ulaşır: Eğer sulh ve barış istersen cenge hazır olman gerekir.)

Kelimeler - deyimler:

Natuk: Kolaylıkla söz söyleyen. Düzgün söz söyleyen kimse, çeneli.

Dem: An, vakit, zaman.

Çaresâz: Çare bulan.

Hakîm-i mutlak: Tanrı.

Âkîbet endiş (Âkîbetendiş): Her işin sonunu ve sonucunu önceden düşünen.

ADNÎ (II. BAYEZİD) (1452-1512):

Osmanlı İmparatorluğu'nun 8. padişahıdır. Padişahlığı (1481-1512) tarihleri arasındadır. Yazdığı şiirlerde "Adnî" takma adını kullanmıştır.

1

Kendi kendine ettiğin âdem
Bir yere gelse edemez âlem.

AHÎ (1476-1517):

Divân şairidir. Az konuşmasından ötürü kendisine "Dilsiz Danişmend" dendiği kayden sabittir. Devamlı olarak bayağıdan kaçmış ve sanatlı mısralar peşinde koşmuştur. Küçük bir dîvânı vardır.

1

Cahilin fahri cah ü mal ile dir,
Ârifin izzeti kemal ile dir.

(Cahilin övünmesi, rütbe ve mala dayanır. Bilgili insanın değeri olgunluğu ile ölçülür.)

Kelimeler - deyimler:

Cahil: 1- Bilmeyen, habersiz. 2- Okumamış, öğrenmemiş.

Fahr: Yapılanlar sayılarak övünme. Övünülecek şey.
Cah: Rütbe, derece, yüksek mevki.
Ârif: Bilen, bilgi sahibi.
İzzet: 1- Değer. 2- Yücelik. 3- Saygı. 4- Kuvvet
Kemal: Olgunluk, tamlık, eksiksizlik.

AHMED FAKİH (? - ?):

Doğum ve ölüm tarihleri ile hayatı hakkında hiç bir bilgiye sahip değiliz. Ancak XIII. yüzyıl Anadolu Türkçesinin en eski eserini yazmış olan bir mutasavvıf olarak tanınmaktadır. Bu eser "Çarhnâme" adlı bir mesnevidir.

1

Bu dünya bil ki sanâ bâki kalmaz
Eğer milkün olâ Şâm ü Horâsân.

2

Yalunuzça yata sen sîn içinde
Ne bilem şad mı olur sen yâ perişân.

3

Ölüm bir kapudur geçmek gerekdür
Berâber anda sultân ile çopan.

4

İbâdet kıl Hak için gece gündüz
İbâdetdür bilür sen genc-i pinhân.

(Allah için gece gündüz ibadet et. Bilirsin ki gizli hazine ibadet-
tir.)

5

Kazâ-yı âsumanî çün erişür,
Ölüme kimse olumaz pâyendân.

(Allah'ın emri eriştiğinde, ölüme hiç kimse dayanamaz.)

6

Gelecek nesne gelür çâre yoktur
Gerek sen yaş yerine aglagıl kan.

(İnsanın başına gelecek ne ise gelir, çare yoktur; sen gözlerin-
den yaş yerine istersen kan dök.)

7

Tevâzu eyle bunda hâs u âma
Kim anda olmaya sen zâr u giryân.

(Burada (dünyada) herkese alçakgönüllü davran; ki orada
(ahirette) inleyip ağlamayasın).

Kelimeler - deyimler:

Bâki: Daimî. (Parçadaki anlamı.)

Sîn: Mezar, kabir. (SİN)

Şad: Sevinçli.

Perişân: 1- Dağınık. 2- Kederli.

Çopan: Çoban.

İbadet: 1- Kulluk. 2- Tapma, tapınma. 3- "Allah'a karşı kulluk vazifesini yerine
getirme, emirlere uyup, yasaklardan kaçınarak Allah'a yakınlaşmaya
çalışma."

Genc: Hazine, define, gömü.

Pinhân: Gizli.

Genc-i pinhân: Gizli hazine.

Kazâ: Allah tarafından yazılanların meydana gelmesi.

Âsumanî: Gök ile ilgili, gökyüzüne ait. Mec. Allah'la ilgili.

Kazâ-yı âsumanî: Semavî kazâ. Allah'ın emri.

Pâyendân: Dayanır.

Tevazu eylemek: Alçakgönüllülük göstermek.

Hâss (has): Seçkin ve ileri kimselerin meydana getirdiği topluluk. Yüksek
tabaka.

Âmm: Halk tabakası.

Hâss ü âmm: Herkes.

Zâr ü giryân: İnleyip ağlayan.

AHMET TUFAN ŞENTÜRK (1924- ...):

Atatürk şiirleriyle tanınmıştır. Şiirlerinin çoğu sosyal muh-
tevalıdır. Barışçı ve insancıl şiirleri yanında, aşk şiirleri ve mem-
leket şiirleri de başarılı bir çizgidedir. Şiir kitaplarından bazıları
şunlardır: Sarhoş Dünya, Mustafa Kemal, Allah Versin,
Çakırdikenî, Sevgiyle.

1

Her gördüğün çirkefe "iyisin" denmez
Zira, yüzü gibi yıkamakla kalbi temizlenmez.

2

Ağamsın, kardaşımsın der
Gülerek kalbime girer.
Sinsice, için için yer
Beni dostlarım öldürür.

3

Tufan bu derde yok ilâç,
Etme kimseyi başa taç.
Sana dostum diyenden kaç
Seni dostların öldürür.

AHMET PAŞA (? - 1497):

Edirne'de doğmuştur. Bursa'da müderrislik, Edirne'de kadılık yapmıştır. Dîvân şiirinin ilk büyük ustalarındandır. Acem şiirini, millî bir zevk süzgecinden geçirerek Dîvân şiirine yepyeni bir hava getirmiştir. Kasideye ayrı bir renk ve şekil mükemmelliği veren de odur. Tek eseri dîvânıdır.

1

Yârsız kalmış cihanda ayıbsız yâr isteyen.

2

Bir vakt olur ki der; o da bir zaman imiş.

3

Diyar-ı yâri terketmekte nâçâr olmasın kimse...

4

Halini bilmez perişanın, perişan olmayan.

5

Etme izhar-ı hüner etmeğe âlemde heves:
Bülbüle dâm-ı belâ oldu lisaniyle kafes.

(Âlemde hüner göstermeğe heves etme: Çünkü bülbüle sesi yüzünden kafes, belâ tuzağı olmuştur.)

Kelimeler - deyimler:

Diyar-ı yâr: Sevgilinin memleketi.

Nâçâr: Çaresiz, zorda kalmış.

İzhar-ı hüner: Hüner, ustalık gösterme.

Dâm-ı belâ: Belâ tuzağı.

Lisan: Dil (ağızdaki). Konuşulan dil. Burada (bülbülün esesi).

AHMEDÎ (1334 - 1413):

Dîvân şairidir. Ayrıca iyi bir tabib ve hattat olan şair, devrinin hatırı sayılır bilginlerindendir. En tanınmış eseri İskendernâme'si ile dîvânıdır.

1

Derler ki sabr kamusu derde deva olur.

2

Fikreyle mebdein neredendir, nedir meat?
Hem geldiğinden işbu makama nedir murat?

Kelimeler - deyimler:

Kamusu: Hep, bütün.

Mebde: Başlangıç, baş. Kök, asıl. Kaynak.

Meat: Dönülen yer. Ahiret.

Makam: Durak. Durulan yer. Bulunulan yer.

Murat: istek. Maksat.

Fikreyle: Düşün. Üzerinde kafa yor, incele.

ÂLÎ (1541 - 1600):

Devrinin büyük tarihçisidir. Aynı zamanda orta seviyede bir şairdir de. Künhül-Ahbar (Tarihlerin içyüzü, 4 cilt) ve Türkçe dîvânı en önemli eserlerindendir. Eserlerinin bütünü kırkı bulur.

1

Şuarânın aransa güftârı,
Yüze çıkmaz güzide eş'arı.

Kelimeler - deyimler:

Şuarâ: Şairler.

Güftâr: Şiir. Söz, lâkırdı.

Eş'âr: Şiirler.

Güzide: Seçkin

ÂLÎ BEY (1844 - 1899):

Moliere'den yaptığı adapteyle tanınmıştır. Ayrıca piyesler de yazmıştır. Diyojen gazetesindeki mizahî yazıların bir kısmı onundur. Önemli eserleri: Ayyar Hamza (Moliere'den adapte), Kokana Yatıyor, Misafiri İstiskal (Her ikisi de telif komedi), Lehçet'ül Hakaayık (Hakikatların Dili, mizahî sözlük).

1

Gölge etme başka ihsan istemem.

2

Neşve tahsil ettiğin sâgar da senden gamlıdır,
Bir dokun bin ah dinle kâse-i fağfûrdan.

(Sana neş'e, sevinç ve hafif sarhoşluk veren kadeh de senden gamlıdır. Çin yapısı olan bu kâseye bir dokunursan binlerce yakınmayı dinlemekten kendini alamazsın.)

Kelimeler - deyimler:

İhsan: 1- İyilik etme. 2- Bağış, bağışlanan şey.

Neşve: 1- sevinç. 2- Hafif sarhoşluk.

Tahsil etmek: Ele geçirmek, kazanmak.

Sâgar: Kadeh.

Kâse-i fağfûr: Çin yapısı kâse.

ALİ EMİRİ (1857 - 1924):

Ali Emiri, Diyarbakır'ın eski ve tanınmış şairlerinden Seyyid Mehmet Emiri Çelebi'nin torunudur. Araştırmacı, tarihçi ve kütüphanecidir. Divan-ül-Lûgat -İt-Türk'ü bir raslantı eseri olarak Sahafîler çarşısında bulmuş ve otuz altına satın alarak bu büyük eserin Avrupa'ya kaçırılmasına bu suretle engel olmuştur. Şiirlerini üç büyük divânda toplamıştır.

1

Âdem ki ademden bu cihana sefer eyler
Durmaz yine az müddet içinde güzer eyler.

2

Tahsil-i kemâl etmeği az şey mi sanırsun?
Eshâb-ı kemâlâta nazar kıl neler eyler.

3

Şu servetinle nedir hırs-ı sîm ü zer ey pîr
Felek mi müjdeledi ömr-ü cavidâne seni.

(Ey ihtiyar, şu servetinle gümüş ve altın hırsı nedir? Sonsuz
ömrü sana Felek mi müjdeledi?)

4

Tabibim, kat'-i ümit et dil-i bîmardan artık
Bırak tedbir-i dermanı, dualar vaktidir şimdi.

5

Dil-ü zar anlatamaz maksadını kimseye
Korkarım sinisini derd ile memlû götürür.

Kelimeler - deyimler:

Adem: Yokluk, olmama.

Güzer eylemek: Geçmek.

Tahsil-i kemâl etmeği: Bilgi ve görgüsünü genişletip olgunluğa ulaşmayı.

Eshâb-ı kemâlât: Olgunluğa erişmiş kişiler.

Nazar kılmak: Bakmak, göz atmak.

Hırs-ı sîm ü zer: Gümüş ve altın hırsı.

Pîr: Yaşlı, ihtiyar.

Ömr-ü cavidâne: Sonsuz ömür.

Kat'-i ümit et: Kesin olarak umut kes.

Dil-i bîmar: Hasta gönül.

Tedbir-i derman: Dermanı sağlayacak yol.

Dil-ü zar: İnleyen gönül.

Memlû: Dolu.

ALİ KEMAL BALKANLI (1900-1981):

İstanbul'da doğmuş ve burada ölmüştür. Hukuk'tan mezun olduktan sonra İstanbul'da öğretmenlik ve müdür yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Asıl mesleği maliyeciliktir. Şiir kitapları: Sebû-yi İlham, Gözden Gönülden Geçenler.

1

Her menzile vardıkça -deriz- bitmedi yollar,
Âtîde daha nurlu, daha neşeli yol var;
Bilmez ki beşer, gittiği vadi ne kadar dar,
En son tikanır burda, bitişmekle bu yollar.

2

Talih ve kader bazen güler yüzlere -nazan-,
Birden dönerek sonra eder ekseri nalân;
Koşmakla düşer her birimiz bir yana ölgün,
Ferdâda ararken -mütemadi- yeni bir gün.

3

Maşrıkta doğan her gün için aynı güneştir,
Yarın da muhakkak o geçen günlere eştir...

Kelimeler - deyimler:

Âtî: Gelecek zaman.

Beşer: İnsan, insanoglu.

Nazan: Nazlı.

Nalân: İnleyen, feryat ve figân eden.

Ferdâ: Yarın.

Maşrık: Güneşin doğduğu yer, gün doğusu.

ALİ RIZA ÇOPUR (1929-...):

Karaman'da doğmuştur. Anne tarafından Karamanlı, baba tarafından Sivaslıdır. Şiire küçük yaşta başlamıştır. Şair, şiirde armoni taraftarıdır. Bu yüzden şiirin, ölçü, ses, ritm ve anlam dörtlüsü üzerine inşa edilmesini düşünür. Tek şiir kitabı, "Biri Sende Biri Bende" adını taşır.

1

Günler geçer, biter sene
Ölüm gelir döne döne,
Son olarak der ki Rıza
Birdir Allah, birdir Allah.

2

Sakın yeme haram lokma
Dıştan görünüşe bakma.
Destursuz uçmağa kalkma
Arındı mı öz bakalım?

ANDELİBİ (FAİK ESAT) (1873-1902):

Dîvân şairidir. Zamanında yapılan eski-yeni tartışmalarında, eskilerin tarafını tutmuş, eski biçimde şiirler yazmıştır. İstanbul'da doğmuş, Malatya'da ölmüştür. Eserleri: Gül Demetleri, Bir Demet Çiçek.

1

Eline zer alıp varsan "Efendi, gel, buyur" derler,
Eğer destin tehi varsan, "Efendi"yi uyur derler.

Kelimeler - deyimler:

Zer: Altın.
Dest: El.
Tehi: Boş

ARİF NİHAT ASYA (1902-1975):

Şair ve yazar. Bayrak şiiriyle tanındı. Millî konuları düşünce potasında eritmeyi başarmıştır. En önemli eserlerinden birkaçı: Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Kubbe-i Hadra, Dualar ve Âminler...

1

İstemem şurda kiralık, hanlık!
Bana -Tanrı'm- yetişir insanlık!

2

Gülistâna dönmüş, o gün, ortalık;
Alevler su olmuş ve korlar balık.⁽¹⁾

1 Şair burada, Hazret-i İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atıldığı halde yanmayıp, ateşin bir gül bahçesi haline geldiğini ve korların da balığa

3

Önümüzden geçer, gider...
Bir siyah tesbih geceler;
Bu tesbihi bir çeken var.

ARİFİ AHMET PAŞA (? - 1753):

Vali ve hattat. Çeşitli idarî işlerde bulunmuştur. Seraskerlik de yapmıştır. Teke Sancağı Mutasarrıfı iken önemli bir hatasından ötürü idam edilmiştir.

1

Etmez tarîk-i hakta olan halka serfûrû
Eğmez minare kametini bâd eserse de.

Kelimeler - deyimler:

Tarîk-i hak: Hak yolunda, doğruluk yolunda.
Sarfûrû: Baş eğme.

dönüşüğünü anlamak istemektedir. Şairler bu olayı çokça söz konusu etmişlerdir. Hazret-i İbrahim'in (Halilullah) M.Ö. 1263'te doğduğu kabul edilir. Büyük bir peygamberdir. Tek tanrı fikrini ilk defa müdafaa edenlerdendir. Kurban kesmek âdeti de onun zamanında kabul edilmiştir.

"Gördüğü bir rüyada, Allah, oğlu İsmail'i kurban etmesini bildirdi. İbrahim bu emri yerine getirmek istedi. Fakat o sırada gelen bir vahiyle bunun bir imtihan olduğu bildirildi ve İsmail'in yerine kurban edilmek üzere gökten bir koç indirildi." Saffât Suresi, 100, 106.

Hazret-i İbrahim'e oğlu İsmail'le birlikte Mekke'de, müminlerin ibadet edebilmeleri için bir yapı yapmaları emredildi. Bu emir üzerine baba, oğul Kâbe'yi inşa ettiler. Hazret-i İbrahim'in 175 yaşında öldüğü Tevrat'ta yazılıdır. Ayrıca kendisine "Suhuf" denilen ve on sayfa tutan bir kitabın vahiy yoluyla verildiği de bilinmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de kendisinin hiçbir zaman puta tapmadığı ve "Hanif" olduğu Enam 79/161 - Nahî 120/123 sûrelerinde bildirilmiştir.

HAZRET-İ İBRAHİM'İ ATEŞE ATTIRAN NEMRUD KİMDİR?

Nemrud bir Babil kralıdır. Hayatı efsanelerle doludur. Nemrud Allah'a inanmazdı. Hazret-i İbrahim, dünyayı yaratan, canlılara can veren bir ulu varlığın bulunduğunu ortaya atıp tek tanrı fikrini müdafaa edince, Nemrut bu fikre ziyadesiyle öfkelenirdi. Bundan ötürü onu ateşe attırdı. Ancak Allah'ın kudreti sayesinde İbrahim yanmadı. İçine atıldığı ateş bir gül bahçesi haline geldi Nemrut bu olaya daha çok kızmıştı. Bundan ötürü Allah'ı inkâr etmeye devam ettiği gibi, daha ileri giderek Allah'ın kendisi olduğunu iddiaya başladı. İşte bu son iddiası üzerine beynine sinek cinsinden bir böceğin girmesiyle dayanılmaz acılara uğradı. Hiçbir hekim derdine çare bulamadı. Ağrıları durdurmak için kafasını tokmaklarla dövdürmek mecburiyetinde kalmıştı. Ancak gene de ağrılara çare olmamıştı. Sonunda Nemrud öldü.

Kamet: Boybos, boy.
Bâd: Yel, rüzgâr.

ÂŞIK İSMETİ (1934 - ...):

Halk şairi. Sivas'ın güneybatısında, İlbey yöresinin Kahyalı köyünde doğmuştur. İsmetî 1947 yılından itibaren şiir söylemeye başlamıştır. Ustası yoktur. Saz çalmayı da sonraları öğrenmiştir. Âşık İsmetî'nin şiirlerini konularına göre şöyle ayırabiliriz: Fânîlik, hissî deyişler, millî hislenişler, fikrî ve mistik deyişler, taşlamalar ve dert, şikâyet, dilek... Şiirleri, Kaya Doğan'ın hazırladığı eserde toplanmıştır.

1

Yağmur su damlası olsa ne fayda;
Yaraya düşerse, doluya benzer.

2

Körün beklediği sabah boşuna,
Güneş ne yapar ki, göz olmayınca!...

3

Gül dalında armut arıyor ayı,
Gülü bulur, yere çalar, gider hey!

4

Söz var yapar, söz var yıkar,
Mânâ, dilin mehengidir.

5

Tersine dönüyor, feleğin çarkı,
Kele kel demek de suç oldu gardaş.

6

Kötüler durmadan süslense bile,
Bülbül nağme dökmez, çalıya karşı.

7

Kul kaderin görmeyince,
İstese de ölmez imiş.

ÂŞIK KEMALİ BÜLBÜL (1928 - ...):

Halk şairi. Samsun'un Kavak ilçesinin Kozansıkı köyünde doğmuştur. Şiirlerinde, gurbet, tasavvuf, vatan ve millet sevgisini işlemiş, bazı konuları mizahî yönden ele almıştır. Bazı şiir-

lerinde düştüğü sıkıntıları dile getirmiştir. Söyleyişte çeşitlilik gösteremiyor. Fikir yönünden fazla derin değildir.

Eserlerinden birkaçını şöyle sıralamak mümkündür: Güzel İstanbul'dan İlhamlar, Bülbülden Nağmeler, Eski Yeni Kıbrıs Destanları, Nerdeyim?

1

"Allah"ın emridir kuluna oku,
Okuyup yazmayan kula kul olur.
Bilgiyle bulunur bilginin kökü,
Cevabı verecek dile dil olur.

ÂŞIK PAŞA (1272 - 1353):

Kırşehir'de doğmuş ve burada ölmüştür. Bâbâî tarikatını kuran Horasanlı Baba İlyas'ın torunudur. Âşık Paşa, tasavvuf kültürünü Türkler arasına yaymak için hemen bütün şiirlerini Türkçe yazmıştır. Türk diline verdiği önemden ötürü onu ilk büyük dilci saymak yerinde olur. Aruzla yazdığı şiirler yanında hece ile yazdıkları da vardır. İlâhilerinde Yunus'un etkisi görülür. "Garib-nâme" adlı eseri önemlidir.

1

Türk diline kimseler bakmaz idi,
Türklere hergiz gönül akmaz idi.
Türk daki bilmez idi bu yolları,
İnce yolu, ol ulu menzilleri.

2

Pes bilin: Yalnız kişi güçsüz olur,
Birikenin devleti uçsuz olur.

3

Her kim bana ağyar ise
Hak Tanrı yâr olsun ana
Her kancaru varır ise
Bağ ü bahar olsun ana.

4

Bana ağı sunan kişi
Şehd ü şeker olsun işi
Kolay gele müşkül işi
Eli erer olsun ana

Kelimeler - deyimler:

Hergiz: Hiç bir vakit, asla.

Daki: Dahi.

Pes: Şimdi.

Ağyar: Başkaları, yabancılar, eller.

Yâr: Dost.

Kancaru: Nereye?

Şehd ü şeker: Bal ve şeker.

ÂŞIK SITKI BABA (Pervane) (1863 - 1928):

Tekke şairi. Tarsus'a bağlı Yenice köyünde doğmuştur. Asıl adının Abidin olduğu söylenir. Bir Bektaşî şairidir. Şiirleri, Hayrettin İvgin'in hazırladığı Âşık Sıtkı (Pervane) adlı eserde toplanmıştır.

1

İlim ile ameldir kalbin cilâsı
Amelsiz ilimin olmaz sefâsı.
Sabırlı kulların sever Mevlâ'sı
Sabırsız insanda kemâl bulunmuz.

2

Tedbirinde ihmal eyleme sakın
Takdir-i ilâhi sırdır bilinmez.

3

Hakk'ı zikret kalb aynası açıla
Demir işlemezse pası silinmez.

4

Evvel düşün sonra söyle sözünü
Ok yaydan çıkınca geri alınmaz.

5

Yek nazar kıl onsekiz bin âleme
Gelen gider bu cihanda kalınmaz.

Kelimeler - deyimler:

Amel: Din emirlerini yerine getirme işi.

Tedbir: Bir işin başarıya ulaşması için önceden alınan önlem.

Takdir-i ilâhi: Allah'ın takdiri. Allah'ın her şey için verdiği ezeldeki karar.

Yek: Tek, bir.

Onsekiz bin âlem: Kâinatın tamamı, bütün evren.

AYETULLAH BEY (MEHMET) (1846-1878):

Suphi Paşa'nın büyük oğlu ve Abdurrahman Suphi Paşa'nın torunudur. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in en büyük ağabeyidir. Özel dersler alarak yetişmiştir. Gazetecilik yaptı ve Basiret gazetesinde başyazar olarak çalıştı. Ayrıca çeşitli idarî vazifelerde de bulundu. Son vazifesi Erzurum Mektupçuluğu idi. Şair ruhlu bir kişi olarak tanınmıştır. Volney'in (Les Ruines) adlı tanınmış eserinin bir bölümünü "Tüdmür Harabeleri" adıyla Türkçeye çevirmiştir. Erzurum'dan Erzincan'a gelirken yolda tifoya tutularak ölmüştür.

1

Her kahrına bir tahammül olur amma,
Minnet çekilir şey değil asla cühelâdan.

(Câhilin her kahrına bir tahammül olur amma onun yaptığı iyiliği başa kakması asla çekilecek bir şey değildir.)

2

Allah'a sığın kimseye râm olma cihanda
Âdemde vefa umma sen illâ bu zamanda.

Kelimeler - deyimler:

Kahr: 1- Zorlama. Zorla bir iş yaptırma. 2- Üstün gelerek bastırma, ezme. 3- Fena davranış.

Tahammül: Katlanma, çekme, dayanma.

Minnet: 1- Birine iyilik etme, bağışta bulunma. 2- Yapılan bir iyiliği bir sebebe dayanarak başa kakma. 3- Bir iyiliğe karşı teşekkür etme, yapılan o iyiliğin mânevî yükü altında kalma.

Cühelâ: Cahiller, bilmezler, bilgisizler.

Râm olmak: Kendini birinin eline bırakmak.

Vefa: Sözde, sözünde durma. Sevgi ve dostlukta durma.

AYHAN İNAL (1931 - ...):

Şöhretini kahramanlık şiirleri ile yapmıştır. Ancak zamanla olgunlaşmış, felsefî şiire doğru yönelmiştir. İnal'ın şiir dili, heyecanla sanatın karışımıdır.

Eserleri: Gece Yarısı, Yasak Sevgi, İstanbul'a Benziyorsun, Ölümsüzlük Türküsü.

1

Aslımız tâ Oğuz Han'dan geliyor,
Farkımız Türk'e has kandan geliyor.

Mayamızın sağlamlığı İslâm'dan
Derya gibi bir imandan geliyor.

2

Ölümden korkusu olanlar ölür
Hayatı maddede bulanlar ölür.
Gidenlere öldü diye ağlarız
Aslında geride kalanlar ölür.

3

İnsan sevgisiyle dolu gönlümüz;
Dost uğruna candan bile geçeriz.

4

Ne varsa sevgide, kardeşlikte var,
Hepinizi sevdim sizin insanlar.

AYNÎ (? - 1837):

Şiirleri dil ve ifade bakımından kuvvetlidir. Şiirlerinin çoğunda Nefî, Nâbî, Nedim ve Galib'in etkisi sezilir. Büyük bir divânı vardır. Ayrıca tasavvufî mahiyetteki Sakinâme'si (1831) ağır başlı bir eserdir.

1

Çeşm-i âmâya göre leyl ü nehar ikisi bir.
(Gözü görmeyen birisi için gece ile gündüz birdir.)

2

Muztariptir daim erbab-ı hünerden cahilân.
(Cahiller, hüner sahiplerinden her zaman ıstırap duyar, rahatsız olur.)

3

Giryân olur mu merhameti olmayan gönül?
Müflis olandan akçe taleb eylemek abes.
(Acıması olmayan gönül, ağlar mı? İflas etmiş olandan para istemek boşunadır.)

4

Duhter-in tezviç eden mader hem ağlar hem güler.
(Kızını evlendiren anne hem ağlar hem güler.)

Kelimeler - deyimler:

Çeşm-i âmâ: Kör göz. Görmeyen göz.

Leyl: Gece.

Nehar: Gündüz.

Mustarip: İstırap, sıkıntı çeken. Rahatsız olan.

Erbab-ı hüner: Hüner sahipleri.

Giryân: Ağlayan.

Müflis: Parasız, züğürt. İflas etmiş. Batmış.

Akçe taleb etmek: Para istemek.

Abes: Boş, saçma, gereksiz.

Duhter-in tezviç eden mader: Kızını evlendiren anne.

AZİZ MAHMUD HÜDAYÎ (1543 - 1628)

Öğrenimini Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim zamanında yapmıştır. Önce kadılıklarda bulundu. Bursa'nın meşhur Kadısı iken Şeyh Üftade Hazretleri'ne intisap ederek onun müridi olmuştur. Müridlik devresi üç yıl sürmüştür.

Hüdayî'nin şiirleri "Divân-ı Hüdayî" adını taşıyan kitaplarda toplanmıştır. Bununla beraber Hüdayî bir divân şairi olarak kabul edilmemiştir. Çünkü Divan Edebiyatı'nın etkisinde kalarak yazdığı şiirler pek azdır. Onun şiirlerinin yarısından fazlası Halk Edebiyatı tarzına uyar. Hece vezniyle yazdığı gibi, aruz vezniyle yazdıkları şiirlerinde -heceye benzeyen- "Müstef'ilün-Müstef'ilün" "Fâilâtün - Fâilâtün - Fâilün" veya "Mefâilün - Mefâilün - Feûlün" kalıplarını kullanmıştır.

1

Gönülden pasını silmek dilersem
Bilmediklerini bilmek dilersem
Eğer Hakk'ı sende bulmak dilersem
Hakk'a tevhit ile ermiş erenler.

2

Bunda gelen eğer pîr ü civândır
Uryân gelib yine uryân giderler
Eğer gedâ şah-ı cihândır
Bunda uryân gelib uryân giderler.

3

Mülk-i Süleyman ile
Taht-ı Sikender kani?
Bildin ise bunları
Fânîye rağbet neden?

Bu kibr ile riyâdan geç
Yürü olmaz hevâdan geç
Cem'-i mâ-sivâdan geç
Edeb gözle edeb gözle.

Kelimeler - deyimler:

Tevhîd: Bir şeyin bir ve tek olduğuna hükmetmek ve onu böylece bilmek.

TERİM olarak TEVHİD: Allah'ın zatını, akılların tasavvur edeceği ve zihinlerin canlandırabileceği her şeyden uzak tutmaktır.

Pîr: Yaşlı, ihtiyar.

Civân: Genç.

Geda: Dilenci, yoksul.

Şah-ı cihan: Dünyanın şahı (kiral, hükümdar, şah).

Uryân: Çıplak.

Mülk-i Süleyman: Süleyman Peygamber'in mülkü.

Taht-ı Sikender: Makedonya Kralı İskender'in tahtı.

Fânî: Ölümlü, sonlu, bitip tükenen, gelip geçici olan. Kur'an'da yeryüzünde bulunanların gelip geçici, Allah'ın bâkî olduğu ifade edilir.

Kibir: Büyüklük taslama, başkalarına yüksekte bakma.

Riyâ: İki yüzlülük.

Olmaz hevadan geç: Gerçekleşmesi imkânsız arzu ve heveslerden, düşkünlüklerden, tutkuların kendisini kurtar.

Cem'-i mâsivâ: Dünya ilişkilerinin, Allah'tan başka şeylere gönül verenlerin bütünü.

Mâsivâdan geçmek: Allah'tan başka her şeyi terketmek ve Allah'a yönelmek.

AZMÎ GÜLEÇ (1924 - 1979):

Önceleri kahramanlık şiirleri yazdı. Daha sonra felsefî şiirler yazmaya başladı. «Özellikle Zamanların Ötesi»nde adlı şiir kitabı fizik-ötesi meseleleri, pürüzsüz bir şiir diliyle gözler önüne serer. Rubâîlerinde yumuşak bir şiir dili hâkimdir. Şiir kitaplarından bazıları: Fetih Yıldızı, Zamanların Ötesi, Azmî'den Rubâîler.

1

Gam çektiğimiz belki bu devran değişir,
Gündüz gece olmaz; nice kervan değişir.
Pek öyle gönül bağlama insan dediğin
Her renge girer, giydiği kaftan değişir.

Bir başka hayal âlemdir günlerimiz,
Bazen bir ışıktan gemidir günlerimiz.
Yıllar taşıyor kaç keredir tayfasını;
İnsanların eşsiz yemidir günlerimiz.

BÂKÎ (1526 - 1600):

Dîvân edebiyatı şairlerindendir. Bâkî, gazel ve kasidede üstad olarak tanınır. Medresede okumuş, müderris olmuş ancak şeyhülislâm olamadan vefat etmiştir. Kendisine en yüksek mânevî rütbe olan "Sultan-üş-Şuarâ" (Şairlerin sultanı) unvanı verilmiştir. Dîvânı müretteptir. Bu dîvânda en güzel şiir, Kanunî için yazdığı mersiyedir.

1

Zâyi geçürme fırsatı kim bağ-ı âlemin
Gül devri gibi devleti nâ-pây-dârdır.

(Bu dünya bahçesinin gül mevsimi gibi mutluluğu da süreksizdir. Bu yüzden fırsatı kaçırma.)

2

Baş eğmeziz edâniye dünyâ-yi dîn için
Allâh'adır tevekkülümüz i'timâdımız.

(Aşağılık dünya için bayağı, alçak kişilere baş eğmeyiz; Allah'a güvenir ve onun takdirine razı oluruz.)

3

Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha dayanmazız
Hakk'ın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız.

(Biz rütbenin ve iktidar mevkiinin altın kakmalı süslü asâsına değil, Allah'ın iyiliğinin büyüklüğüne dayanırız.)

4

Saltanat tâcın giyen âlemde mağrur olmasın
Niçe sultan bôrkün almıştır beğim bâd-ı hazan.

5

Akıl oldur gelmeye dünyâ metâından gurur
Müddet-i devr-i felek bir demdir âdem bir nefes.

(Akıllı olan kimse, dünya malından gurur duyup kibirlenmeyendir. Feleğin dönme süresi bir andır, insan ise bir nefesten ibârettir.)

6

Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş.

(Sadâ bu dünyaya Davut Peygamber gibi sal. Zira bu kubbede hiç kaybolmayan, devamlı kalan hoş bir sadâ imiş.)

7

Cihan efsanedir aldanma Bâkî
Gam u şâdî, hayâl u hâba benzer.

(Bâkî, dünya bir efsanedir, aldanma: Zira keder ve sevinç, hayal ve uykuya benzer.)

8

Kerem gördükçe ey Bâkî, gedaldan reca artar.

9

Yoktur sebât çünkü cihân-ı harâbda
Birdir hezâr sâl ile yek dem hisâbda.

(Mademki viran dünyada sözünde durma yoktur; hesapta bin yıl ile bir an birdir.)

10

Neye derlerse katlanır Bâkî
Mihnet-i intizâra katlanmaz.

11

Gam değil Bâkî bekaa semtine kılsa irtihal
Niçe şehirler bu fenâ mülkünde bâkî kalmadı.

(Bâkî, sürekli var olan semte göç etse (yani eceli gelip ölse) gam değil; birçok hükümdar bu süreksizlik (ölüm) ülkesinde devamlı kalmadı.)

12

Olur muydum gehî nâlân gehî giryân gehî sûzan
Felek âyînesi göstermeyeydi dürlü sûretler.

(Feleğin aynası çeşitli şekiller göstermeseydi, kimi vakit inler, kimi vakit ağlar, kimi vakit yanar muydum?)

Kelimeler - deyimler:

Zâyi: Elden çıkarma, kaybolan.

Fursat: Fırsat.

Fırsatı zâyi etmek: Elde ettiği fırsatı kaçırmak.

Bağ-ı âlem: Dünya bahçesi.

Nâ-pây-dâr: Süreksiz.

Devlet: Saadet, mutluluk, talih.

Edânî: Pek alçak, en bayağı kişiler.

Dûn: Aşağı, alçak, soysuz.

Dünyâ-yı dûn: Aşağılık dünya.

Tevekkül: İşi, özellikle başladıktan sonra, Allah'a bırakma.

İtimad: Güvenme.

Müttekâ: Dayanılacak âlet, dayanak.

Zer-keş: Altın kakmalı.

Câh: İktidar, mevkiî, rütbe, derece.

Müttekâ-yı zer-keş-i câh: İktidar mevkiinin altın kakmalı dayanağı, asâsı.

Hakk: Allah.

Kemal: Olgunluk, tamlık, eksiksizlik.

Lûtf: İyilik, iyi muamele.

Kemâlî lûtf: Lûtfun büyüklüğü.

İstinâd: Dayanma.

Börk: Kulâh.

Bâd-ı hazan: Güz rüzgârı.

Metâ: Satılacak mal, eşya.

Müddet-i devr-i felek: Feleğin devir süresi.

Dem: Vakit, an.

Âdem: İnsan.

Âvâze: Sada.

Dâvûd: İsrail hükümdarlarından. Ayrıca peygamberdir. Gür ve güzel bir sese sahipti. Şairi de.

Kerem: Lütûf, bağış.

Geda: Yoksul, fakir.

Cihân-ı harab: Harap, viran, yıkık dünya.

Hezâr: Bin.

Sâl: Yıl.

Yek dem: Bir an.

Mihnet-i intizâr: Bekleme eziyeti.

Bekaa semti: Sürekli var olan, varlığının sonu olmayan semt. Allah'ın zâtî sıfatlarından.

İrtihal: Göç etme, ölme.

Fenâ mülkü: Bu dünya. Gelenin biraz durduktan sonra gittiği yer.

Gehî: Kimi vakit, gâh.

Nâlân: İnleyen.

Giryân: Ağlayan.

Sûzan: Yanan.

BEDRİ GÜR SOY:

Şair, otuz yıldan beridir Üniversite'de Maliye Kürsüsü Profesörü'dür. Rubâîler adlı kitabında hayatı ile ilgili bilgi varsa

da doğum tarihi yoktur. Edebî zevki, hocası Gölpınarlı' dan almış olduğunu öğreniyoruz.

1

Manevî âleme meylet, seveceksin, gel gir.
Ruhla, mânâyla, bedenle, bir olursun, tek, bir
Madde-ruh dengesini bulmaya bak dünyada
Besmeleyle işe başla, sen de söyle tekbir.

2

Doğruya, Hakk'a yönel, kimseye etme minnet!
Hakk'a, halka, adanan yoldadır elbet devlet.
Tanrı'nın sevgisi aydınlatıvermişse seni
Ebediyetteki sır orda, orası cennet.

3

O hesaplaşma gününde ne cevabın olacak?
Okudun mu sana vacip o kitabı deseler?
Nolacak sanki cevabın şu yalınkat soruya:
Bütün ömrünce ne yaptın, ver hesabı deseler.

4

Bu da elbet geçecektir görelim Hak neyler
İnananlar bunu tekrar be tekrar söyler
Şöyle imân dolu göğsünle yönel Allah'a
Dile ondan ne dilerse, zoru âsan eyler.

5

Yaşamak, bir bakıma, boşluğa ümmet ekimi,
Bağlanıp sevse de insan, sonu yaprak dökümü.
Burda sürmekte olan tatlı misafirliğimiz:
Göz açıp yumma gibi, çok kısa bir yol çekimi.

BEKİR SITKI ERDOĞAN (1926-...):

Zamanımız şairlerindendir. "Binbirinci Gece" ile "Kışlada Bahar" adlı şiirleriyle tanınmıştır. Bir Yağmur Başladı, Dostlar Başına adlı iki şiir kitabı vardır.

1

Bir yol bilirim; Âdem'e Havva'ya gider,
Bir yol bilirim; aşka ve sevdaya gider,
Bir yol ki, ömür bahçelerinden geçerek
Yaşlarla, figanlarla musallaya gider!...

BELİĞ (? - 1758):

Rumeli Yenişehiri'ndendir. Muhtelif yerlerde kadılık yapmıştır. Eski Zağra kadısı bulunurken ölmüştür. Hatemî' nin öğrencisi olan Belîğ onu geçmiş ve Sabit tarzına yönelmiş ve bu yolun en büyüklerinden biridir. Dîvânı vardır.

1

Fünuna dâd ü sitedle olur mu hiç vâkîf
Nihayeti, kütübün ismin öğrenir sahhafe.
(Fenlere, kitap alış verişiyle (kitap satmakla) vakıf olunmaz.
Satıcı sonunda ancak kitapların ismini öğrenebilir.)

2

Dânâya geç muamele, nâdâna iltifat;
Düşmez, Efendi! böyle eda şan-ı devlete!
(Âlime geç muamele, câhile iltifat; Efendi böyle davranış dev-
letin şanına uygun düşmez.)

3

Beliğ kopçasını düşür ağzının zirâ
Cihanda şimdi geçer musiki yerine sükût

4

Doludur yad-ı vatan dilde ki dokunsan eğer
Çin der kâseleri memleket-i fağfurun.

Kelimeler - deyimler:

Dâd ü sited: Alışveriş.

Fünun: Fenler.

Vâkîf: 1- Bir işten haberi olan. 2- Ayakta duran. 3- bilen.

Kütüb: Kitaplar.

Sahhaf: Kitap alıp satan kimse.

Dânâ: Bilgin, bilgili, âlim.

Nâdân: Cahil, bilmez. Kaba, nobran, terbiyesi olmayan.

Şan-ı devlet: Devlet şanı.

Ağzının kopçasını düşürmek: Susmak, konuşmamak.

Yad-ı vatan: Vatan özlemi.

Memleket-i fağfur: Fağfur memleketi, Çin.

BURSALI TALİB (? - 1706):

Bursalıdır. Medresede okumuştur. Müderrisliklerde ve kadılıklarda bulunmuştur. Küçük bir divânı vardır. Gazellerinde içli ve samimî bir ifade hâkimdir.

1

Şiirde mâna ayân olsa tekellûf olmasa
Sözde mazmûn olsa tevil-i tasavvuf olmasa.

(Şiirde anlam belli, açık olsa, özenme, gösteriş olmasa; sözde ince anlam olsa tasavvufî biçimlerde yorumlama olmasa.)

2

Çeşm-i insaf kadar kâmile mizan olmaz,
Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz.

Kelimeler - deyimler:

Ayân: Açık, belli.

Tekellûf: Özenme, gösterişe kapılma. Gösteriş, özentî.

Mazmûn: Anlam, kavrama. Nükteli sanatlı söz.

Tevil: Bir şeyi bilinen anlamından başka bir anlamla yorumlama. Başka anlam verme.

Tasavvuf: Yaradılışın sırrını yüksek heyecan, kendinden geçip dünyayı unutmak suretiyle arayan İslâm felsefesi, mistisizm.

Çeşm-i insaf: İnsaflı bakış.

Kâmil: Olgun, erişkin, kusursuz.

Mizan: 1- Ölçü aleti. 2- Terazî.

İrfan: Bilme, biliş, anlayış. Hakikate vakıf olma. İlim ve zekâ ile meydana gelen olgunluk.

CAFER AYANİ BEY (? - ?):

Osmanlı tarih yazarıdır. Kaniye savunmasına ait 1591'de yazmış olduğu bir eseri vardır: Cihadnâme-i Hasan Paşa. Onaltıncı yüzyılda yaşamıştır. Peç'te doğmuştur. Tarihçi Peçevi'nin büyük babasıdır. Diğer eserleri: Zübdet-ün Nesayih (Nasihatların Özü), Umdet-üt Tevârih (Tarihlerin Temeli), Nesâyih-i Melûk (Meliklere Öğütler).

Oldukça başarılı şiirleri de vardır.

1

Arzu-yi genc eden endişe kılmaz mârdan
Bâl olmazmış belâsız mal olmaz râygân.

(Hazine arzu eden kişi yilandan korkmaz. Tasasız gönül olmadığı gibi, bedâva mal da olmaz.)

2

Kimin kim avn-i Hak'dır destgârı
Olur düşmân eli bağlı esiri.

(Elinden tutanı, yardımcısı Allah olan kişinin, düşman, eli bağlı esiri olur.)

3

Namdır râğbet veren bil şehlere
Sikkedir hâlet veren sîm ü zere.

(Pâdişahlara itibar kazandıran nâmdır, altın ve gümüşe ise değer kazandıran sikkedir.)

4

Ne denli cehd kılsan bir murâda
Nasib olmaz mukadderden ziyâde.

(Bir murada kavuşmak için ne kadar gayret sarfetsen, takdir edilmiş ne ise o olur, fazlası nasip olmaz.)

5

Kişinin olsa gün gibi kemâli
Olur her gün hasûdun paymâli

(Kişinin olgunluğu güneş gibi açık ve belli olsa da kaskanalar yine de onu ayak altına alırlar.)

6

Çün oldu mü'minin mevt armağanı
Niye saklar kişi dünyâda canı.

(Ölüm, Müslümanın armağanı olunca, kişi dünyada canını niye saklar?)

7

Kalmayacak kişinin sonunda bir hayr-ül-halef
Hayf ola ol ömre kim olur abes yere telef.

(Arkasında hayırlı bir evlât bırakmayacak kişinin ömrüne yazıklar olsun. Zira böyle bir ömür boş yere harcanmış demektir.)

Kelimeler - deyimler:

Arzu-yi genc eden: Hazine arzu eden.

Mâr: Yılan.

Bâl: Yürek, gönül, kalb.

Belâsız: Tasasız, gamsız.

Râygân: Parasız, bedava. Karşılıksız elde edilen şey.

Avn-i Hak'dır destgârı: Elinden tutanı, yardımcısı Allah olanı.

Hâlet: Takdir, değer.

Sim ü zer: Gümüş ve altın.

Sikke: Para üzerine vurulan damga. Damgalanmış para.

Mukadder: Takdir edilmiş, nasip, kısmet, kader hükmü.

Murad: İstek

Kemâl: Olgunluk, tamlik, eksiksizlik.

Hasûd: Başkalarının gelişmesini çekemeyen, kıskanan.

Pây-mâl: Pamal, ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Mevt: Ölü, ölmüş.

Mü'min: Tanrı'nın birliğine ve Hz. Peygamber'e ve İslâm dininin öteki temel-lerine inanan kişi. İslâm, Müslüman.

Hayr-ül-halef: Babasını hayırla andıracak, yad ettirecek evlât.

Hayf: Yazık.

Abes: Boş, saçma şey.

Telef: Öldürme, yok etme, boş yere harcama.

CEM SULTAN (1459 - 1495):

Fatih Sultan Mehmed'in küçük oğludur. Dîvân şairidir. Çok iyi bir tahsil görmüştür. Farsça, Arapça, Rumca ve İtalyanca dil-lerine vakıf bulunuyordu. Taht kavgaları sonucunda Rodos şövalyelerinin eline düştü. Fransa ve İtalya'da uzun sürgün hayatından sonra 25 Şubatta öldürüldü. Türkçe ve Farsça iki dîvânı vardır.

1

Her kulun başına yazılan gelir devrândır.

2

Yürü var ey Bâyezîd sen süregör devrânını
Saltanat bâkî kalur dirlerse bu yalandır.

3

Her zindeye bir zevk ü safâ eyledi rûzî
Bahş eyledi her bendeye bir dürlü temâşâ.

4

Hükmedenler bu cihan mülküne Şark u Garb'da
Ger Süleyman, ger Sikender cümlesi mihmandır.

Kelimeler - deyimler:

Devrân: 1- Zaman. 2- Felek. 3- Devir.

Bâyezîd: Cem Sultan'ın ağabeyisi.

Zinde: Diri, canlı, dinç.

Rûzî: Nasip, kısmet. Günlük rızık.

Bende: Kul, köle.

Dürlü: Türlü.

Temâşâ: Bir şeye, eğlenmek, ibret almak gibi amaçlarla bakma, seyretme.

Şark u Garb: Doğu ve Batı.

Ger: Eğer.

Mihman: Misafir.

CEMALÎ (? - 1583):

İkinci derecedeki divan şairlerindendir.

1

Âsiyâb-ı felekte hâli gör
Âlet işler hemişe el öğünür.

Kelimeler - deyimler:

Âsiyâb-ı felek: Dünya.

Hemiş: Her zaman.

CENÂBÎ (AHMET PAŞA) (? - 1562):

Sarayda yetişmiştir. Çarşnigirbaşı ve bir müddet sonra da Anadolu Beylerbeyi olmuştur. Şairdir.

1

Ser (baş) vermek olur, sırrı ayan (belli) eylemek olmaz.

CİNÂNÎ (? - 1595):

Asıl adı Mustafa'dır. Müderrisliklerde ve kadılıklarda bu-
lunmuştur. Şairin Cilâü'l-Kulûb adlı bir mesnevisi vardır.

1

Dehr içinde hangi gün gördün ki akşam olmaya!

2

Alıp zulümle kimsenin malını
Hazin eyleme kalb-i pâmâlini.

3

Viran olacak kasra bu zinet çoktur.

4

Âkil ne şad olur bu cihanda ne gam çeker
Cahil hemşire şad olayım der elem çeker.

Kelimeler - deyimler:

Dehr: Cihan, zaman, dünya.

Kalb-i pââmâl: Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş kalb. Kırılmış kalb.

Hazin: Üzüntülü, hüzünlü.

Kasr: Köşk.

Zinet: Zîynet, süs.

Şad: Sevinçli.

Hemşire: Kız kardeş.

Âkil: Akıllı, düşünceli.

CEVDET ASLANGÜL (1929 - ...):

Daha çok halk tipi şiirleriyle tanınmıştır. Şiirleri dergilerde yayınlanmaktadır.

1

Her şey nakış, kâinat bir gergeftir.
Nakışta nakkaşı görmek hedeftir.
Elbet öz önemli, görünüş değil,
Gönül inci, vücut ise sedefdir.

CEVDET PAŞA (AHMET) (1822 - 1895):

Tanzimat döneminin ünlü tarih yazarıdır. Modern bir görüşle ilk Türk tarihini yazmıştır. Tarih, edebiyat ve hukuk alanlarında tanınmış eserleri vardır. Şiirler de yazmıştır.

1

Dehrin safâ vü neş'esi değmez humârına.

Kelimeler - deyimler:

Humar: İçki içtikten sonra gelen baş ağrısı. Sersemlik.

COŞKUN ERTEPINAR (1914-...):

Hayatın basit ve önemsiz gibi görülen meselelerini güzel deyişlerle anlatmasını başarmıştır. İnsana ve tabiata duyduğu derin sevgiyi her şiirinde görmek mümkündür. Ayrıca Atatürk'ü en iyi yorumlayan şairlerimizden biridir. Eserlerinden birkaçı: Dönülmez Zaman İçin, Güzel Dünya, Destan Atatürk, Dorukta Rüzgâr Var...

1

Burda güneş,
Orda yağmur!
Güneşte de güzel dünya,

Yağmurda da.

Şükürler olsun Tanrı'm,

Şükürler olsun sana,

Verdiğin hayat pırıl pırıl...

2

Aç gözlerini, her akşam gün batar
Bahçelerde güller açar her sabah.
Gün solar, gül solar, geçer zamanlar
Bizlerden de bir şey uçar her sabah.

3

Giderek bir dönem başlar ömürde,
Ne ufuk... Ne umut görünürde...
Her gün bir dağ silinir gözlerimizden,
Geçmiş hayal olur, gelecek gölge...

4

Ceylanca bakışlar yazık solmasa,
Dökülmese tel tel güzelim saçlar...
Acılarla ömür heder olmasa,
Gönül bahçesinde elbet gül' açar...

CELEBİZADE ASIM (? - 1759):

Dîvân şairi. Dîvânı vardır. Dîvânındaki şiirler, Nedim ve Nâbî tarzındadır. Ancak bu şiirlerde gerek Nedim'in ve gerekse Nâbî'nin derinliği yoktur. Asım'dan zamanımıza Nâbî tarzında meşhur birkaç beyit kalmıştır.

1

Kabiliyettir husul-i maksadın sermayesi
Elde istidat olunca kâr kendin gösterir.

(İstenilen şeyin meydana gelmesi için kullanılacak sermaye kabiliyettir. Bir işe karşı istidadı olan kişi muhakkak kâr elde edecek yani para kazanacaktır.)

2

Behredar olur niamdan zineti terk eyleyen:
Nahl olunca bîşükûfe bâr kendin gösterir.

(Süsü terkeden kişi nimetlerden pay alır: Hurma çiçeksiz olunca meyva kendini gösterir.)

Pirlikte ateş-i fakrın olur tesiri saht.
(Yoksulluk ateşinin etkisi ihtiyarlıkta zordur.)

Kelimeler - deyimler:

Husul-i maksat: Bir isteğin meydana gelmesi.

Sermaye: 1- Anamal. 2- Bir malın mal olduğu değer. 3- Bilgi, ustalık.

Behredar: Pay almış, faydalanmış.

Niam: Nimetler.

Zinet: Süs.

Nahl: Hurma ağacı.

Bişükûfe: Çiçeksiz.

Bâr: Meyva...

Pirlik: İhtiyarlık.

Ateş-i fakr: Yoksulluk ateşi.

Saht: Güç, zor.

DERTLİ (1772 - 1848):

Geredelidir. Asıl adı İbrahim'dir. Saz şairi. Koşma ve taşlamalarıyla tanınmıştır. Arûzla da divân tarzı şiirler yazmıştır. Şiirleri, "Şair Dertli" adıyla iki kitapta toplanmıştır.

1

Kul başına âlemde gelen hükm-i kaderdir
Ol hükm-i kader bizlere mirâs-ı pederdir.

2

Cihan mülkünde her bir varlığın yokluktur encâmı.

3

Felek bir pehlivandır kim, ayâğın kimseler çelmez
Sakin meydâna at sürme, bilirsin kûr-ı Behrâm'ı.

4

Tek bâşıma olsam şâha, gedâya kul olmam
Virân olası hânede evlâd ü iyâl var.

5

Himmet-i Mevlâ olunca âteşi gül-zâr eder.⁽²⁾

6

İkrarına sâbit-kadem ol, ikrar imândır.

(Verdiğin sözde dur, sözünde durmak imândır.)

2 Bu mısra da bir numaralı açıklama ile ilgili bir telmih vardır.

Hükme mağrur olmasın "taht üzre sultanım" diyen.
(Taht üzerinde oturup sultanım diyen kişi, verdiği kararlardan ötürü kibirlenip büyüklenmesin.)

8

Her bir kişinin taliî devlette bir olmaz
Bir lokması yoktur ki yesin bunca ricâl var.

9

İkbâle zevâl erse ne var, sende kemâl var
Mağrur-ı kemâl olma ki ardınca zevâl var.

(Talih düzgünlüğünün sona ermesi, olgunluğa erişmiş olduğun için hiçbir önemi yoktur. Olgunluğundan ötürü gururlanıp kibirlenme, zira ardında dağılıp yok olma vardır.)

10

Dertli, hüner budur, yazdıysa Mevlâ
Kazâya razı ol, belâya sabûr.

Kelimeler - deyimler:

Hükm-i kader: Allah'ın takdiri, alinyazısı.

Mirâs-ı peder: Baba mirası.

Encâm: Akibet, son.

Ayağın çelmek: Çelme takmak, çelme ile yıkmağa çalışmak.

Kur-ı Behrâm: Behram'ın çukuru. Behram'ın mezarı.

Behram: İran hükümdarlarından adı efsanelere karışmış biri. Ava çok meraklı imiş. Avladığı hayvanları kazdırdığı kuyulara gömmekle meşhur.

İkbâl: Baht açıklığı, talihin düzgün gitmesi.

Zevâl: Sönme, batma, yok olma.

Kemal: Olgunluk.

Ricâl: Erkekler

devlet adamları, devlet ileri gelenleri.

Şâh: Padişah, kiral, hükümdar.

Gedâ: Dilenci, yoksul kimse.

Evlâd ü iyâl: Çoluk çocuk.

Himmet-i Mevlâ: Allah'ın yardımı.

Gül-zâr: Gülbahçesi.

Sabit-kadem: Devamlı, sürekli.

İkrar: Dil ile söyleme, sözle ifade etme.

Mağrur: Övünüp duran, kibirli. Büyüklenme.

Kazâya razı olmak: Alinyazısı ne ise ona katlanmak.

DIYARBAKIRLI SAİD PAŞA (1832-1891):

Tarihçidir. Süleyman Nazif'in babasıdır. Diyarbakır İli Mektupçusu iken yayımlanmış bir şiir kitabı vardır: Mecmua-i Eş'ar-ı Saîd. Kitapta daha çok eski tarzda yazılmış şiirler yer alır. Dokuz bendden meydana gelen bir "muhammes" in devrinde tanınıp sevildiği bilinmektedir. Muhammesin bazı bendleri bugün de ilgi çekiciliğini kaybetmemiştir.

1

Sen usandırma eli, el de usandırmaz seni,
Hilekârlık eyleme, kimse dolandırmaz seni;
Dest-i a'dâdan soğuk su içme, kandırmaz seni;
Korkma düşmandan ki ateş olsa yandırmaz seni;
Müstakim ol, Hazret-i Allah utandırmaz seni!

2

Düşmanı tezlil için hileyle etme iştigal!
Hüsn-ü efkâra olur hail cihanda su-i hâl.
Yüz suyu dökme, teessüf çekme, etme kıl ü kal!
Sen sakim olma, verir maksudun elbet Zülcelâl,
Müstakim ol, Hazret-i Allah utandırmaz seni!

3

Vakt-i ikbâlinde kasırdır ricâlin himmeti:
Mürtefi oldukça şemsin sayesi maksur olur.

4

Biz de at oynatırız dur hele meydan olsun.

Kelimeler - deyimler:

- Dest-i a'dâ: Düşman eli.
Müstakim: Doğru, hilesi olmayan, namuslu.
Tezlil: Hor ve hakir görme, aşağılatma.
İştigal etmek: Bir şeyle uğraşmak.
Hüsn-ü efkâr: İyi fikirler.
Hail: Engel.
Su-i hâl: Durum kötülüğü.
Yüz suyu dökmek: Onurunu kırarak derecede yalvarmak.
Teessüf çekmek: Teessüf ettiğini bildirmek. Eseflendiğini, üzüldüğünü, acımasını ifade etmek.
Kıl ü kal: Dedikodu.
Sakim: Bozuk, yanlış, eksik.
Maksud: Meram olunan, istenilen.
Zülcelâl: Allah.

Vakt-i ikbâl: Talihin düzgün gittiği zaman.

Kasır: Kısa.

Mürtefi: 1- Yüksek. 2- Yükselmiş.

Şems: Güneş.

Maksur: Kasılmış, kısaltılmış.

EDİRNELİ NAZMÎ (1520 - 1588):

Şair. Asıl adı Mehmet'tir. Edirne'de doğmuştur. Nazmî'nin şiiri, her yönüyle o kadar kuvvetli değildir. Ancak Nazmî, Türki-i basit akımını başlatmış olduğu için Dîvân Edebiyatı'nda bir çığırın öncüsü olmuştur. Önemi de buradan gelir.

1

Bu dünya durur bunda kim gelse gider gine
Kalur kişiye ancak bir adı ile sanı.

EMRÂH (? - 1854):

Saz şairidir. Erzurum'da doğmuştur. Koşma ve semâile-riyle tanınmıştır. Dîvân edebiyatı biçiminde yazdıklarını bir dîvânda toplamıştır. Erzurumlu Emrâh diye tanınır.

1

Geçti bu devranın devri bozuldu
Gülistan bezminin gülleri soldu
Çay taşları yakut bahasın buldu
Cevherler ummana düştü bulunmaz

2

Meşhurdur söylenir dillerde ey dil
Sağ iken bir şahsın kadri bilinmez

3

Mürşid-i kâmile eylersen hizmet
Riyâdan kurtulur alırsın himmet
Kendisin bilmezle eyleme ülfet
Ârif ol mekteb-i irfana yürü

4

Çeşm-i hakaretle kimseye bakma
Eğer olursa da misli karınca

5

Kubbenin altında ne erler yatar
El elden üstündür arşa varınca.

Kelimeler - deyimler:

Devran: Devir. Zaman.

Gülstan: Gülbahçesi

Bezm: 1- Konuşma, yiyip içme meclisi. 2- İçki meclisi.

Dil: Gönül.

Mürşid-i kâmil: Olgun bir yol gösterici, kılavuz.

Riyâ: İki yüzlülük. Yalandan gösteriş.

Himmet: Yardım.

Ülfet: Alışma, kaynaşma, görüşme.

Mekteb-i irfan: Öğrenme, kültür elde etme, sırları çözme mektebi.

Arif: Bilgili, tanınmış.

Çeşm-i hakaretle: Hakaret gözüyle, hor gözle.

Misli karınca: Karıncaya benzer, ona eş.

Arş: 1- Dokuzuncu ve en sonuncu gök tabakası. 2- Tanrı'nın dokuzuncu tabaka gökte kudret ve ululuğunun tecelli yeri.

ENDERUNÎ (ENDERUNLU) FAZIL (1759?-1810):

Asıl adı Hüseyin'dir. Akkâ'da doğmuştur. Enderun'da eğitim ve öğretim görmüş ve çeşitli devlet memuriyetlerinde bulunmuştur. Şiirleri sanat değeri bakımından zayıftır. Ancak mahallî bazı özellikleri aksettirmesi bakımından önem kazanır. Bu mahallî özellikler, Defter-i Aşk, Çenginâme, Hubannâme, Zenannâme adlı eserlerinde görülür.

1

Bilinir kadr-i abâ mevsim-i bâran olsun.

2

Harîs olur kişi pek men' olunduğu fiile:
Revac-ı badeye fart-ı yasağdır bâhis.

(Kişi engel olunan iş veya hareketlere karşı aşırı istek gösterir. İçkiye karşı gösterilen düşkünlük de aşırı yasaklanmaktan ötürüdür.)

Kelimeler - deyimler:

Kadr-i abâ: Abanın kadri, değeri.

Mevsim-i bâran: Yağmur mevsimi.

Harîs: 1- Hırslı, tamahkâr. 2- Bir şeye çok düşkün, çok istekli.

Men olunmak: Yasaklanmak.

Revac-ı bade: İçkiye düşkünlük.

Fart: Çok aşırı olma.

Fart-ı yasağ: Yasak aşırılığı.

ENDERUNÎ (ENDERUNLU) VASIF (? - 1824):

Enderun'da (saray mektebi) yetişmiştir. Nedim'in etkisindedir. Dîvânı vardır. Şiirleri pek kuvvetli değildir. İstanbul'un konuşma diline ve halk zevkine uyan mahalli konulara yer vermesi şiirinin özelliğidir.

1

Hep çekdiceğim kendi ceza-yı amelimdir.

2

İtikadı olmayan taklid eder her meşrebe.

3

Bir kere kişi düşmesin âlemde yerinden
Ol an dağılır meclis-i cem'iyet-i ahabab.

(Kişi mevkiinden bir kere düşmeyegörsün, o an etrafındaki ahabab meclisi dağılıverir.)

4

Aslı yok Ankaa gibi meçhûlü olma herkesin
İlm ile malûm-u âlem ol da kesb-i şöhret et.

(Aslı olmayan Anka kuşu gibi herkesin meçhûlü olma; ilim sayesinde dünyanın bilineni ol da, şöhret kazan.)

5

Sebâtı yok mu âlemin ona kim i'timâd eder
Ferah gelir terah gider terah gelir ferah gider

6

Ey beni yoktan var eden Rabb-i gafûr
Mağfîret kıl eyledikte azm-ı iklim-i bekâ.

(Ey beni yoktan var eden, acıması, bağışlaması çok olan Allah'ım; değişmez iklime (ahret) yolculuk eyledikte günahlarımı bağışla.)

7

Mücerrebdir ki bârân, mübtelâ-yı ıyd-ı kurbandır.

(Tecrübe edilmiştir ki, yağmur kurban bayramına tutkundur.)

Kelimeler - deyimler:

Ceza-yı amel: Yaptıklarımın cezası.

İtikad: İnanma, inanç.

Meşreb: Huy, tabiat, yaradılış, gidiş, tutum ve durum.

Meclis-i cem'iyet-i ahbab: Dostlar topluluğunun meydana getirdiği meclis.

Anka: Kafdağı'nda bulunduğu sanılan masal kuşu.

Malûm-u âlem: Dünyanın bilineni.

Kesb-i şöhret et: Şöhret, ün kazan.

Sebat: Yerinde ve sözünde durma.

Ferah gelir: Sevinçli, neşeli gelir.

Terah gider: Kederli, tasalı gider.

Rabb-i gafur: Acıması, bağışlaması olan Allah.

Mağfiret: Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması.

Azm-ı iklimi bekâ: Ahret.

Mücerreb: Tecrübe edilmiş, denenmiş.

Bârân: Yağmur.

İyd: Bayram

Mübtelâ-yı İyd-ı kurban: Kurban bayramına tutkun.

ENVER TUNCALP (1912 - ...):

Samimî Atatürkçü bir şairdir. Atatürkçü şiirleriyle tanınmıştır. Kahramanlık şiirleri de başarılıdır. Eserlerinden birkaçı: 1- Trakya Türküleri. 2- Tanrı'ya Dualar. 3- Türk'üm Ne Mutlu Bana. 4- Çiçek Açan Seccade.

1

Ham kulda muhabbet, ne kolay iş görünür,
Gerçek sevemez bir çoğu sevmiş görünür.
Aldanmaya meylin ne kadar çok ki senin;
Her cüppe giyen kul sana derviş görünür...

2

Zannetmek O'nsuz bir emeldir yaşamak,
Allah ile bin ömre bedeldir yaşamak...
Yalnız O'na bağlan ve de yalnız O'nu sev,
Enver! göreceksin ne güzeldir yaşamak.

3

Rabb'in yüce teklifleri hep insanadır,
Halk ettiği her şey, bu rızıklar sanadır,
Hoşnud edecek işleri yap, kaç kötüden,
Sevniş ise Rabb'in seni, senden yanadır...

4

Olgun, iyi insan keme etmez ki nazar,
Her an iyi şeyler düşünür, hakkı yazar!
Ölmüş kimi, solmuş kimi, kalmış kimi sağ;
Boy boy nice insanları görmüş bu pazar!...

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI (1703 - 1772):

Erzurumlu İbrahim Hakkı 18. yüzyılın tanınmış mutasavvıf şairlerindendir. Marifetname adlı eseri ile tanınmıştır. Güzel şeyler anlatmakla beraber, coşturucu değildir. Onda, Nesimi'nin derin duyguları yoktur. Onun en güzel manzumesi Yunus'u hatırlatan, her bendine sonu «Mevlâ görelim neyler /N'eylerse güzel eyler» mısralarıyla sonuçlanan muhammesidir.

1

Hiç kimseye hor bakma
İncitme, gönül yıkma!
Sen nefsine yan çıkma!
Mevlâ görelim n'eyler
N'eylerse güzel eyler.

2

Mümin işi reng olmaz,
Âkıl huyu ceng olmaz,
Ârif dili teng olmaz...
Mevlâ görelim n'eyler,
N'eylerse güzel eyler.

Kelimeler - deyimler:

Nefis: Öz varlık. Beden istekleri.

Yan çıkmak: Ondan yana olmak.

Reng: Hile, oyun.

Ceng: Savaş.

Teng: Dar.

EŞREF (1846 - 1912):

Hiciv şairi. Türk Edebiyatı'nın birkaç hiciv şairi arasında yer alır. Mal müdürlüklerinde ve kaymakamlıklarda bulunmuştur. Hicivleri yüzünden hapse girmiş ancak hiciv yazmaktan vazgeçmemiştir. Önemli eserlerinden birkaçı: Deccal, İstimdat, Hasbihal, Şah ve Padişah.

1

Çalışsa bin sene bülbül gibi karga, fasih olmaz!
Balonla âsûmana çıksa bir âdem, Mesih olmaz!
Müebbettir silinmez nakş-ı tesirâtı vicdanın
Beraet etse de mücrim derunu müsterih olmaz.

2

Büyüklerce cihanda âciz aldatmak dirâyettir.
Yalan söz söylemek onlarca gûya bir zarâfettir,
Küçüklerden südür etse fakat bunlar cinâyettir,
Büyüklik, seyyiâtı setr için astara dönmüştür.

3

Duyan yok, söyleme başında bin türlü belâ olsa,
Emin olma sakın bir şahsa hatta evliyâ olsa.
Sokar akrep gibi fırsat bulunca akrabâ olsa,
Bütün ebnâ-yı âdem bir zehirli mâra dönmüştür.

Kelimeler - deyimler:

Fasih olmak: Bir dili düzgün ve yanlışsız söylemek.

Âsûman: Gök.

Mesîh: İsa Peygamber'in lâkabıdır.

Nakş-i tesirat: Nakşedilen iz.

Müebbet: Ebedî, sonsuz.

Beraet: Aklanma, temize çıkma.

Mücrim: Kabahatlı, suçlu.

Derun: İç, gönül.

Müsterih -: Gönül rahat.

Dirayet: Akıl, zekâ. İnce şeyleri kavrayış. Beceriklilik.

Zarafet: Naziklik, incelik.

Südüretmek: Meydana çıkmak, olmak.

Seyyat: Suçlar, günahlar.

Setr: Setir, örtme, kapama.

Ebnâ-yı âdem: İnsanoğulları.

Mâr: Yılan.

EŞREFOĞLU RÛMÎ (? - 1469):

Asıl adı Abdullah'tır. Din adamı ve şairdir. Şiirleri tasavvufî mahiyettedir. Hece ve aruzla yazmış ve sade bir dil kullanmıştır. Medrese tahsili görmüştür. İznik'te doğmuş olan Rumî, Kadirî tarikatının Eşrefiye şubesini kurarak ölünceye kadar bu tarikatın gelişmesi için irşadlarına devam etmiştir. Hacı Bayram-ı Veli'nin damadıdır. Dîvânı ile Müzekkin Nüfus (nefislerin terbiyesi) adlı eserleri vardır.

1

Eyâ gafil aç gözünü bir bak bu dünya haline
Hiç kimse geldi mi bunda düşmedi ecel eline.

2

Niceleri Sultan edip tahta çıkardı bir zaman
Âhır yere vurdu anı ırgürmedi visâline.

3

Bu dünyayı benim sanıp zinhâr buna verme gönül
Nice senin gibilerin gülüp geçti sakalına.

4

Ey Hüdâ rahmettiğin hergiz melâmet görmedi
Kakıyıp hışm ettiğin âlemde rahat bulmadı.

5

Cân u gönülden gerektir Hâlık'ı zikreylemek
Yoksa Allah demeklik sakız olur her dile.

6

Şol dünyaya benim diyen atlar binip harir giyen
Kara toprak olup yatır kimse bilmez ki hâli ne?

7

Doyurma nefsini türlü taamla
Muhammed yer idi yavan gücâyı.

8

Tenini bezeme türlü don ile
Resûl giydi müdâm eski abâyı.

9

Verme Eşrefoğlu Rûmî gönlünü dünyaya sen
Nice malı çoğu gördün giydi gitti bir kefen.

10

Kim ki az yir az söyler az uyur
Yavuzluğu iyilüğe devşirülür.

Kelimeler - deyimler:

Eyâ: Ey, hay.

İrgürmedi: Erdirmedi.

Visâl: 1- Ulaşma. 2- Sevgiliye kavuşma.

Zinhâr: Aman, sakın, olmaya ki.

Hergiz: Hiçbir suretle, asla.

Melâmet görmemek: Azarlanmamak, kınanmamak.

Hışm etmek: Öfkelenmek, hiddetlenmek, kızmak.

Dilde sakız olmak: Yerli yersiz tekrarlanıp durmak.

Harir: İpek.

Taam: Yemek.

Gücâ: Bulgur.

Don: Elbise.
Müdâm: Sürekli. Arkası kesilmez. Daima.
Yavuz: Çok sert, kötü.
Devşirmek: Toplamak.
İyililüğe devşirülür: İyiliğe doğru yönelir.

FAMÎ (? - 1693):

İkinci derecedeki dîvân şairlerindendir.

1

Şifası olmayan bimara sıhhattır helâk olmak.

Kelimeler - deyimler:

Bimar: Hasta.
Helâk olmak: Ölmek

FANÎ (1852 - ?):

İstanbul'da doğmuştur. Medresede öğrenim görmüştür. Önce öğretmen olmuş sonra maliye mesleğine intisap etmiştir. Son Asır Türk Şairleri adlı eserde hakkında bilgi vardır.

1

Barânı belâ yağsa semâdan hazer etme
Tufân-ı fena bassa cihânı keder etme.

(Semadan büyük sıkıntılara sebep olacak bir afet yağmuru yağsa çekinme; dünyayı yok edecek bir tufan bassa keder etme.)

2

İnsaf kıl ey hayr-ü şerre muktedir âdem
Nef'in yok ise kimseye bari zarar etme.

(Ey iyilik ve kötülük yapmaya gücü yeten insan, faydan yok ise bari insafette kimseye zarar etme.)

3

Bâkî kalacak âlem-i fânide suhandır.

(Geçici âlemde, sürüp gidecek olan sözdür.)

Kelimeler - deyimler:

Barân-ı belâ: Belâ yağmuru, âfet yağmuru. (Büyük sıkıntılara sebep olacak bir olay).

Hazer etme: Sakınma, çekinme.

Tufân-ı fena: Öldürücü yok edici yağmur.

Hayr-ü şer: İyilik ve kötülük.

Muktedir: Bir işi yapabilen, becerebilen. Güçlü.

Nef: Kâr, çıkar.

İnsaf kıl: Adaleti ve hakkı düşünerek hareket et.

Bâkî: Sürüp giden, ölmeyen.

Âlem-i fânî: Geçici âlem.

Suhan: Söz.

FÂRUK NÂFİZ ÇAMLİBEL (1898-1973):

Beş Hececiler'dendir. Şiirlerini arûz ve hece ile yazmıştır. Anadolu'yu gördükten sonra "Memleketçi" bir görüşü savunur olmuştur. Tanınmış eserlerinden birkaçı: Bir Ömür Böyle Geçti (seçme şiirler), Heyecan ve Sükûn (seçme şiirler), Canavar, Akın, Özyurt (hece ile manzum piyes) Zindan Duvarları (şiirler).

1

Yalnız yaşayanlar daha bedbaht ölümlerden.

2

Maddeler birse de ma'nâ değişir ellerde.

3

Sen eser ver ki, çatılmış yüzü gülsün yurdun;
Köprü görsün, dereler, çeşmeyi bilsin köyler.
Ne çıkar nâminin çağdaşların anmazsa senin?
Taş ve tunç âbideler bin yıla destan söyler.

4

Evler yıkılır, köyler olur hâk ile yeksân;
Vîran yeri, birkaç yıla varmaz onarırlar.
Yalnız şu gönül mülkü harâb olmaya görsün;
Ta'mîre yetişmez onu dünyâda asırlar.

5

Şehriyâr olsa da yalnız gidiyor kabre giden:
Dönüyor gözlerimiz hilkate sensiz yeniden.

Kelimeler - deyimler:

Bedbaht: Mutsuz. Bahtı kötü.

Hâk ile yeksan: Toprakla bir, yıkık.

Gönül mülkü: Duygu, istek, sevgi, şefkat, meyil gibi insanın mânevî yönünü meydana getiren kuvvet.

Şehriyâr: Hükümdar.

Hilkat: Yaratılma, yaratılış, tabiat.

Harap olmak: Harap duruma gelmek, perişan olmak.

FAZIL AHMET AYKAÇ (1884-1967):

Fecr-i Âti Edebiyatı şairlerindendir. Hiciv ve mizah şiirleriyle tanınmıştır. Zamanın toplumuyla ilgili olaylarını mizahî bir açıdan ele alarak alay konusu yapar. Eserlerinden birkaçı: Divançe-i Fazıl (aruzla şiirler), Harman Sonu (hece ve aruzla şiirler).

1

Devir bütün engelleri, deme bitti yol artık.
Bir kurtuluş sana yetmez; kurtarıcı ol artık!
Atıl sonsuz dalgalara, hedef sana gel, diyor!
Tırman yalçın kayalara, şeref sana gel diyor!

2

3 ★ Asrın yeni bir umdesi var, hak kapanındır;
Söz haykıranın hakkı ve mantık sopanındır.
Geçmez ele bir paye kavuk sallamadıkça
Her kâr onu sermaye-i san'at yapanındır.

Kelimeler - deyimler

Umde: Prensip, ilke.

Mantık: Düşüncelerin, nesnelerin birbirine bağlanma, birbirinden doğma tarzı.
Akıl dairesinde söz söyleme ve kurallarından bahseden bilgi.

Paye: Rütbe, derece.

Kavuk sallamak: Hatırı hoş olsun diye bir kişinin sözlerini veya hareketlerini uygun bulur gibi görünmek.

Sermaye-i san'at: Sanat sermayesi.

Kâr: İş, kazanç.

FEHİM (MUSTAFA ÇELEBİ) (1627-1648):

Dîvân edebiyatının dâhî şairlerinden biri. İstanbul'da doğmuştur. Diğer Fehimler'le karıştırılmaması için Fehim-i Kadim de denir. Kendi kendini yetiştirdiği anlaşıyor. Ancak bunun nasıl olduğu tam olarak belli değildir. Kendisinden önce gelen şairlerin etkisinde kaldığı düşünülebilir. Küçük dîvânını 17 yaşında iken tertiplemiştir.

Mısır Beylerbeyi Eyyub Paşa'nın kâtibi olarak Kahire'de vazifeli olarak bulunmuştur.

Fehim'in şiirlerinde tasavvufî, aşkî ve rindane düşüncelere rastlanır. Onun asıl kişiliği gazellerinde görülür. Yirmi bir yaşında öldüğü zaman arkasında bir küçük dîvân bırakmasına

rağmen şiirdeki Fehim'âne eda unutulmamış ve onu takip eden şairler olmuştur: Vecdi, 18. yüzyılın kuvvetli şairi Sami, Şeyh Galip, son çağda Leskofçalı Galip ve takımı, Fehim'den etkilenmiş olan şairlerdir. Namık Kemal dahi Fehim'in şiirleriyle ilgilenmekten kendini alamamıştır.

Yirmi bir yaşında Mısır'dan İstanbul'a dönerken Konya'nın Ilgın ilçesinde vebadan ölmüştür.

1

2 ★ Bahtı varun olanın sâyi de meşkûr olmaz.
(Talihi ters olanın çalışması da övülmeye lâyık olmaz.)

2

Aşınaya aşına, bigâneye bigâneyiz.

3

Hüsn-ü tedbir ile mey bir dahi engûr olmaz.
(Yerinde ve zamanında alınan tedbirlerle şarap tekrar üzüm haline gelmez.)

4

Sebeb'i rif'at olur, gam yeme, üftâde isen:
Bir bina tâ ki harab olmaya mâmur olmaz.
(Zavallı, düşkün, fakir biri isen gam yeme, yükselme sebebi olabilir: Nitekim bir bina tamamen harab olmadıkça onarılıp mâmur hale getirilmez.)

5

Cevr et, ey şuh-u cefapişe, vefâdan geçtim
Derdimi bari füzun eyle, devâdan geçtim.
(Eza ve cefa et, ey cefa etmeyi huy edinmiş olan, şuh, vefadan ümidimi kestim. Hiç olmazsa derdimi ziyade eyle, dermanı düşünmüyorum.)

Kelimeler - deyimler:

Varun: Ters. Aksi. Uğursuz.

Sây: Çalışma, çabalama, emek.

Meşkûr: Teşekküre değer, beğenilip övülecek.

Aşına: Bildik, tanıdık.

Bigâne: Yabancı, bildik olmayan.

Hüsn-ü tedbir: Yerinde ve zamanında (yolunda) alınan tedbir.

Engûr: Üzüm.

Sebeb-i rif'at: Yükselme sebebi, yücelik sebebi.

Üftâde: Düşmüş. Düşkün. Biçare.

Cevr: Haksızlık, eza, cefa.

Şuh: Neşeli olan. Kıvrak, oynak. Nazlı.

Cefapişe: Cefa etmeyi huy edinmiş.

Füzun eylemek: Çoğaltmak, ziyadeleştirmek, ziyade eylemek.

FERİD KAM (1864-1944):

Felsefe ve edebiyatçı. Türk Edebiyatı Müderrisliğinde (Profesör) bulunmuştur. Dârülfünun metinler şerhi müderrisliği yaptı. Eserleri: Dinî ve Felsefî Musahabeler, Asar-ı Edebiye Tetkikatı, Şerh-i Mütûn (Metinler Şerhi) vb.

1

Sağlığında nice ehli hünerin,
Bir tutam tuz bile yoktur aşına.
Öldürüp evvel onu açlıktan,
Sonra bir türbe yaparlar başına.

2

Her havlayan köpeğe bir taş atarsan eğer
Taşın dirhemi çıkar gitgide bin altına.

3

Ne taaccüp ediyorsun buna dünya derler
Duyulan herzelere anda nihayet yoktur.
Yerin altında öküz var mı dedi bir meczup
Onu bilmem dedim, fakat üstünde pek çoktur.

4

O kadar müşkülpesend olmuş ki, ebnâ-yı zaman
Defterinde en büyük bir âlimin ünvanı kof.
Pâye vermez şahsına tezyif eder âsârını
Çıksa bugün yerden Volter gibi bir feylosof.

5

Garabetin bu da bir nev'idir ki insanlar...
Arar hakikatı her yerde, başka yolda yürür
Tesadüf eylese bir yerde, ez kaza bir gün
Hakikat onlara, onlar hakikate tükürür.

6

Etme beyhûde felekten şekvâ,
Hoşça hazmet yediğin darbeleri.
Eskidir hiç değişmez bu usûl,
Eşsek oldun mu vururlar semeri.

7

Bu elem yurdu denî dünyanın,
Derdine mihnetine gaayet yok.
Bir çürük diş gibidir bence bu can
Çıkmadan sahibine rahat yok.

Kelimeler - deyimler:

Ehli hüner: Hüner sahibi, elinden iş gelir.

Dirhem: 1- Gümüş para. 2- Okkanın dört yüzde biri, üç gram.

Taaccüp: Şaşma, şaşakalma.

Herze: Saçma sapan söz.

Meczup: Deli. Divâne.

Ebnâ-yı zaman: Zamanın insanları.

Tezyif etme: Alaya alma, aşağılama.

Âsâr: Eserler.

Volter: (1694-1778). Fransız düşünür ve yazarlarından. Volter, Fransız ihtilâline ışık tutan bir filozoftur. Her türden eseri vardır.

Garabet: Tuhaflık. Yabancılık.

Ez kaza: Kazara.

Şekvâ: Şikâyet, sızlanış, yakınma.

Hazmetmek: Sindirmek.

Denî: Alçak, rezil.

Gaayet (gayet): Son, nihayet.

Mihnet: Çile, sıkıntı.

FIGÂNÎ (1814-1895):

Gerelidir. Halk şairi. Dertli'nin çıraklarından.

1

Aşk ağlatır, dert söyletir insanı
Öz ağlarsa, göz de ağlar demişler.

2

Korkunun faydası yoktur ecele
Ecel bir gün câmin sunar demişlerler.

3

Uğursuz kişiyle arkadaş olma,
Kuru yanında yaş yanar demişler.

4

Sürüden ayrılan körpe kuzuyu,
Ya kurt kapar ya kuş kapar demişler.

FİRÂKÎ (ABDURRAHMAN ÇELEBÎ) (?-1580):

Dîvân şairidir. Şiirleri tasavvufî mahiyettedir.

1

3 * Gülşeninde âlemin bu sırra ermez hiç kes:
Zağlar âzade vü bülbül giriftar-ı kafes...

(Âlemin gülbahçesinde bu sırra hiç kimse akıl erdiremez: Kargalar serbest olduğu halde, bülbül kafese hapsedilmiştir.)

Kelimeler - deyimler:

Gülşen: Gülbahçesi.

Âlem: Dünya.

Hiç kes: Hiç kimse.

Zağlar: Kargalar.

Azade: Her türlü bağdan kurtulmuş. Serbest

Giriftar-ı kafes: Kafese hapsedilmiş, tutulmuş.

FUZÛLÎ (1495? - 1556):

Türk Edebiyatı'nın -Azerî kolunun- en büyük şairlerinden biridir. Asıl adı Mehmet'tir. Kuvvetli bir öğrenim görmüştür. Onun şiirleri ana hatları itibariyle din dışı şiirlerdir. Ancak yer yer tasavvufa kayan parçalara da rastlanır. Asıl işlediği tema aşktır. Ancak bu aşk maddî değil mânevî bir aşktır. Fuzûlî Türk Edebiyatı'nın en büyük lirik şairidir. Türkçe, Farsça, Arapça birer dîvânı vardır. Ayrıca Leylâ ve Mecnun mesnevisi, Kerbelâ olayını anlatan Hadîkat-üs-suadâ, Nişancı Celâlzade Mustafa Çelebi'ye yazılan mensur mektup (Şikâyetnâme'si) önemli eserlerindendir.

1

5 * Ey Fuzûlî! Dehr Zâlî'nin firibinden sakın,
Olma gaafil, er gibi depren, işin merdâne dut.

(Ey Fuzûlî, dünya Zâl'inin oyunundan sakın, dalgın, dikkatsiz olma, er gibi mücadele et, işini erlere yaraşır şekilde tut.)

2

Ey Fuzûlî! kalmışım hayrette, bilmem neyleyim?
Devr zâlim, baht nâ-ferman, taleb çok, ömr az.

(Ey Fuzulî, şaşakalmışım, ne yapıp edeceğimi bilmiyorum, zaman acımasız, talih emir dinlemez, istek çok, ömür az.)

3

Her derd ki var, var derman ve lîk
Bî-derdlerin derdine dermân olmaz.

(Derd varsa onun dermanı da vardır, lâkin dertsizlerin derdine derman olmaz.)

4

Anıp tenhâlığı kabır içre nefret eyleme zinhâr,
Tarîk-i üns tut kim her avuç toprak bir âdemdir.

(Mezarda ıssızlığı anıp sakın iğrenme, alışma yolunu tut, çünkü her avuç toprak bir insandır.)

5

Dostu ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayat
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su.

(Dostu eğer yılanın zehrini içse abıhayat olur. Düşmanı su içse muhakkak yılan zehrine döner.)

6

Hikmet-i dünyâ vü mâfihâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâfihâ nedir?

(Dünya ve dünyada bulunanların hikmetini (bilgelik) anlayan ârif değildir. Dünya ve dünyadakilerin ne olduğunu bilmeyen kişi ancak ârif olabilir.) Bir insan eğer dünya ve dünyadakiler diye bir ayırım yapmağa kalkıyorsa, ve de hâlâ dünya yüzünde yaşıyorsa o kişi henüz olgunluğa erişmemiş, yani ârif olmamıştır. Fuzûlî'ye göre ârif, "dünya ve dünyadakiler" diye bir şeyi bilmeyen kişidir.

Kelimeler - deyimler:

Dehr: Dünya.

Zâl: Firdevsi'nin eseri olan Şehname'de adı geçen bir kahraman. Rüstem'in babası.

Firib: Dek, hile, oyun.

Merdâne: Ere, erkeğe yakışır şekilde. Yiğitçe.

Gafil: Dalgın, dikkatsiz.

Hayret: Şaşakalma.

Nâ-ferman: Emir dinlemez.

Lîk: Lâkin.

Bî-dert: Dertsiz.

Kabr: Mezar.

Zinhâr: Sakın, aman!

Tarik-i üns: Alışma yolu.

Zehr-i mâr: Yılan zehri.

Âb-ı hayat: İçen kişiye ölümsüz bir hayat bağışlayan efsanevi su.

Hikmet-i dünya vü mâfihâ: Dünya ve dünyada bulunanların hikmeti.

Hikmet: Bilgelik. Sebep. Gizli, bilinmeyen nokta. Ahlâka, hakikate ait kısa söz.

GEVHERİ (? - 1716'dan sonra):

Saz şairidir. Asıl adı Mustafa'dır. Az çok okumuş olduğu anlaşıyor. Divân edebiyatının etkisinde kaldığı için şiirlerinde yabancı kelimelere fazlaca rastlanır. Gevheri, sade bir Türkçeyle yazdığı, koşma, türkü, türkmânî, taşlama tarzı şiirleriyle tanınmıştır. Heceyle yazdığı bu şiirlerinde ince bir duyarlılık hâkimdir.

1

Kul hatasız olmaz mademki kuldur.

2

Etme cefâ ettiğini bulursun.

3

Gam değil her kişi ettiğin bulur
Sanma kim zerrece yanına kalır.

4

Kahr çekmeyince yiğit hiç pişmez

5

Yalancıdan iman gider din gider.

6

İyi ile konuş olası iyi.

HACI BAYRAM VELİ (1352 - 1420)

Bayramiye tarikatının kurucusu olup, tekke şairidir. Şiirleri tasavvufî mahiyettedir. Babasının adı Ahmet'tir. Ankara'nın Sol-fasol köyünde doğmuştur. Bir süre müderrislik yapmış sonra bu görevinden ayrılarak Şeyh Hâmid Hazretleri'ne intisap etmiş ve onunla Anadolu'nun birçok yerlerini dolaşmıştır. Şeyh Hâmid'in ölümünden sonra Ankara'ya gelen Hacı Bayram-ı Veli, burada Şeyhlik yapmaya başlamış ve birçok halife yetiştirmiştir. Asıl adı Numan'dır.

1

Bir fânî vefasızdır
Kavline inanma hiç

Gâh bayı eder yoksul

Gâh yoksul eder bayı

2

Miskin Hacı Bayram sen

Dünyaya gönül verme

Bir ulu imârettir

Alma başa sevdâyı

3

Gerçi ki yandı gerçi ki yandı

Rengine aşkın cümle boyandı.

Kendinde buldu kendinde buldu,

Matlubunu hoş buldu bu gönlüm.

4

Bilmek istersen seni

Can içre ara canı.

Geç canından bul anı

Sen seni bil sen seni.

5

Bayram özünü bildi

Bileni anda buldu.

Bulan ol kendi oldu

Sen seni bil sen seni.

Kelimeler - deyimler:

Fânî: Sonu olan. Ölümlü olan.

Vefasız: Sözünde ve sevgisinde durmayan.

Kavl (kavil): 1- Söz. 2- Söz bir etme.

Bay: Zengin.

Miskin: Fakir, çaresiz, yoksulluğa düşmüş olan. Tasavvufta, derviş.

İmâret: 1- Fakirlere ve öğrencilere ekmek, çorba buna benzer yiyecek veren hayır kurumu.

Matlub: İstenilen, aranan, arzu olunan. 2- Bir kimsenin elde etmek istediği şey, maksat, arzu.

HALİL SOYUER (1921 - ...):

Zamanımız şairlerindendir. Kuvvetli bir fikir ve mısra yapısına sahiptir. Halk edebiyatından etkilenmiştir. Son şiirlerinde "ölüm teması"nı fazlaca kullanır olmuştur. Eserlerinden birkaçı: Kin, Aylak İnsanlar Kendi, Akşamüstü.

1
Vakit tamam derse saat;
Diyemezsin dur azıcık.

2
Henüz çürümeden toprakta etim,
Unutulur gider mevcudiyetim.
Ne adım anılır, ne yasım kalır.

3
Elden ele, renkten renge
Ölüm seldir, can bir yonga.
Gidersek bozulmaz denge,
Halil'lerden bir eksilir.

4
Bu, hayat kavgasıdır
Stadyumda maç değil.

5
Bu yalan dünyanın masalı boşmuş,
İçenden daha çok, duyan sarhoşmuş.
Ömrüm bu yollarda beyhude koşmuş.
Geç anladım bana, benden fayda var.

HASAN KAYA MÂNİOĞLU (1920-1982):

Şiirlerini arûz ve heceyle yazmıştır. Şiirlerinde aşka daha çok yer vermiştir. İki şiir kitabı vardır: Mevsimsiz Arzular, Kayısı Çiçekleri.

1
Bir yolcu için, gün kısalır, can tükenir.
Gözlerdeki fer, dizdeki derman tükenir.
Yollarda hayat, gözyaşıdır, fırtınadır
Gelmez sonu, kervan tükenir, han tükenir.

2
Hayat bu, yanmağa değmez... gelen gider elbet
Bugün şafak dolu renkler, yarın uçuk ey dost!

3
Günler geçer, saçlar hazandan renk alır, ölmek budur...
Yüzlerde mâna başkadır, hisler garip bir korkudur.

4
Ölüm yalanın sonu, gerçeklerin başıdır...
Şu köhne yeryüzünde, bir rüyâdır var olmak.
Mümkün mü bir ölümsüz, asûde diyar olmak?
Ömrün sonu bir câmi avlusunun taşıdır.

HAŞİMİ (? - 1594):

Dîvân Edebiyatı'nın ikinci derecedeki şairlerindendir.
Şekil ve ruh bakımından devrinin önemli bir şairi olsa da edebiyatımızın tarihî akışı içinde önemli bir payı olmayan şairlere ikinci derecedeki şairler diyoruz.

1
★ Yusuf dahi olsan düşürürler seni çaha,
Ebnâ-yı zamanın işi ihvâna cefadır.

(Yusuf dahi olsan seni kuyuya düşürürler: Zamanın insanların işi candan dostlara eziyettir.)

Kelimeler - deyimler:

Yusuf: Beniisrail'den Yakub Peygamber'in oğlu. Kardeşleri kendisini kıskandıkları için kuyuya atıp babalarına öldü haberini vermişlerdi. Kuyudan kurtulduktan sonra Mısır'da köle olarak satılmış ve sahibinin karısı Zeliha, kendisine âşık olmuş ancak Yusuf bu âşka karşılık vermediği için zindana atılmıştır. Mısır Hükümdarı'nın meşhur rüyasını yorumlayan Yusuf, Mısır'a idareci olmuştur. Güzellik sembolü.

Çah: Kuyu.

Ebnâ-yı zaman: Zamanın insanları.

Ihvân: Candan dostlar.

HAŞMET (?-1768):

İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet'tir. Medrese öğrenimi görmüş, müderrisliklerde bulunmuştur. Koca Ragıp Paşa'nın dostluğunu kazanmıştır. Özellikle siyasî hicivleri yüzünden Rodos'a sürülmüş ve burada ölmüştür. Kuvvetli bir Dîvân şairi sayılmaz.

1
★ Himmetinden bilinir rütbesi insan olanın.

2
Kibar-ı devlet olmakla kişi mir-i kelâm olmaz.

(Bir kişi, devletin ileri geleni, büyüğü, soylusu olabilir: Ancak o kişinin düzgün ve güzel söz söyleyen biri olduğunu kabul etmek hiç de yerinde olmaz. Kibarlık başka, güzel söz söylemek başkadır.)

3

Ârif çekemez tavrını nevrete kibarın
İllâ ki ağa sadrına geçmiş çukadarın.

(Ârif olan yeni yetme kibarın davranışını çekemez, özellikle ağanın yerine geçmiş olan hizmetçinin davranışı ise hiç çekilmez.)

4

Böyle asırda arz-ı hünerden ne fâide?
Deycur-ı şebde nur-i basardan çi fâide?

(Böyle (bir) yüzyılda, hünerini göstermenin ne faydası vardır? Gecenin karanlığında göz nuru sarfetmekten (göz emeği harcamaktan) ne fayda elde edilebilir?)

5

Noksâna nazar eyleyen ahbab değildir.

Kelimeler - deyimler:

Himmet: Gayret, kayırış, yardım.

Kibar-ı devlet: Devlet kibarı; devletin büyüğü, ileri geleni, soylusu.

Mir-i kelâm: Düzgün ve güzel söz söyleyen.

Ârif: Bilen, bilgi sahibi olan.

Nevreste: Yeni bitmiş, yeni meydana çıkmış. Yeni yetme.

İllâ: 1- İlâ. 2- Ancak. 3- ... den başka, meğer, her halde, her ne olursa olsun.

Sadr: Oturulacak en iyi yer. Yüce yer.

Çukadar (çuhadar): Eskiden bir dairenin dışardaki ayak işlerine bakan kimse.

Arz-ı hüner: Ustalık gösterme.

Deycur-ı şeb: Gecenin karanlığı.

Nur-ı basar: Göz nuru, göz emeği.

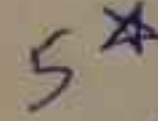
Çi fâide: Ne fayda.

Noksan: Eksik, kusurlu.

HATEMÎ (?-1590):

Edirnelidir. Asıl adı İbrahim'dir. Deli Mahmut Bey'in oğludur. Edirne Sultan Sarayı'nda yetişti. Çok seyahat etmiş ve oldukça da fazla yaşamıştır. Durak Çelebi Defterdarı idi. Osman Nuri Peremeci'nin Edirne Tarihi adlı eserinde daha geniş bilgi bulunmaktadır. Çok şiir yazmakla birlikte Hatemi, aşağıdaki beytiyle meşhur olmuştur.

1

Erişür menzil-i maksuduna âheste giden
Tiz-reftar olanın pâyne damen dolaşır.

(Ulaşılmak istenilen yere yavaş giden erişir; çok hızlı gidenin ayağına eteği dolaşır!)

Kelimeler - deyimler:

Menzil-i maksud: Ulaşılmak istenen mesafe.

Âheste: Yavaş, ağır, yavaş yavaş.

Tiz-reftar: Çabuk yürüyüşlü.

Pây: Ayak.

Damen: Etek.

HAYÂLÎ (?-1557)

Dîvân şairidir. Vardar Yenicesi'nde doğmuştur. Genç yaşta İstanbul'a gelmiş ve burada öğrenimine özel olarak devam etmiştir. Asıl adı Mehmet'tir. Sadrazam Makbul İbrahim Paşa tarafından korunmuştur. Edirne'de ölmüştür. Gazelleri başarılıdır. Dîvân şiirine yeni sesler getirmeğe çalışan bir şairdir. Gazellerinde lirizm hâkimdir. Hayâlî paraya, mala, şöhrete değer vermeyen bir karakter sahibi idi. Tek eseri dîvânıdır.

1

Cihân-ârâ cihân içindedir arayabilmezler
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler.

(Cihanı bezeyen, süsleyen, yani Allah, cihanın içinde olduğu halde onu aramayı bilmezler. Nasıl ki balıklar da denizin içinde oldukları halde denizin ne olduğundan haberleri yoktur.)

2

Geçmiş zaman olur ki hayâlî cihan değer.

3

Câh ile gelmez fâzilet câhile.

4

Hayli müşküldür kişi terkeylemek mutadını.

5

Hayr ile yad eylemek lâzım kişi üstadını.

6

Ab ü hava olunca bir hâkden ne bitmez.

5 Belâya merd olanlar sabreder, nâmerd sabretmez:
Tamam ola ayarı etmez altuna ziyan ateş.

Hayâlî fakr şâlına çekenler cism-i uryânı
Anınla fahrederler atlas ü dibâyı bilmezler.

(Ey Hayâlî! Yoksulluk şalını çırılçıplak bedenlerine saranlar,
onunla övünürler; atlasın ve dibanın ne olduğunu bilmezler.)

Kelimeler - deyimler:

Cihân-ârâ: Dünyayı süsleyen, bezeyen.

Arayibilmezler: Arayamazlar, arama işini bilmezler. Beyitteki bu kelimeler tasavvufî bir fikri anlatmaktadırlar: Tasavvufa göre Allah'ı bilmek ve görmek için etrafa bakmak yeterlidir. Çünkü dünyadaki her şey ONUN varlığına bir işarettir. Ancak bunu görecektir göz lâzımdır. Gafil olanların bunu görmesine imkân yoktur. Bu gibiler her tarafın Allah'la dolu olduğunu anlayacak iktidara sahip değildirler. Bu tıpkı, balıkların denizde yaşadıkları halde, denizi bilmemelerine benzer.

Mahi: Balık.

Câh: Rütbe, derece, yüksek mevki.

Fazilet: İyi ahlâk. Ahlâkın övdüğü, acıma, alçakgönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin ortak adı.

Mutad: Alışılmış, âdet olmuş. Her vakit yapılan şey.

Ab ü hava: Su ve hava.

Hâk: Toprak.

Yad eylemek: Hatırlamak, anmak.

Nâmert: Alçak, korkak.

Uryân: Çıplak.

Cism-i uryân: Çıplak vücut. Şair bu beyitte de tasavvufî bir düşüncüyü ifade etmek istemiştir: Gerçek aşkı duyabilenler için dünya zevkleri ve nimetleri önemsizdir.

Fahretmek: Övünmek, kıvanç duymak.

HIZIRAĞAZÂDE SAİD (?-1837):

İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Saray mektebinde (Ende-run) yetişmiş ve çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Küçük bir dîvânı vardır. Fazla yazmamış, bu sebeple şiir alanında kendini tam olarak gösterememiştir. Onun hece ile yazdığı bir şarkısı vardır ki, bu, her yönden önemlidir. Aslında Saîd'in şarkıları onun şahsiyetini gösterir. Zamanında bu şarkıların hemen hepsi bestelenmiştir.

2 Sükûtu bilmediğinden değil, edebtendir
Eğerçi söylemez amma neler bilir aşık.

Söylemem derdimi hemderdim olan aha bile
Belki sînemdeki şu nâle-i cangâha bile
Kendini bîşüphe bilür râz-ı derunun yoksa
Ehl-i dil söyleyemez derdini âgâha bile.

(Derdimi dert ortağım olan aha, belki göğsümdeki şu inleyen canevime bile söyleyemem.)

(Şüphesiz kendi içindeki gizli şeyi bilir yoksa gönül adamı derdini ârif olana bile söyleyemez.)

Kelimeler - deyimler:

Sükût: Susma. Sessizlik. Söz söylememe.

Edeb: Terbiye nezaket.

Eğerçi: Her ne kadar... olsa da.

Hemdert: Dert ortağı.

Sine: Göğüs.

Nâle-i cangâh: İnleyen canevi.

Bîşüphe: Şüphesiz.

Râz-ı derun: İçteki gizli şey.

Ehl-i dil: Gönül adamı, adamları. Allah'ı iyice anlamış kimseler.

HÜSEYİN SUAD YALÇIN (1870-1942):

Tıp doktorudur. İstanbul'da doğmuş ve burada ölmüştür. Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın şair ve tiyatro yazarıdır. Hüseyin Cahit Yalçın'ın ağabeyisidir. Şiirlerini 1910 tarihinde Lâne-i Melâl adlı bir kitapta toplamıştır. Son yıllarda yazdığı şiirlerle iki küçük piyesi ölümünden sonra 1943'te Efsayış Suad tarafından "Hüseyin Suad ve Şiirleri" adı altında bir araya getirilmiştir.

3 Yüzlerdeki sahte gülüşü, maskeyi kaldır,
Gözyaşlarının bak ne acı izleri vardır.

Yanar o yerde üveyilikle ağlayan yaprak.
Üvey ana ne kadar mihriban olursa yine
Cihanda Kâbe'dir öksüz hayat için anne..

544 Böyledir şekl-i hayât âlem-i fânide, inan;
Koca bir debdebe, en sonra küçük taht-ı revan.

Kelimeler - deyimler:

Mihriban: Seven, dost. Güler yüzlü ve yumuşak huylu.

Kâbe: Mekke'de, İbrahim Peygamber tarafından yapılan ve özellikle Müslümanlarca kutsal sayılan yapı.

Şekl-i hayat: Hayatın gidişatı, yaşama şekli.

Âlem-i fâni: Fâni dünya. Sonu olan, bâkî olmayan, geçici dünya.

Debdebe: Tantana, büyük gösteriş, ululuk. İhtişam, haşmet.

Taht-ı revan: İki katır veya dört insan tarafından bir kişinin taşınması için yapılan taşıt. Mecazî anlamda: Tabut.

İBN-İ KEMAL (KEMALPAŞAZÂDE) (1469-1533):

Asıl adı Şemsettin Ahmet'tir. 1469 tarihinde Tokat'ta doğmuş ve 1533'te İstanbul'da ölmüştür. Büyük bir din âlimidir. Ayrıca tarih ve edebiyat alanlarında da geniş bilgiye sahiptir. Kanunî Sultan Süleyman zamanında şeyhülislâm olmuştur. Tevârih-i Âl-i Osman adlı eseri meşhurdur. Vazife gördüğü devirde özellikle din ve fıkıh alanında otorite olarak tanınmıştır. Gazavât-ı Mohaç adlı eseri, Kanunî devrini ve Mohaç Savaşı'nı anlatır.

1

2 ★ Altun ile farazâ ki beraber çekile seng
Vezn içre bir olmak ile kıymette bir olmaz.

(Altunla taş tutalım ki beraber tartılsa, ağırlıkta bir olmakla değerinde bir olmaz.)

2

Aşk olmayınca başta nasıl cuş eder gönül:
Derya temevvüç eylemez olmayacak hava.

(Gönlün coşması için ilk önce kişinin aşık olması gerekir:
Nasıl ki, denizin dalgalanıp coşması için de hava yani rüzgâr olması gereklidir.)

3

Kısmetindir gezdiren yer yer seni,
Arşa çıksan âkibet yer yer seni.

4

Bir mukîm âdem bulunmaz hayme-i eflâkde.

(Dünyada sonsuza kadar oturan bir insan bulunmaz.)

5

Tiz olma, teemmül kıl, her hâle tahammül kıl
Allah'a gönül kıl, tedbiri bozar takdir.

(Sabırsız olma, etraflıca düşün, her duruma katlan; gönlünü Allah'a ver, kadere inan, alınan tedbiri (önlemi) Allah'ın ezeldeki kararı bozabilir.)

6

Gönül yıkmak, harab etmek gibidir beyt-i mâmur,
Velî yapmak, hezaran Kâbe bünyâd etmeden yektir.

(Gönül yıkmak mâmur bir haneyi harap hale getirmek gibidir.
Bir şerefli büyüğün gönlünü almak, bin Kâbe'nin temelini atmakla birdir.)

7

Mansıbdâ bir olsa dahi ger âlim-ü-câhil
Zâhirde müsâvise hakikatta bir olmaz.

(Âlim ve câhilin eğer memuriyet dereceleri bir dahi olsa,
görünürde eşitse de gerçekte bir olmaz.)

Kelimeler - deyimler:

Farazâ: Turalım ki, sayalım ki.

Çekile: Tartıla.

Temevvüç etmek: Dalgalanmak.

Mukîm: Oturan.

Hayme-i eflâk: Dünya. Kader. Allah'ın yaratıkları hakkında olan ezeldeki kararı. Alinyazısı.

Beyt-i mâmur: Mamur, bayındır ev, hane.

Velî: Nimet sahibi. Allah'a yakın ve ulaşmış olan kimse. Şerefli büyük.

Bünyad etmek: Temel atmak.

Mansıb: Büyük memuriyet, makam.

İBRAHİM AGÂH ÇUBUKÇU (1928-...):

Çubukçu, Kadirli'nin Akçataş köyünde doğmuştur. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü başkanıdır. Şiirle de uğraşır. Felsefe ve dini eserleri yanında şiir kitapları da vardır. Şiirlerinde bariz bir Yunus Emre etkisi sezilir. Şiir kitaplarından birkaçı: Susma Bülbül, Garip Çeşme, Zambak, Çıra...

1

Doğup ölenlere doymuyor cihan,
Yaşarken aslını bulmalı insan.
Kendini bilmezse densizin biri,
Olsa neye yarar dünyaya sultan.

2

Nicesi dedi ki yıkandım yundum,
Çaresizi tuttum çiçekler sundum,
Biti kanlanınca dişin gösterdi,
Feleğin işine şaştım yutkundum.

3

Şu dünyada öpülen eller, etekler gördük,
Kimisinin sırtında süsler, ipekler gördük.
İyi günde uzanan her elde vefa yoktur,
Biz fırsatı ganimet bilir köpekler gördük.

İBRAHİM MİNNETOĞLU (1920-...):

Minnetoğlu, memleketçi ve Atatürkçü bir şairimizdir. Memleketin güzelliklerini gözler önüne sererek gerçek vatan sevgisini vermeye çalışır. An'anelerimizden uzaklaşmanın tehlikeleri üzerinde durur. Eserlerinden birkaçı: İstanbul'un Fethi, Ağvan, Sevgiler...

1

Hayat boyu toplarız, para, pul, eşya
Giderken taşıyıp götüremeyiz, kalır ardımızda.
Bir nefestir yükte en hafif, pahada en ağır olan,
Onu da verip gideriz sonunda.

2

Düşünce örneği, içli derin
Üstü yeşil, altı serin;
Çürür beden, altında servilerin!...
Bir toprak yığını, bir taş
Bütün anlamı bedenini!...

3

Gerçek hapse atıldı menfaatin yolunda.
Riyâ altın bilezik şunun bunun kolunda.

İSMAİL HAKKI YILANLIOĞLU (1918-...):

Kastamonu'da doğmuştur. Babası Ahmet Necip Efendi' dir. Şiire küçük yaşta başlamıştır. Hece veznini kullanır. Aruzla da yazdığı olur. Seçkin temalar üzerinde durur: Bayrak, vatan sevgisi, millî övünç. Dinî şiirlerinde bir öğüt havası hâkimdir. Yılanlıoğlu'nun halk şiiri tarzında yazdıkları da başarılıdır. Şiirlerini şu iki kitapta toplamıştır: Meş'alem, Yol Boyunca.

1

Beklemişsin nice yıllar, gelmek için dünyaya,
Uyanık ol, gör gerçeği, hiç kapılma hülyâya,
Aldanıp da daldırırsan, şaşırırsın yolları,
Yüzün güler yönelirsen gecikmeden Mevlâ'ya!...

2

Tüketir yılları bir bir yaşlar,
Dökülür yahut ağarır saçlar.
Mâziye bakarsın ki uçuvermiş,
Ahrete doğru yolculuk başlar!!...

3

Sâniyeler, sâliseler iter ardından kişiyi,
Gaflette olan bilemez ki bu ilâhi itişi!
Düşerek mal, mülk peşine unuttur âhirini,
Ne güzellik, ne de servet durduramaz gidişi.

İZZED MOLLA (KEÇECİZÂDE) (1785-1829):

Dîvân şairi. Gazelleri orijinaldir. Şiirleri arasında hikmetli mısralara da rastlanır. Şiirinde mizahî bir hava vardır. En tanınmış eseri Mihnet-Keşan'dır. Bu eserinde Keşan'a sürülmesinin sebeplerini ince bir nükte içinde anlatır. İkinci sürgün yeri olan Sivas'ta ölmüştür. Dîvân şiirimizin son büyük şairlerindendir. İzzed Molla, Dîvân şiirimizle Tanzimat şiiri arasında bir köprü gibidir. Şiirlerini şu iki dîvânda toplamış olduğunu görüyoruz: Bahar-ı Efkâr, Hazân-ı Âsâr; Gülşen-i Aşk, Hüsn ü Aşk'tan" etkilenmiş bir eser olmakla beraber, zarif ve orijinaldir.

1

Süleyman dahi olsan rüzigâra itimâd etme
Kazaya kimseler razı değildir, razıyız derler.

58★ 2
Meşhurdur ki fisk ile olmaz cihan harâb
Eyler anı müdahene-i âliman harâb.
(Meşhurdur, günah işleyerek, uygunsuz yollara saparak dünya harap olmaz; onu harap eden âlimlerin dalkavukluğudur.)

3
Kendi kendin merdüm-ü ateşzeban ifna eder.
(Sözü dokunaklı insan, kendi kendini yok eder.)

4
Kendi aybın bilmedir ancak hüner.

5
Bir gün aranır, elde heman bir hüner olsun.

6
Evinin haline bak devlete tariz eyle.

7
Akil oldur ki ede düşmanını kendine dost.

8
Tabib-i hâzık-ı bul da ilâcı sonra ara,
Bir gün bulur elbet arayan derdine derman.

9
Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin
Bülbül hamûş, havz tehi, gülistan harab.
(Dünyanın öyle bir bahar mevsimine geldik ki, bülbül susmuş, havuz boş, gül bahçesi harap olmuş.)

10
Nâhuda Nuh ise bin keştiye.
(Gemici Nuh ise bin gemiye.)

11
Malini ihrak-ı binnar etmedir keyf-i dühan.
(Tütün keyfi, malını ateşe atıp yakmaktır.)

12
Kimse kâm almış değil, ya kâm âlem kimdedir?

Kelimeler - deyimler:

Rûzigâr: Zaman, devir.

Fisk: Günah işleme. Dinin yasak ettiği şeyleri yapma.

Müdahene-i âliman: Âlimlerin dalkavukluğu.
Merdüm-ü ateşzeban: Sözü dokunaklı, ateş gibi yakıcı insan.
İfna etmek: Yok etmek.
Tariz eylemek: Sataşmak, taşlamak, tenkid etmek.
Tabib-i hâzık: Usta doktor, uzman.
Hamûş: Susmuş.
Tehi: Boş.
Gülstan: Gül bahçesi.
Nâhuda: Gemici.
Keşti: Gemi.
İhrak-ı binnar: İnsanı diri diri ateşe atıp yakma.
Keyf-i dühan: Tütün keyfi.
Kâm almak: Bir şeyden istediğini ve umduğunu elde etmek.

KÂMÎ (AHMET ÇELEBİ) (? - 1579):

Edirne'de doğmuştur. Ölümü İstanbul'dadır. Dîvân şairidir.

★ 1
Güle gûş ettiremez, boş yere bülbül inler:
Varak-ı mihr ü vefayı kim okur, kim dinler?
(Bülbül, sesini güle işittiremez, boş yere inler... Sevgi ve sözünde durma (bağlılık) mektubunu kim okur, kim dinler?)

KARACAOĞLAN (1606 ? - 1679/1689?):

Nerede doğduğu kesin olarak bilinmiyor. Anadolu'nun güney illerinde yetişmiştir. Dîvân Edebiyatı etkisinde kalmamış ve arûzla tek mısra yazmamıştır. Şiirlerinde tabiat sevgisini ve aşk temasını işlemiştir. Koşma ve semâileri ile tanınmıştır.

1
Mecliste ârif ol kelâmı dinle
İl iki söylerse sen birin söyle.
(Bir mecliste bilgili ve anlayışlı hareket et, söylenenleri iyi dinle. El iki söylüyorsa sen bir söyle, fazla konuşma.)

2
Sen iyilik et de o zâyî olmaz
Darılınca başa kakıcı olma.

3
Sevenin çok olur, malın çok ise
Züğürt isen seni deli ederler.

4
Olursa olmaza sırrını diyen
Boz bulanık suya akmış gibidir.

5
Seni bir meceliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma.

6
Tırnağın var ise başını kaşı
Kimseden kimseye vefa yoğ imiş

7
Karaca-Oğlan der dünyaya gelmeden
Ben usandım el işine yelmeden.
Gurbet ilde padişahlık sürmeden
Vatanında züğürt olmak yeğ imiş.

8
★ Nicelerin gelmez yola gönderdi:
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.

Kelimeler - deyimler:

Ârif: Bilen, bilgi sahibi.

Kelâm: Söz, lâkırdı.

Zayi olmak: Kaybolmak, elden çıkmak.

Başa kakıcı olmak: Yapılan bir iyiliği yüze vurarak birini incitmek, gücendirmek.

Züğürt: Yoksul, parası olmayan.

Olura olmaza sırrını açmak: Tanımadığın rastgele şahıslara gizli dertlerini, söylenmesi gerekli olmayan olayları söylemek.

Hacil düşürmek: Utandırmak.

Konmak: Yolculukta geceyi geçirmek için bir yere inmek, bir yere konuk olmak.

Göçücü olmak: O kişi ile birlikte dolaşmak, yer yer gezmek.

Yelmek: Telâşa düşmek.

Yeğmiş: Daha iyi, daha üstün imiş.

Gelmez yola göndermek: Ölüme yollamak.

KÂTİBÎ (RÛMÎ) (SEYDÎ ALÎ REİS) (1498?-1562):

Meşhur Osmanlı Amiralî. Kanunî Sultan Süleyman tarafından Kaptan-ı Deryalığa getirilmiş olan Seydi Ali Reis, Barbaros ocağından yetişmiş bir denizciydi. Onun meşhur Hind Seferi büyük tehlikelerle ve çarpışmalarla tam üç yıl yedi ay sürmüştür. Seydi Ali Reis aynı zamanda matematik bilgini, edip ve şairdi. Şiirlerinde (Kâtibî) mahlâsını kullanırdı. Eserleri:

Muhit, Mir'at-ül Memalik (Ülkelerin Aynası). Bu eserde Hind seferinde başından geçenler anlatılır. Bu eserde ayrıca şiirlerinden de parçalar bulunur. Mir'at-ı Kâinat (Kainatın Aynası).

1
Olacak nesne olur çâr-u nâçâr,
Gerek sen gönlünü gen tut gerek dar.
(Sen gönlünü ister geniş tut ister dar, olacak şey mutlaka olur.)

2
★ Afitabî doğa devlet güneşi bir gün ola
Hak tealâ kulunu kahr ile daim kılmaz.
(Bir gün olur devlet güneşi muhakkak doğar. Allah kulunu devamlı olarak keder (eziyet) içinde bırakmaz.)

3
Muhakkak her zorluğun bir kolaylığı vardır
Gönlünü hoş tut ki bu Allah kelâmıdır.

4
★ Bir parça ekmeğe kanaat eden kişi en büyük kişidir
Onun işi, bütün âlem padişahlarınınkinden daha iyidir

5
Kadrini her giz bilir mi âdemin
Kermu serdin çekmeyenler âlemin.
(Dünyanın acı ve tatlı olaylarını yaşamayan (Dünyada iyilik ve kötülük görmeyenler), insanın değerini asla bilemez.)

6
Ey Kâtibî cihanda nedir çektiğin elem
Gördün uymadı zeman sen uy zamaneye.

Kelimeler - deyimler:

Çâr-u nâçâr (çarnaçar): İster istemez, mutlaka.

Gen: Geniş.

Afitab: Güneş

Kahr: Zorlama. Zorla bir iş yaptırma. Fazla kederlenme.

Hak tealâ: Allah.

Kelâm: Söz, lakırdı.

Zeman: Devir. Şimdiki zaman.

Kermu serd (Germ ü serd): Acı, tatlı.

KİSBÎ (? - 1640):

Asıl adı Mehmet'tir. Hem divân şairi hem de müverrihtir. Tertibedilmiş bir divânı vardır.

1

Âlemin zevki itidal dedir. (ölçülü olmadadır)

LÂEDRÎ (3):

1

Nâdan ile sohbet etmek güçtür bilene,
Çünkü nâdan ne gelirse söyler diline.

2

Ey felek, lûtfun eğer câhil ü nâdana ise
Ben dahi pek o kadar âkıl ü dâna değilim.

(Ey felek, iyiliğin eğer cahil ve terbiyesize ise, ben de o kadar akıllı ve bilici değilim.)

3

Susuz değirmenlerin ne ile döner çarkı?
Kerem etmeyen beyin fakirden nedir farkı?

(Suyu olmayan değirmenlerin çarkı ne ile döner? Cömertlik etmeyip iyilikte bulunmayan beyin fakirden farkı nedir?)

4

Hemdem bulunur, yâr-ı vefâdar ele geçmez.

(Arkadaş bulunur; vefalı, sevgi ve dostluğunu unutmayan dost ele geçmez.)

5

Her gece kadr olsa kadrin kadri olmazdı şeha,
Her hacir cevher olaydı cevher etmezdi beha.

(Ey hükümdar, her gece Kadir Gecesi olsaydı, Kadir Gecesi'nin değeri olmazdı; her taş değerli süs taşı olsaydı, değerli süs taşının hiçbir değeri kalmazdı.)

3 Lâedrî, şairi belli olmayan "şiir" demektir. Bir şiirin, bazen şu veya bu şaire ait olduğu üzerinde tereddüt hasıl olduğu takdirde, o şiir de lâedrî olarak kabul edilmiştir. Her şiirin bir şairi elbette vardır. Lâedrî olarak kabul edilen şiirlerin şairlerini bulmak, geniş bir araştırmaya bağlıdır. Böyle bir araştırma yapılırsa birçok şiirin sahibi meydana çıkabilir. Lâedrî sözü yerine bugün "anonim" kelimesi kullanılmaktadır.

6

Yücelir sanmayınız kimseyi servetle sakın,
Boyayan gözleri onun ancak bir anlık süsüdür.

7

Söylemekten söz uzar artar demek,
Söyleyenden dinleyen ârif gerek.

8

Fukara kalbini yapmak da ibâdet sayılır.

9

Bâr olma kimseye, mümkünse yâr ol.

10

Sev seni seveni, hâk ile yeksan olsa da,
Sevme seni sevmeyeni, Mısır'a sultan olsa da.

11

Gönül yapmak halîlim, Kâbe bünyâd etmeden yeğdir,
Dil-i mahzûnu şâdetmek kul âzâd etmeden yeğdir.

(Dostum, gönül yapmak Kâbe yapmaktan üstündür. Mahzun gönlü neşelendirmek, kulu hürriyetine kavuşturmaktan üstündür.)

12

İnsanoğlu hilebazdır kimse bilmez fennini
Her kime iyilik edersen sakla ondan kendini.

13

İkbâle zevâl erse, ne var sende kemâl var,
Mağrûr-ı kemâl olma ki ardında zeval var.

(İyi talihin sona erse, sen yine olgun bir insansın. Ancak mükemmel bir insan olduğun için bu özelliğinle sakın övünüp büyüklüğe kapılma, düşün ki, ardında yokluk vardır.)

14

Nâmerde değil merde Hudâ etmeye muhtaç.

15

Ey birâder dinle pendim varsa mâlın sakla pek,
Düşmâna kalsın kalırsa, dosta muhtaç olma tek.

16

Ne kadar şâyi olsa da sanın
Âkibeti iki taştır nişanın.

17

Esâfil paye ihrâz eylemekle i'tilâ bulmaz.

(Pek alçak ve bayağı olanlar, mevki kazanmakla yükselemez.)

18

Olacak bir kişinin bahtı kavi tâlii yâr,
Kehlesi dâhi mahallinde anın işe yarar.

(Bir insanın bahtı kuvvetli ve talihi yardımcı olursa biti bile yerinde işe yarar.)

19

Halka gadr eyleyenin âkıbeti hayr olmaz,
Kendi bulmazsa da bir gün olur evlâdı bulur.

(Halka haksızlık yapan kişinin sonu iyi olmaz. Yaptığı haksızlığın karşılığını görmeyebilir amma bir gün olur bunun cezasını oğlu çeker.)

20

Şehâ, bakma her zaife, merd isen merdâne bak.
Bir karınca-i dilâvere, şehâ şîrâne bak.

(Ey hükümdar, eğer merd ve yiğit isen, zayıf ve güçsüz olanlara bakma, onlarla uğraşma. Kendin gibi yiğit ve güçlü olanlarla uğraş. Ey hükümdar, sen küçük fakat cesur bir karıncanın küçüklüğüne bakma, onu bir aslan gibi gör.)

21

Heman kendin sanır mihnette herkes itikadınca,
Felek derler buna, bir kimsenin dönmez muradınca.

(Herkes inanışına göre kendini sıkıntı ve dert içinde sanır. Buna felek derler, bir kişinin isteğine göre dönmez.)

22

Kabiliyyet dad-ı Hak'tır, herkese olmaz nasîb,
Sad hezar terbiye etsen bed-asıl olmaz edîb.

(Kabiliyet Allah vergisidir, herkese nasip olmaz. Yüz bin kere terbiye etsen aslı kötü olan kişi terbiyeli hale gelemes.)

23

Ah eyledikçe çıksa dilimden siyah dûd,
Sümbül görür başımda anı dide-i hasûd.

(Ah eyledikçe dilimden siyah duman çıksa, kiskancın gözü onu başımda bir sümbül gibi görür.)

24

Şeb-i yeldayı müneccimle muvakkit ne bilir?
Müptelâyı gama sor kim geceler kaç saat?

(Yılın en uzun gecesini falcıyla vakti belirleyen kişi ne bilir? Gecelerin kaç saat olduğunu dert ve tasa içinde olana sor.)

25

Ruzedarım diyerek suretin ekşitmişsin:
Zahidâ, söyle, bu turşu ne bu perhiz nedir?

(Oruçluyum diyerek yüzünü ekşitmişsin: Ey kaba sofı, söyle bu ters davranış niye?)

26

Buna kim âlem-i imkân derler,
Bunda olmaz deme, olmaz olmaz.

27

Etmez kerim olanlar bab-ı ricayı mesdud.

(Cömert ve ulu olanlar rica kapısını kapalı tutmazlar.)

28

Külâhını sat da harceyle, müdahin olma bir ferde
Cihanda kelle sağ olsun, külâh eksik değil merde.

29

Şah agâh gerektir ahvâle
Vükelâyı kalırsa vay hâle!...

(Hükümdar, memleketin durumuyla ilgilenmeli, her şeyden haberli olmalıdır. İlgilenme işi bakanlara kalırsa işler kötüye gider.)

30

Kendisi muhtac-ı himmet bir dede,
Nerde kaldı gayriye himmet ede!...

(Kendisi yardıma muhtaç bir dede iken, başkalarına yardımcı olması düşünülemez.)

31

Hilâf-ı meşrebimdir derd-i ser vermek ahibbaya.

(Dostlara sıkıntımı açmak tabiatıma aykırıdır.)

32

- ★ Geçme nâmerd köprüsünden, ko aparsın su seni!
Yatma tilki gölgesinde, ko yesin aslan seni!

33

- ★ Zalimin rişte-i âmalini bir âh keser,
Mâni-i rızık olanın rızkını Allah keser.

(Zulmedici bir kişinin isteklerinin bağını bir ah keser; rızka engel olanın rızkını Allah keser.)

34

- Seha ile anılır hep ekâbir-i eslâf.
(Bizden önce yaşamış olan ulular hep cömertlikle anılır.)

35

- Mütefavit olur elbette ukûl,
Meşveretle bilinir her makûl.
(Akıllar, elbette farklı olur; akla yakın, akla uygun her şey danışmakla bilinir.)

36

- Edeb bir tâç imiş nûr-i Hüdâ'dan:
Giy ol tâcı da kurtul her belâdan.
(Terbiye, Allah'ın ışığından bir taç imiş. O tacı giy, her belâdan kurtul.)

37

- ★ Ekmeyen biçmedi bu mezraada velhasıl,
Kime lâzım ise ekmek ana lâzım ekmek.
(Kısacası bu tarlada (dünya) ekmeyen mahsül elde edemedi; kime ekmek gerekli ise tarlaya bir şeyler ekmesi gerekir.)

38

- İntizam-ı âlemin kanunudur mevt ü hayat.
(Ölüm ve hayat, dünyanın intizam kanunudur.)

39

- ★ Kazara bir sapan taşı,
Bir altın kâseyi kırsa,
Ne taşın değeri artar,
Ne değerden düşer kâse.

40

- ★ Ölmezliği başkasında arama,
Sevmek inanmaktır Allah'a.
Ömrümüz çözülen bir yumak,
Ki sarılmayacak bir daha.

41

- Kebkebi mismâra tebdil eyliyen Perverdigâr (4)
Lâne-i murg-ı garîbi kul yıkar Allah yapar.
(Demir enseri çiviye değiştiren Allah'tır, garip kuşun yuvasını kul yıkar, Allah yapar.)

42

- ★ Mâr-ı sermâdîdeye Rabb'im güneş göstermesün.
(Uyuşmuş, donmuş olan yılan Allah'ım güneş göstermesin.)

43

- ★ Hâyhûy-ı ehl-i dünya bitmeden dünya biter.
(Dünya insanların sonuçsuz çabaları bitmeden dünya biter.)

44

- ★ Gül-ü ter sonra gelir gülşene, evvel hâs ü hâr.
(Gül bahçesine önce çalı çırpı, sonra taze gül gelir.)

45

Gönüller hasta, hatırlar şikeste bir zamandır bu.

Kelimeler - deyimler:

Nâdân: Bilmez, cahil, kaba, nobran. Terbiyesiz.
Dâna: Bilen.
Kerem: Cömertlik, el açıklığı. İyilik.
Hemdem: Sıkı fıkı arkadaş.
Yâr-ı vefâdar: Sevgi ve dostluğunu unutmayan.

4 Kebkeb, aslı kevkebtir. Demir enser, mih. Mismar, çivi. Efsane şöyledir: Padişahın biri, bir demirciyi çağırıp üç gün zarfında ordusunun bütün atlarına yetecek kadar kebkebin hazırlanmasını ister. Halbuki üç gün içinde yapılacak bir iş değildir. Bu yüzden dükkânını kapayıp evine çekilir ve ölümünü beklemeye başlar. Çünkü hükümdar, istenenlerin üç gün içinde bitmemesi halinde kafasını keseceğini de duyurmuştur. Üç gün sonunda bir sabah dükkânının kepengi vurulmaya başlar. Demirci sonunun geldiğini zanneder. Halbuki iş düşündüğü gibi değildir. Padişah ölmüştür, tabutuna mihlanmak üzere mismar istenmektedir. Şair bu beyti, bu olayı düşünerek yazmıştır.

Kadir Gecesi: Kıymet, şeref ve üstünlük gecesi. Kur'an-ı Kerim'in indirildiği gece.

Kadir (kadr): Değer. İtibar.

Hacer: Taş.

Cevher: Değerli süs taşı.

Bâr olmak: Yük olmaz.

Yâr olmak: Yardımcı olmak.

Hâk ile yeksan olmak: Yerle bir yıkılmak, ölmek.

Halil: Samimî dost.

Bünyâd etmek: Yapmak, inşa etmek.

Dil-i mahzûn: Mahzun gönül.

Şâdetmek: Neşelendirmek, sevindirmek.

Azad etmek: Serbest bırakmak.

Hilebaz: Hileci, aldatıcı.

Fend: Hile, dek.

İkbâl: İyi talih, mutluluk. Halin iyi olması.

Zevâl olmak: Sona ermek, arkası kesilmek, yok olmak.

Kemal: Olgunluk, tamlık.

Mağrur-ı kemal olmamak: Olgunluğuyla övünmemek.

Nâmerd: Alçak.

Hudâ: Allah.

Pend: Nasihat, öğüt.

Şayi: Yayılmış, duyulmuş.

San: Şöhret, ün.

Âkibet: Nihayet, son, sonunda.

Nişan: Alâmet, iz, belirti.

Esâfil: Pek alçak ve bayağı olanlar.

Paye ihraz eylemek: Mevki, derece kazanmak.

İ'tilâ bulmak: Yükselmek.

Kehle: Bit.

Gadr: Haksızlık. Vefasızlık.

Şehâ: Şah, hükümdar, padişah.

Merdâne: Ere, erkeğe yakışır surette. Yiğitçe, erkekçe.

Karınca-i dilâver: Cesur karınca.

Şîrâne: Aslana yakışır şekilde, aslanca, aslan gibi.

Dad-ı Hak: Allah vergisi.

Sad hezar: Yüz bin kere.

Bed-asıl: Aslı kötü.

Dûd: Duman.

Dide-i hasûd: Kiskancın gözü.

Şeb-i yelda: Yılın en uzun gecesi (22 Aralık).

Müneccim: Falcı. Yıldızların durumundan hükümler çıkarır.

Muvakkit: Vakti tayin eden, belirleyen kişi.

Mübtelâ: Bir şeye tutkun, tutulmuş.

Gam: Dert, tasa.

Ruzedar: Oruçlu.

Zahidâ: Kaba sofu.

Suret: Yüz, çehre.

Âlem-i imkân: İmân âlemi, dünyası.

Bab-ı rica: Rica kapısı.

Mesdud: Kapanmış, kapalı.

Müdahin: Yüze gülen, dalkavuk.

Agâh: Haberli, uyanık.

Muhtac-ı himmet: Yardıma muhtaç.

Gayr: Başka. Diğer.

Hilâf-ı meşreb: Huya, tabiata aykırı.

Derd-i ser vermek: Sıkıntımı söylemek, açmak.

Ahibba: Dostlar.

Ko: Bırak.

Aparmak: Götürmek.

Rişte-i âmal: İsteklerin bağı.

Mâni-i rızık: Rızka, azığa engel.

Seha: Sahâ, el açıklığı, cömertlik.

Ekâbir-i eslâf: Önce yaşamış olan ulular.

Mütefavit: Farklı.

Ukûl: Akıllar.

Meşveret: Danışma.

Makûl: Akla yakın, akla uygun.

Nur-i Hüdâ: Allah'ın nuru, ışığı.

Mezraa: Tarla.

İntizam-ı âlem: Dünyanın intizamı.

Mevt ü hayat: Ölüm ve hayat.

Kebkeb: Demir enser, mih.

Mismâr: Çivi.

Perverdigâr: Allah.

Lâne-i murg: Kuş yuvası.

Mâr-ı sermâdide: Uyuşmuş, donmuş yılan.

Hâyhuy-ı ehl-i dünya: Dünya insanlarının sonuçsuz çabaları.

Gül-ü ter: Taze gül.

Hâs ü hâr: çalı çırpı.

Hatır: Kalp, duygu. Saygı.

Şikest: Kırık.

LESKOFÇALI GALİP (1828 - 1867):

Asıl adı Mustafa Galip'tir. Leskofça'da doğduğu için bu adla anılır olmuştur. Tanzimat'tan sonraki dîvân şairleri arasında her yönden ileri bir seviye gösterir. Özellikle dil ve ruh bakımından şiirlerinde bir mükemmeliyet görülür. Nâmık Kemâl'in üzerindeki etkisi derin olmuştur. Dîvânı, ölümünden sonra İbnül Emin

Mahmut Kemâl İnal'ın çalışmasıyla yayımlanmıştır: Leskofçalı Galib Dîvânı, 1917.

1

Kendini bilmeyen âdem gibi nâdân olmaz.

2

Mülk-i dünya kimseye mal olmamış olmaz yine.

3

Zeh(i)rdür âkil isen olma meye üftâde
"Olayım"la "öleyim" bir yazılır imlâda.

(Akıllı isen içkiye düşkün olma, içki zehirdir. İmlâda, olayımla, öleyim bir yazılır.)

4

Mübtelâ-yı aşk olan elbette cânânın arar
Böyledir kanûn-ı Hak, derd ehli dermânın arar.

(Aşka tutulmuş olan kişi elbette sevgilisini arar. Allah'ın kanunu böyledir: derdi olan kişi dermanını arar.)

5

Hazer et suret-i haktan görünen bâtıldan.

(İnanmış görünen inancı olmayan kişiden sakın.)

6

Âkil oldur ki, geçer eyyâmı hüsn-i hâlle
Eylemez sermest kendin neş'e-i ikbâlle.

(Akıllı kişi odur ki, günleri iyi davranışlarla geçer; yükselme arzusunun verdiği keyifle kendini sarhoş etmez.)

7

Menzil-i maksuda varmaz kimse hiç ihmalle.

(Kimse, ihmal göstererek istediği yere varamaz.)

8

Ehl-i dil sohbet-i nâ-cins ile şâdân olmaz
Bezm-i cehhâl gibi ârife zindân olmaz.

(Gönül adamı cinsi bozukların sohbetiyle sevinip keyiflenemez; bilgili kişiye câhillere meclisi gibi zindan olmaz.)

Kelimeler - deyimler:

Mülk-i dünya: Dünyaya ait her türlü mal.

Mey: Şarap, içki.

Üftâde: Düşkün.

Mübtelâ-yı aşk: Aşka tutulmuş.

Cânân: Sevgili. Tas. Vücut-i mutlak.

Hazer etmek: Sakınmak, çekinmek.

Suret-i hak: İnanmış görünen.

Bâtıl: İnanıcı olmayan, çürük. Doğru ve gerçeğe karşı.

Âkil: Akıllı.

Eyyâm: Günler.

Hüsn-i hâl: İyi davranış.

Sermest: Sarhoş.

Neş'e-i ikbâl: Yükselme arzusunun verdiği keyif.

Menzil-i maksud: İsteddiği yer, konak, mesafe.

Ehl-i dil: Gönül adamı.

Sohbet-i nâ-cins: Cinsi bozuklarla sohbet.

Şâdân: Sevinçli, keyifli.

Bezm-i cehhâl: Cahiller meclisi.

Ârif: Bilen, bilgili.

Zindân: Pek karanlık, sıkıntılı yer.

LEVNÎ (?-1732):

Edirne'de doğmuştur. Asıl adı Abdülcélil'dir. Ressam. Ayrıca dîvân ve halk tarzı şiirler de yazmıştır. Dîvân tarzı şiirlerinde Nedim'e yaklaşan bir hava vardır. Halk tarzı şiirlerinde daha orijinal olmayı başarabilmiştir. "Atalarsözü Destanı" adlı şiiri tanınmıştır.

1

Bal tutan parmağın yalar demişler.

2

Böyledir kaide dağdan gelenler
Bağda olanları kovar demişler.

3

Güneş balçık ile sıvanmaz ey dil
Bî-zaban olsa da bellidir kâmil.

4

Hardan büyük at var, attan da deve
Deveden de büyük fil var demişler.

5

Tut atalar sözün kalbi selim ol
Gönülden gönüle yol var demişler.

Yırtıcı kuşların olur ömrü az
Bir tek ipte iki canbaz oynamaz.

Kelimeler - deyimler:

Bal tutan parmağını yalar: Bir insan ele aldığı veya karıştığı bir işten az da olsa bir çıkar sağlar.

Kaide: Kural.

Ey dil: Ey gönül.

Bî-zeban (bizeban): Dilsiz.

Kâmil: Olgun. Kemâle ermiş. Tam, eksiksiz.

Har: Eşek.

Selim: Sağ, doğru, sağlam, kusursuz.

MAKÂLÎ (? - 1602):

İkinci sınıf dîvân şairidir. Aşağıya aldığımız beyti ile tanınmıştır.

1

Makali! Tan'n-ı âdâdan ne gam erbab-ı irfana
Atarlar taşı elbette dirah-ı meyvedar üzre.

(Makali, irfan sahiplerini düşmanın yermesi gam değildir; elbette taşı meyveli ağaca atarlar.)

Kelimeler - deyimler:

Tan'n-ı âdâ: Düşmanın yermesi.

Erbab-ı irfan: İrfan sahipleri.

Diraht-ı meyvedar: Meyveli, yemiş veren ağaç.

MEHMET ÂKÎF ERSOY (1873 - 1936):

İpekli Tahir Efendi'nin oğludur. İstanbul'da doğmuş ve burada ölmüştür. Küçük yaşlarda kuvvetli bir İslâm terbiyesi aldığı anlaşıyor. Âkif, 1894'te Baytar Mektebini birincilikle bitirdikten sonra, bazı vazifelerde bulunmuştur. Ona göre edebiyat, ahlâkî ve içtimâî faydaya dayanmalıdır. Âkif, sanatını toplumun emrine vermiş ve gördüğü gerçekleri şiirine aktarmayı başarmıştır. Şiirlerini yedi kitaptan meydana gelen Safahat adlı eserde toplamıştır.

1

Hekim ilâçları, oğlum, bütün tesellidir
İlâç yiyip iyi olmak, o bir tecellidir.

2

Girmeden tefrika bir millete düşman giremez
Toplu vurmadıkça yürekler, onu top sindiremez.

3

İmandır o cevher ki ilâhî ne büyüktür
İmansız olan paslı yürek sinede yükür,

4

Sahipsiz olan memleketin batması haktır,
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.

5

Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek,
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek.

6

★ Kadermiş! Öyle mi? Hâsâ bu söz değil doğru!
Belânı istedin, Allah da verdi. Doğrusu bu.

7

"Muallimim" diyen olmak gerektir imanlı,
Edebli, sonra liyakatlı, sonra vicdanlı.

8

Oyuncak sanmayın! Ahlâk-ı millî, ruh-ı millîdir;
Onun iflâsı en korkunç ölümdür; mevt-i küllîdir.

9

Bu âlem şöyle bir rüya imiş, yahut muvakkatmış...
Evet ukbâda anlarsın, ne müthiş bir hakikatmış!

10

Şehamet dini, gayret dini ancak Müslümanlıktır
Hakikî Müslümanlık en büyük kahramanlıktır.

11

Bin türlü hakayık ki var, ondan haberin yok,
Üç şeyle hocam kendini âlim mi sanırsın?

12

Ben sefaletten ölürken seni sıkmazsa refah,
Hak erenler buna umman ki desin eyvallah.

13

★ Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak,
Alçak bir ölüm varsa, eminim budur ancak.

14

★ Mâdem ki didinmez, edemez, uğraşamazsın;
İksir-i beka içsen, emin ol, yaşayamazsın.

15

İlâhî, en asîl akvâmı alçaltırsın istersen,
Dilersen en zelîl eşhâsa izzetler verirsın sen.

(Allah'ım, sen soylu kavimleri istersen alçaltırsın, dilersen en alçak şahıslara yücelikler verirsın.)

16

★ Ye's öyle bataktır ki, düşersen boğulursun,
Ümmîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!

17

Kurursa bir gün o menba ne his kalır, ne hayat;
Beka-yı din ile ka'im beka-yı cem'iyet.

Kelimeler - deyimler:

Tecelli: Allah'ın iyiliğine uğrama.
Tefrika: Ayrılma, bozuşma, nifak.
İlâhî (ilâhî): Ey benim Allah'ım.
İman: İnanma, inanç. İslâmlığı kabul etme.
Hâşâ: Allah korusun, olmaya ki.
Edebli: Terbiyeli.
Liyakatlı: Değerli.
Ahlâk-ı millî: Millî ahlâk.
Ruh-ı millî: Millî ruh, millî anlayış.
Mevt-i külli: Toptan ölüm.
Muvakkat: Sürekli olmayan, geçici.
Ukbâ: Öbür dünya, ahret.
Şehamet: Akıllılıkla birlikte olan yiğitlik.
Hakayık (hakaik): Gerçekler.
Âtî: Gelecek.
Azim (azmî): Bir işteki engelleri yenme, ortadan kaldırma kararı.
İksir-i beka: Ebedilik iksiri. Ölümsüzlük suyu.
Akvâm: Kavimler.
Zelîl: Alçak, hor.
Eşhâs: Kişiler, şahıslar.
İzzet: Değer. Yücelik. Kudret, kuvvet.
Ye's (yeis): Ümitsizlik. Ümit kesme. Ümitsizlikten doğan karamsarlık.
Beka-yı din: Dinin kalıcı olması, devam etmesi.
Ka'im (kaim): Duran, sürüp giden.
Beka-yı cem'iyet: Toplumun devamı, kalıcı olması.

MEHMET ÇAKIRTAŞ (1918 - 1 Kasım 1988):

Edremid'in Avlunya bucağına bağlı Karaaydın Madenî köyünde doğmuştur. Çakırtaş, ilkokulu bitirir bitirmez hayata atılmıştır. Şairlik aileden gelmektedir. Babası da bir saz şairi idi. Onun yetişmesinde Çınaraltı Dergisinin büyük yararı olmuştur.

O, çok zaman Köroğlu gibi yiğit, bazen Karacaoğlu gibi âşık, bazen de Yunus gibi mistik bir karakterdedir. Eserleri: Çakırtaş'dan Damlalar, Gündönümü, Gündönümünden Sonra.

1

Âriftir diyorlar çile alana,
Bin zahmet sonunda Hakk'ı bulana,
Her esrar ayândır âşık olana,
Sabırla, sebatla, İz'an yetişir.

2

Dünyaya gelenler gidenlerden az,
Seyreyle dört mevsim içinde bir yaz
Arasan binde bir ârif bulunmaz,
Mürşidler mürşidi Kur'an yetişir.

Kelimeler - deyimler:

Ayân: Açık, meydanda.
Esrar: Gizlenen ve bilinmeyen şeyler. Sırlar.
İz'an: İtaat, dinlenme. Anlayış. İnanç.
Mürşid: Doğru yolu gösteren.

MEHMET RASİM ERTÜR (1873-?):

Edirnelidir.. Babası, Eski Cami İmamı Mehmet Tevfik Efendi'dir. Muhasebe memur ve müdürlüklerinde bulunmuştur. 1910 yılından sonraki hayatı hakkında hiçbir bilgimiz yoktur.

1

Gayrin malın gasp edip ibzale koyulmuş
Fahr eylese de bunda semahat bulunur mu?
Bir yâre ki her gün değil nişter-i gamla
Lokman-ı zaman erse de kıymet bulunur mu?
Bir ah kim her gün tutar âfâkı serâser
Bundan da müessir dile halet bulunur mu?

(Başkasının malını zorla ele geçirip esirgemedi harcama
koyulmuş olan, övünse de bunda cömertlik bulunur mu?)

Bir yara ki, her gün gamın bıçağı ile deşilirse, zamanın en usta hekimi yetişse bile bunun bir değeri bulunur mu?

Bir ah ki, her gün ufukları baştan başa tutarsa, gönüle bundan tesirli bir hal bulunur mu?)

Kelimeler - deyimler:

Gasb (gasp) etmek: Zorla ele geçirmek.

Fahr: Ovünme.

Semahat: Cömertlik, el açıklığı.

Nişter: Cerrah bıçağı, neşter.

Lokman-ı zaman: Zamanın en usta doktoru.

Âfâk: Ufuklar.

Serâser: Baştan başa.

Dil: Gönül.

Halet: Hal, durum.

MEVLÂNÂ (1207-1273):

Mevlânâ Celâleddin Rumî, Horasan'ın Belh şehrinde doğmuştur. Babası Bahaeddin Veled, annesi Mümine Hatun'dur. İslâm dünyasının en büyük mutasavvıf şairidir. Özbeöz Türke olduğu halde eserlerini Farsça yazmıştır. Şiirleri irşad edici mahiyettedir. Fransız şairi Maurice Barres der ki: "Mevlânâ ışığından bir defa nurlanan başka nur istemez." Eserleri: Divan-ı Kebir (Büyük Divan, 40380 beyit), Mesnevî (6 cilt, 25700 beyit), Fihi Mâ Fih, Mektûbât (147 mektup), Mecâlis-ı Sab'a (yedi vaaz).

1

Ben miyim ben, sen misin sen, ben mi sen?

Ben benim, sen sensin elbet, sen de ben.

Ey Hatemli yâr, seninle bir hoşum,

Sen mi bensin, ben mi sen, geç şüpheden.

(Türkçeleştiren: Feyzi Halıcı)

2

İlmin bütün ahkâmını nefsinde bulursun,

Bir lâhza eğer nefsine hâkim olabilsen.

Esrar aramak tozlu kitaplarda haşivdir

Kendinde bulursun onu ancak bulabilsen.

(Türkçeleştiren: M.C. Duru)

3

Dünyada da ahrette de mevcut tek O'dur,
Her yerdeki, her yöndeki mâbud tek O'dur.
Bağ, bahçe, çiçek, güneş ve gök hepsi yalan
Her sözde ve mânadaki maksud tek O'dur.

(Terc. M. Önder - İ.Y. Oğuzcan)

4

Kul helâl lokmayla gerçek kul olur,
Sonsuz âlem ol kula makbul olur.

5

Nur ve erdem artıran lokma helâl,
Durma kurtul, ol kazançtan hisse al!

6

Tutsa toprak, olgun er, altın olur,
Tutsa ham er altını, toprak bulur.

(Türkçeleştiren: Feyzi Halıcı)

7

Rızık onun, ekmek onundur, ev onun, mintan onun,
Her beden, her ten onundur, göz onundur, can onun.
Var evet bir şey daha, söz söylemem caiz değil,
Vakti var, ihvân gerek, meclis gerek, imkân onun.

(Türkçeleştiren: Feyzi Halıcı)

Kelimeler - deyimler:

Nefis: 1- Öz varlık. 2- Beden istekleri.

Ahkâm: Emirler, buyruklar. Kanunlar.

Esrar: Sırlar. Gizlenen ve bilinmeyen şeyler.

Haşiv: Fazla, gereksiz söz.

Maksud: Meram olunan, dilenilen şey.

Helâl: Din bakımından yasak olmayan şey. Haram olmayan.

Makbul: Beğenilen. Genel olarak istenilen, geçen.

Rızık: Yiyecek şey. Azık.

İhvân: Candan dostlar.

Lâl olmak: Dilsiz olmak.

Yad: Başka, yabancı.

MEZÂKÎ (?-1675):

Dîvân şairi. Aşağıdaki beyti ile tanınmıştır. Dîvân edebiyatının ikinci derecedeki şairlerindendir.

Sunar bir cam-ı memlû bin tehi peymaneden sonra
Felek ehl-i dili dilşâd eder amma neden sonra!..

(Felek, bin boş kadehten sonra bir dolu kadeh sunarak gönül
adamlarını sevindirir ama neden sonra!)

Kelimeler - deyimler:

Cam-ı memlû: dolu kadeh.

Tehi: Boş.

Peymane: Büyük kadeh, bardak.

Ehl-i dil: Gönül adamları.

Dilşâd: Gönül sevinçli. Gönül hoş.

Dilşâd etmek: Sevindirmek.

MİR'ÂTÎ (? - ?):

19. yüzyılın en başarılı halk şairlerindendir. Doğum ve ölüm tarihleri belli değildir. Şiirlerinin bazıları zor anlaşılır niteliktedir. Hece vezni yanında aruzu da kullanmıştır. Şiirlerinin çoğu zarif ve nükte bakımından başarılıdır.

1

Çubuğu yaş iken eğmek gerektir,
Küçükken yetişir sıbyan demişler.

2

Yükseklerden uçma dengin ara bul
Yorganına göre ayağın kösül.

3

İl ağzı tutulmaz her sözü duyma
Bugünkü işini yarına koyma.

4

Bülbülü koysalar altun kafese,
Gine özler, ister vatan demişler.

5

★ Neye gam çekersin hey koca sersem
Dertsiz baş mı olur âdemiz mâdem.

6

★ Unutma ki dostu olmaz düşenin
İptida dost alır yakan demişler.

(Unutma ki, işinden alınan, mevkiünden olan birinin dostu olmaz. Böyle bir durumda ilk önce dost olan kişi senin yakana yapışır.)

Kelimeler - deyimler:

Sıbyan: Çocuklar.

Kösül: Uzat

İptida: İlk defa, en önce, ilkin.

MİTHAT CEMAL KUNTAY (1885 - 1956):

İstanbul'da doğmuş ve burada ölmüştür. Daha çok kahramanlık ve lirik şiirleriyle tanınmıştır. En çok, vatan, kahramanlık, bayrak, tarih temalarını işlemiştir. Şiirlerini «Türk'ün Şehnamesinden» adlı eserde toplamıştır. Basılmış başka eserleri de vardır.

1

★ Ölmez bu vatan, farz-ı muhâl, ölse de hattâ,
Çekmez kürenin sırtı o tâbût-ı cesîmî.

(Bu vatan ölmez, bir an için -olması imkânsız ama- ölmüş olduğunu düşünelim: O takdirde o büyük tabudu kürenin sırtı çekemez.)

2

Yere hakkıyla basarsan sana âiddir yer;
Doğacak nûra da hâkimsin ayakdaysan eğer!

3

Asrın yaşamak hakkını vermez sana kimse;
Sen asrını, üstünde izin varsa, benimse.

4

Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır,
Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır.

5

Bir şey ele geçmez şerefî sâde adından,
Sen arşı bırak, varsa haber ver kanadından.

6

Yurdun ki büyük nûra babandan alışiktır,
Ey Türk'ün asîl oğlu senin hakkın ışıktır.

Canımızdır, acı hissetmeyerek verdiğimiz,
Şaşırsın, şu asırlar sana anlatsa kimiz.

Kelimeler - deyimler:

Farz-ı muhâl: Olması mümkün olmayan bir şeyi olacakmış gibi düşünme, kabul etme.

Tâbût-ı cesim: Büyük tabut.

Nûr: Aydınlık, ışık, parlaklık.

Asil: Soylu.

★ MOLULU REVAİ (1805-1883):

5 Halk şairi. Kayseri'nin Molu köyünde doğmuştur. Asıl adı Mustafa'dır. Hayatını hasır otu satarak veya bu ottan hasır veya sele örmek suretiyle geçirmiştir. Bu yüzden olmalıdır ki, şiirlerinde kederi, ümitsizliği ve fakirliği dile getirmiştir. Haramdan çok korkan Revaî'nin, hayatı boyunca kursağına tek haram lokma girmemiştir. Ayrıca haramın kötülüğünü öğütler halinde çocuklarına anlatmıştır. Hayatı ve şiirlerini, Abdullah Satoğlu tarafından hazırlanan (Halk Şairi Molulu Revaî) adlı eserde geniş biçimde bulabilirsiniz.

1

Haramlara elin sürme kir olur,
Yüz karası insanlara âr olur.
Eğri yoldan giden çabuk yorulur,
Sadıklara dik yokuşlar düz olur.

2

Nâmertler kârını arar haramda,
Yazılıdır cümle esrar Kur'an'da,
Doğru yolu bulmak gerek cihanda,
Doğru yoldan giden yorulmaz imiş.

3

Ey gönül aldanma fânî cihâna,
Ana meyil veren cahilân olur.

4

★ Cüzdanı görseler itin boynunda,
"Buyur baş sedire it ağa" derler. (5)

5 Andelibî'nin beytine bakınız.

★ Eğer paran yoksa senin koynunda,
"Defol git şuradan kurbağa!" derler.

5

★ Sen komşunun tavuğuna kaz deme,
Verilen kismete sakın az deme.
Felâket ehline "bu dert az" deme,
Gelir başına, "Velâteces-se-sû".

Kelimeler - deyimler:

Haram: Kullanılması dince yasaklanmış, helâl olmayan.

Yüz karası: Utanılacak bir durum.

Âr olmak: Mahcup olmak, utanmak.

Sadık: Birine içten bağlı. Doğru, gerçek.

Nâmert: Alçak.

Kârını aramak: Kazancını elde etmek için uğraşmak.

Cahilân: Cahiller.

Velâteces-se-sû: "Birbirinizin sucunu araştırmayın". Sûre-i Hucurât'ın 12. âyeti.

MUALLİM NACİ (1850-1893):

3 ★ Asıl adı Ömer'dir. Tanzimat Edebiyatı'nın başta gelen şair ve yazarlarından. Naci, sade dili müdafaa eder. Şiir hakkındaki görüşü, zamanına göre orijinaldir. Sözlüğü (Lûgat-ı Naci) bugün bile değerini kaybetmemiştir. Şiirleri şu kitaplarda toplanmıştır: Ateşpare, Şerâre, Fûrûzân, Demdeme...

1

Gına vermez harîse âlem-i imkânı bahşetsen.
(Bir şeye fazlasiyle düşkün, tutkun olan tamahkâr birine bütün dünyayı verseniz, usanmaz, bıkmaz ve de doymaz.)

2

Hased o rinde ki asûdedir mezarında.
(Mezarında rahata kavuşmuş olan rinde kıskançlık duyulur.)

3

★ Toplanıp ehl-i hevâ her biri bir saz çalar:
Çelebi, böyle olur bizde de konser dediğin.

(Hırs sahipleri, nefesine düşkün olanlar toplanmışlar, her biri çeşitli saz çalmakta yani her kafadan bir ses çıkmaktadır. İşte bizde de konser dediğin ancak bu kadar olur.)

4

Türk olan nîmetşinâs olmak gerek
Ben ki bir Türk'üm unutmam Caber'i ... (6)

5

Mârifet iltifata tabidir,
Müşterisiz metâ zayidir.

(Ustalıkla yapılmış olan maddenin satılması ancak onun aranması, yani teveccüh görmesi ile gerçekleşir. Yoksa müşterisi olmayan malın satılmasına imkân olmadığı için o mal kaybolmuş sayılır.)

6

Zengin sanırız kendimizi lîk fakiriz,
Hürüz deriz amma ki hakikatte esiriz.

7

★ Rahm eylemedi şimdiedek kimseye gerdûn
Heyhat sana merhamet eyler mi sanırsın!

8

★ Gaddar felek bir iki gün etse de imhal,
Aldanma ki ahar edecektir seni pâmâl.

9

★ Erbâb-ı teşâür çoğalıp şâir azaldı,
Yok öyle değil, şâirin ancak adı kaldı

10

Çalışmayıp oturanlarda zül ve ye'se bakın
Oturmayıp çalışanlarda izz ü şânı görün.

6 Caber, Türkiye hududuna 100 km uzaklıkta olan ve Suriye'nin kuzeyinde Fırat'ın sol sahilinde bir eski kaledir. Ancak bu kalenin Türkler için büyük önemi bulunuyor.

Osman Bey'in dedesi Süleyman Şah veya bir diğer söylentiye göre de Kutalmış oğlu Süleyman Şah Fırat'ı geçerken burada boğulmuş ve buraya gömülmüştür. Bu yüzden kale özellikle Türklerce mukaddes bir yer haline gelmiştir.

II. Abdülhamit tarafından türbe yeniden yaptırılmış ve zaman geçtikçe türbe millî bir anıt değerini kazanmıştır. Bu yüzden ki, 20 Kasım 1921'de yapılan Türk-Fransız Ankara Antlaşmasının 9. maddesi gereğince burası Türkiye'ye bırakılmıştır. Kalenin Suriye toprakları içinde bulunmasına rağmen Caber Kalesi Türk toprağı sayılır. Adı geçen antlaşmaya göre hükümetimiz burada muhafız asker bulundurur ve kaleye Türk bayrağı çekilir.

11

Cihan lisanla döner derler, öyledir, sevinin
Ne hallere düşüyor milletin lisani, görün.

12

Ümmîd iledir cihanda her hâl,
Herkes bir ümmîde hizmet eyler.

Kelimeler - deyimler:

Gına vermemek: Yeter bulmamak. Usanmamak. Bıkmamak.

Haris: Çok pinti. Çok istekli. Bir şeye fazlasıyla düşkün.

Bahşetmek: İhsan etmek, bağışlamak.

Hased: Kıskanma, çekememe.

Rind: Dünyayı hiçe sayan kimse, kalender, aldırış etmeyen.

Asûde: Rahat, gâilesiz, dinç.

Ehl-i heva: Hırs sahipleri, nefsine düşkün olanlar.

Nîmetşinâs: İyilikbilir.

Marifet: Ustalıkla yapılmış olan şey.

İltifat: Yüzüne bakma. güler yüz gösterme. Hoş davranma.

Metâ: Satılacak mal, eşya.

Zayi: Kayıp, zarar, ziyan.

Lîk: Lâkin.

Rahm etmedi: Acımadı, esirgemedi.

Gerdûn: Dünya.

Gaddar: Zulüm eden.

İmhal: Vakit verme. Bir işi belli bir süre için geri bırakma, sonraya bırakma.

Ahar: başka zaman.

Pâmâl: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Pâmâl etmek: Ayaklar altına almak, çiğnemek.

Erbâb-ı teşâür: Şairlik iddiasında olanlar.

Zül: horluk, hakirlik. Alçaklık.

Ye's (yeis): Ümitsizlik. Ümit kesme.

İzz: Değer. Yücelik. Güçlülük.

Şân: San. Ün. Gösteriş.

Lisan: Konuşulan dil.

MUCURLU KÂMİL BOZDAĞ (1914 - ...):

Kırşehir'in ilçesi Mucur'da doğmuş; 1968'de öğretmenlikten emekli olmuştur. Daha çok dinî şiirler yazmaktadır. Şiirlerini "Yakarı" adlı bir kitapta toplamıştır.

1

Haram süsü zilletir, alçaltır seni hepten
Helâl süsü ziynettir, donatır seni kalpten.

2

Doğru, dürüst, riyasız; yaşanırsa bir ömür,
Kula salâh yolunda Rabb'a vuslat görünür.

3

Tek bildiğim özden olmak,
Doğru, gerçek sözden olmak,
Hakla yanan közden olmak,
Bundan başka bildiğim yok.

Kelimeler - deyimler:

Zillet: Alçaklık, aşağılık.

Riyasız: İki yüzlülükten uzak. Özü sözü bir olma.

Salâh: İyilik. Barış, rahatlık.

Vuslat: Sevenin sevdiğine kavuşması.

MUHİBBÎ (Kanunî Sultan Süleyman) (1495-1566):

Onuncu Osmanlı padişahıdır. Yavuz Selim'in oğludur. Şiirde "Muhibbî" mahlasını kullanmıştır. Şiirleri orta seviyededir. Dîvânı vardır.

1

Kelâm-ı Hakk'a her kim ki gönülden olmaya mâil
Olur her itdüğü ebter ü her ne eylese bâtil.

(Her kim ki Allah'ın sözüne gönülden düşkün değilse, inanamıyorsa, her ettiği eksik ve ne eylese boş, çürük ve gerçeğe aykırıdır.)

2

Muhibbî sakın aldanma cihâna,
Buna kim didi işret-gâh dirler.

(Muhibbî, sakın dünyaya aldanma: Kim dedi bilinmez ama onun adı, işret edilecek yer diye bilinir.)

3

Kimseye kılmaz vefâ itmez terahhum bu cihân,
Bilmek istersen dilâ İskender ü Dârâ'ya bak. (7)

7 İskender M.Ö. (356-323) tarihleri arasında yaşamış olan Makedonya Kralı'dır. Disiplinli bir ordu ile geniş yerleri zaptetmiş olduğu için kendisine Büyük İskender unvanı verilmiştir. Babası Philip de muktedir bir komutan idi. İskender M.Ö. 334 yılında otuzbeş bin kişilik bir ordu ile İran'ı fethe çıktı. Granikos nehri civarında İran ordusunu büyük bir mağlubiyete uğrattı.

(Bu cihan kimseye vefa etmez ve acımaz. Ey gönül bilmek istersen İskender ve Dârâ'ya bak.)

4

Gönül virme bu dünyâya vefâsı bir iki gündür,
Ki andan merhamet gelmez yine döker âhir kanun.

5

Eyülerden eylük öğren sen de gayra eylük it
Bu meseldür kararur üzüme göre çün üzüm.

6

Halk içinde müteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.

7

Saltanat dedikleri ancak cihân gavgasıdır.

8

İster isen olmaya aybun cihânda âşikâr,
Sen dahi tutma dilâ bir kimsenin aybına şem.

(Ayıbının dünyada âşikâr olmamasını istersen ey gönül, sen de başkasının ayıbını âşikâr etmeğe çalışma.)

9

Zâhidâ yüz yıl eğer durmaz ibâdet eylesen,
İremezsın menzile tâ kalmayınca kalb-i sâf.

(Ey dinin emirlerine aşırı bağlı olan kişi, durmadan yüz yıl ibadet etsen, eğer kalbin saf değilse Allah'a ulaşamazsın.)

10

Ger bir hakîre zerrece irişse himmetün
Olur iki cihânda sa'adetle muhterem.

(Eğer bir zavallıya pek az da olsa bir yardımda bulunsan, dünya ve ahrette mutlu ve saygı değer olursun.)

Ayrıca İskenderun yakınlarındaki İssos vadisinde meşhur Pers Kralı Darius (DÂRÂ)'nın altmışbin kişilik ordusunu bir çırpıda darmadağın etti. Bu sırada Nil nehrinin ağzında İskenderiye adında yeni bir şehir yaptırdı. Bu arada Dârâ kendini toplamıştı. Yeniden, bu sefer Ninova civarında karşılaştı. Dârâ tekrar mağlup oldu. İskender Dârâ ölünce kendini Pers Kralı ilân etti. Ancak 323'te ölünce imparatorluk dağıldı.

Kelimeler - deyimler:

elâm-ı Hakk: Allah'ın sözü.

İtil: 1- Bir tarafa eğilmiş, eğik. 2- Hevesli, istekli, düşkün. 3- Taraflı, içten istekli.

İdûgi: Ettiği.

İster: Eksik, tamamlanmamış.

İtil: Boş, çürük. Doğru ve gerçeğe karşıt.

İşret-gâh: işret edilecek yer, işretgâh.

İerahhum: Acıma.

İilâ: Ey gönül.

İhir: Son, sonunda.

İanun: Kanın.

İayr: Başka, diğer.

İün: Çünkü.

İuteber: Geçer, sayılır. İtibarı olan, sözü geçen.

Devlet: 1- Büyük rütbe, mevki. 2- Zenginlik, varlıklı olma. Hükümet süren sülâle.

Ayıp: Ayıp, utanılacak şey.

Aşikâr: Açık, belli, meydanda.

İem: Mum.

Kalb-i saf: Saf, temiz kalpli.

İakîr: 1- Değersiz, âdi, bayağı. 2- Önemsiz.

Ger: Eğer.

İimmet: Yardım.

İaadet: Mutluluk.

İuhterem: Saygı değer.

MUHSİN İLYAS SUBAŞI (1942-...):

Mânevî yönü kuvvetli bir şairdir. Millî, dinî ve tarihî temaları erken insanı şiire doyurabiliyor. Şiirin "bir iç kale" sanatı luğunun farkında. Şiir kitapları: Vuslat Türküsü, Aydınlığın İzleri, Bu Yüreğin Ülkesinde, Sevgi Donanması, Deryâ-dil, vdakâr.

1

★ Pisliği ruh taşımaz, vücutta ten götürür.
İnsan öbür dünyaya ancak keten götürür.
Yarış onur verici, gıpta hoş şeydir amma,
Kıskançlık haysiyeti kişilikten götürür.

2

Merhem olun insana, acılar gideriniz,
Yardıma zevk edinip halka yol gösteriniz

★ "Çalışanın hakkını alnında ter gitmeden,
-Cebinizden çıkana göz dikmeden- veriniz.

3

Hedefi olmayanın her işi zarardadır.
Akla uymayan başın gidişi zarardadır.
Hamle dinamini bir kenara bırakıp,
"-İki günü eşitse o kişi zarardadır."

4

Varlığın çilesiyle doyur sevgilerini,
O Yüce'nin önünde sen de eğil dize gel...

MUSA KÂZİM PAŞA (1821 - 1889):

Koçinalıdır. Babası Hüseyin Hüsnü Bey'dir. Küçük yaşta babasıyla beraber İstanbul'a göç etmişlerdir. Yaşı ve tahsili ilerledikçe memuriyet dereceleri de yavaş yavaş artmıştır. 1877 Rus Savaşı sırasında Ferik (Tümgeneral) rütbesiyle IV. Ordu Kurmaylığında bulunmuştur. Dürüst ve tok sözlü bir kişi olarak tanınmıştır. Namık Kemal, "Takib" adlı eserinin bir yerinde Paşa'dan şöyle bahseder: "Hakikat-ı hal aranırsa Kâzım Paşa gerçekten şairdir." Şiirlerinin çoğunda zamanını tenkid eder. Eserleri: Mekalid-i Aşk, Dîvân-ı Kâzım Paşa.

1

Geçtik ihsanlardan kübrâ-yı asrın
Bir mazarratları değmezse inâyet gibidir.

(Asrın büyüklerinin iyiliklerinden geçtik, zararları dokunmazsa bu bile bir iyiliktir.)

2

Oldu mu'tadı düruğ ol kadar ebna-yı zaman
Doğru söz söylemek izhar-ı kabahat gibidir.

(Zamanın insanları yalan söylemeğe o kadar alışmışlar ki, doğru söz söylemek, aynen kabahat gibi kabul edilir oldu.)

3

★ Çeşm-i figan ile baksan içine dünyanın
İstikamet şu sıralarda ihanet gibidir.

(Şu sıralarda dünyaya acıyan bir gözle bakarsan, doğruluğun hainlik sayıldığı görülür.)

Kelimeler - deyimler:

İhsan: İyilik, bağış.

Kübrâ-yı asr: Asrın büyükleri, uluları.

Mazarrat: Zararı dokunma.

İnâyet: İyilik.

Mu'tad-ı dürug: Yalan söylemeye alışılmış.

Ebna-yı zaman: Zamanın insanları.

İzhar-ı kabahat: Kabahatını belli etme, gösterme.

Çeşm-i figan: Acıyan göz.

İstikamet: doğruluk.

İhanet: Hainlik, kötülük.

MUSTAFA EDİP BEY (1859 - 1925):

Yozgatlıdır. Babası Çapanoğulları'ndan kaymakam emeklisi Osman Nuri Bey'dir. Mustafa Edip Bey, medreseyi bitirerek küçük maliye memurluklarında denenmiş ve bir süre sonra da Sungurlu Malmüdürlüğü'ne tayin edilmiştir. Daha sonra kaymakamlık ve mutasarrıflıklarda vazife görmüştür. İkinci Meşrutiyet'te Yozgat Milletvekili olmuştur. 1920 Yozgat isyanı üzerine Kayseri'de ikamete memur edilmiş ve burada ölmüştür. Şiirlerini "Mecmua-i Eş'ar" adlı bir kitapta toplamıştır.

1

Reng-i ruhsarına gül derse rakip aldanma,
Âb-ı rû dökmesine payine asla kanma.
Herkesin her sözünü aynı hakikat sanma.

2

Meftunuyum o rütbe ki fikr-i sadakatın
Hainleri bî nam-ü nişan etmek isterim.

Kelimeler - deyimler:

Reng-i ruhsar: Yanağının rengi.

Rakip: Başka biriyle aynı şeye istekli olan. Rekabet eden. Üstün gelmeye çalışan.

Ab-ı rû dökme: Yüzsuyu dökmek.

Yüzsuyu dökmek: Gururunu incitecek derecede yalvarmak.

Payine: Ayağına.

Aynı hakikat: Gerçeğin ta kendisi.

Meftun: Bir şeye aşırı derecede bağlılık duyan, tutkun.

Fikr-i sadakat: Doğruluk fikri.

Bî nam-ü nişan etmek: Ad ve izini yok etmek, silmek.

Hain: Hıyanet eden. Nankörlük eden.

★ NÂBÎ (1642 - 1712):

Yusuf Nâbî, Urfalıdır. Burada doğmuştur. Hacı Gaffarzâde ailesine mensuptur. Urfa'da iyi bir öğrenim görmüş ve 1665 yılında İstanbul'a gelmiştir. Şair Nâilî'nin dikkatini çekmiş ve takdirini kazanmıştır. Nâbî (1686-1710) tarihleri arasında Haleb'de bulunmuş ve burada evlenmiştir. 1710'da İstanbul'a dönmüşse de fazla yaşamamıştır.

Nâbî, şiirinde atasözleri ile hikmetlerden geniş biçimde faydalanmıştır. Devrinde, şiirleri dilden dile birer atasözü gibi dolaşır olmuştur. Kanaat, iyilik, doğruluk gibi temalar üzerinde durmuştur. Nâbî, Dîvân Edebiyatı'nda didaktik şiir türünün güzel örneklerini veren bir şairimizdir. Önemli eserleri: 1- Dîvân. 2- Hayriye. 3- Sürnâme. 4- Tuhfet-ül Haremeyn. 5- Münşeât.

1

★ Ebnâ-yı dehr her hünere âferin verir,
Yârab bu âferin ne tükenmez hazinedir.

(Yaşadığımız devrin adamları her hünere aferin derler.
Allah'ım bu aferin ne tükenmez hazinedir.)

2

★ Tahsîl-i ilmin üstüne tercih eder mi nâs
Tahsîl-i mal vâsıta-i rif'at olmasa.

(Mal edinmek, yükselmek için araç olmasa, insanlar mal edinmeyi hiç ilim öğrenimine üstün tutarlar mıydı?)

3

★ Bilmek elbette değil mi ahsen,
Sorsalar ben anı bilmem demeden.

(Sorduklarında onu bilmem demekten, bilmek elbette daha güzel değil midir?)

4

★ Etme âr öğren oku ehbinden
Her şeyin ilmi güzel cehlinden.

(Utanma, bilenden öğren, oku, zira her şeyin ilmi, bilmemekten daha güzeldir.)

5

★ ★ Unf ile halkı kapundan sürme,
Kimseye dâmen ü dest öptürme.

(Halkı sertlik ve kabalıkla kapından kovma; kimseye el etek öptürme.)

6

Tutalım çarha erişmiş câhın
Yine ednâ kulusun Allah'ın.

(Tutalım ki mevkiin göklere erişmiş, ama sen yine Allah'ın zavallı bir kulusun.)

7

★ ★ Varma gayrın evine bî-davet,
Ola ammâ o da ehl-i himmet.

(Davetsiz olarak başkasının evine gitme. Ayrıca davet eden kişi de yardım sever olmalıdır.)

8

Şöhreti mal iledir mâbed-i İslâm'ın da
Cami-i köhne-i bî-vakfa cemaat gelmez.

(İslâmın mabedinin şöhreti de mal iledir. Vakfı olmayan köhne camie cemaat gelmez.)

9

Halkı rahatsız eden kimsede rahat mı kalır?

10

Yangın da iptidada şererden zuhur eder.

(Yangının başlangıcı da bir kıvılcımdan meydana gelir.)

11

★ Sühan-ı bihüdeden hoş gelir avaz-ı horoz:
Bari mânasını bilmezse de hengâmı bilir.

(Horozun sedası boş sözden daha hoş gelir: Çünkü anlamını bilmezse de hiç olmazsa zamanı bilir.)

12

★ Zımmında olmasa eğer ümmid-i afiyet
Hazm eylemezdi vaz'-ı etibbayı hastalar.

(Muhtevasında eğer iyileşme ümidi olmasaydı, hastalar doktorların tutumunu içlerine sindiremezlerdi.)

13

★ Lâzım gelirdi serv ü çınar da ola meyvedar,
Fazl ü hünerde methali olsa kıyafetin.

(Kıyafetin bilgi ve ustalıkta etkisi olsaydı; servi ve çınarın meyveli birer ağaç olması gerekirdi.)

14

★ Yok bîgaraz muamele ehl-i zamanede:
Kimse ibadet etmez idi cennet olmasa.

(Zamanın insanları arasında çıkarsız iş yoktur: Cennet olmasa, kimse ibadet etmezdi.)

15

Bu kârhanede bir başka kâr ü bârım yok
Ne varsa cümle anındır bir özge varım yok.

(Bu iş yerinde (dünya) başka işim gücüm yok. Ne varsa hepsi onundur, (Allah'ın) bir başka varım yok.)

Kelimeler - deyimler:

Ebnâyı dehr: Devrin, zamanın adamları.

Aferin: Beğenme, okşama, alkışlama gayesiyle söylenen bir söz.

Tahsil-i ilim: İlim öğrenme, bilgi elde etme.

Tercih etmek: Üstün tutmak.

Tahsil-i mal: Mal edinme.

Vasıta-i rifat: Yükselme aracı.

Ahsen: Çok güzel, pek güzel, daha güzel.

Âr etmek: Utanmak.

Cehl: Bilmemek, bilmemezlik.

Unf: Sertlik, kabalık.

Dâmen ü dest: El etek.

Câh: Mevki, makam, yüksek derece.

Çarh: Gök.

Ednâ: Zavallı, aşağı, hakîr.

Gayr: Başka.

Bî-davet: Davetsiz, çağrısız.

Ehl-i himmet: Yardım sever.

Mâbed-i İslâm: İslâmın tapınağı.

Cami-i köhne-i bî-vakf: Vakfı olmayan köhne cami.

Vakıf: Bir mal veya mülkü -satılmamak şartıyla- bir hayır işine bağışlama, bırakma.

Iptida: Başlangıç, önce.

Şerer: Kıvılcım.

Zuhur etmek: Meydana çıkmak, meydana gelmek.

Sühan-ı bihûde: Boş söz.
 Avaz-ı horoz: Horozun sedası, sesi.
 Hengâm: Zaman.
 Bari: Hiç olmazsa.
 Zımmında: Muhtevasında, altında.
 Ümmid-i afiyet: İyileşme ümidi.
 Vaz'-i etibba: Doktorların tutumları, takındıkları tavırlar.
 Hazm eylemek: İçlerine sindirmek, söz ve hareketlere pek aldırış etmemek.

NÂHİFİ (1648-1738):

Asıl adı Süleyman Nâhifi'dir. Salih Elkâtip Abdurrahman Efendi'nin oğludur. Dîvân şairi. Nedim ve Şeyh Galib'i hatırlatır. Şiirlerinde incelik hâkimdir. Şiirlerinin çoğunda mahallî konulara yer vermiştir. Nâhifi, ayrıca devrinin en iyi hattatlarından sayılır. Eserleri: Hilyet-ül-Envar, Mi'raciye, Asafnâme. Dîvânı da vardır.

1

★ Mey'i def'i gam-ı dünya diyerek nûş ettik
 Ne acep gussa-i ukbâyı ferâmuş ettik.

(Şarabı, dünyanın gamını ortadan kaldırır diyerek içtik. Acaba neden öbür dünyanın tasasını unuttuk.)

2

★ Hussad-ı asrın etme nazar güftügûsuna:
 Şîr iltifat eder mi kilâbın gulûsuna!

(Asrın kıskançlarının dedikodularına bakma, aldırma: Aslan, köpeklerin havlamalarına, bağırma: Aslan, köpeklerin havlamalarına, bağırma: Aslan, köpeklerin havlamalarına iltifat eder mi?)

3

★ Kerim odur ki mücazat-ı afv ede hasma
 Felek müsaade-i intikâm verdikçe.

(Felek intikam alma müsaadesi verdiği halde düşmanını cezasını affeden kişi büyüktür.)

4

Eşk-i ter ile kendimi tenkîh ederim
 Ben ağlamayı gülmeğe tercih ederim.
 Zâhid sakın ah ettiğime ta'n eyleme
 Ben Rabb'imi her veçhile tesbih ederim.

Kelimeler - deyimler:

Mey: Şarap.

Def'i gam: Gamı ortadan kaldırma.
 Def'i gam-ı dünya: Dünyanın gamını ortadan kaldırma.
 Nûş ettik: İçtik.
 Gussa-i ukbâ: Öbür dünyanın tasası.
 Ferâmuş etmek: Unutmak, hatırdan çıkarmak.
 Hussad-ı asr: Asrın kıskançları.
 Nazar etmek: Bakmak.
 Şîr: Aslan.
 İltifat etmek: İlgi göstermek.
 Kilâb: Köpekler.
 Gulû: Havlama, bağırma.
 Eşk-i ter: Gözyaşı.
 Tenkîh etmek: Arıtmak, düzeltmek.
 Tercih etmek: Üstün tutmak.
 Zâhid: Dindar.
 Ta'n eylemek: Ayıplamak, kınamak.
 Veçhile: Şekilde.
 Tesbih ederim: Allah'a kalbî, fi'li ve kavli olarak bol bol ibadet ederim.
 Kande: Nerede.
 Âşık-ı biçare: Zavallı, çaresiz âşık.
 Cânân: Sevgili.
 Bimâr: Hasta

NÂİLİ (1610-1666):

3 ★ Asıl adı Mustafa Çelebi'dir. Nâil-i Kadim de denir. Dîvân şairlerimizin en büyüklerinden biridir. Piri Halife adlı bir memurun oğludur. İyi bir öğrenim görmüştür. Türk şiirine "Sebk-i Hindi" tarzını en iyi biçimde uygulamış olan bir şairdir. Nâilî'nin etkisi oldukça geniş olmuştur. Gazelleri çok başarılıdır. Dîvânında yalnız gazelleri vardır.

1

Zemane devleti sermaye-i nifak ister.

2

Gelmesin eksik terazuda metai kimsenin.

3

Yıkanlar hâtır-ı nâşâdımı yâ Rab şâd olsun
 Benimçün nâmurâd olsun diyenler bermurâd olsun.

(Kederli gönlümü yıkanlar Allah'ım sevinçli olsun; isteğine ulaşmasın diyenler, isteklerine ulaşsınlar.)

4

Heves-i câh ile câhil mütelâşi görünür.

(Mevki hevesi ile cahil telâşlı görünür.)

5

Şahsın istidadı lûtf-u peykerinden bellidir.

6

Ey Nâ'ilî günâha gelir halk âleme
Hırmân imiş netîce-i âmâlimiz deme.

(Ey Nâ'ilî; halk dünyaya günah işlemeye gelir. Dünyadaki bütün isteklerimizin sonucu ayrılıkmış diyerek sakın günaha girme, günah işleme.)

7

Hatırda zevk, dilde safa, tende yok mecâl
Erbab-ı gam erişse de nevrüza neylesün.

Kelimeler - deyimler:

Zemane: Devir. Şimdiki zaman.

Sermaye-i nifak: Bozgunluk sermayesi, sebebi.

Terazu: Terazî.

Meta: Mal, madde.

Hâtır-ı nâşâd: Kederli gönül.

Nâmurâd: İsteğine ulaşamamış.

Bermurâd: Muradına, isteğine erişmiş.

Heves-i câh: Mevki, makam isteği.

Mütelâşi: Telâş eden.

Lûtf-u peyker: Yüzünün hoşluğu, güzelliği.

Hırmân: Bir şeyi elde edememe.

Netîce-i âmâl: İsteklerin sonucu.

Mecâl: Güç, kuvvet.

Erbab-ı gam: Gam sahipleri.

Nevruz: İlkbahar başlangıcı.

NÂMIK KEMÂL (1840 - 1888):

Türk Edebiyatı'nın en büyük vatan şairidir. Şiir, tiyatro, roman, makale, tenkid türlerinde eserler yazmıştır. Eserlerinde toplum meselelerine yönelmiş, vatan, millet ve hürriyet konuları üzerinde durarak "toplum için sanat" prensibini kabul etmiştir. Halkı uyandırmak için nesre önem verdi. Gazeteciliği çok faydalı oldu. Önemli eserleri: Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey (Bu üç eser, tiyatro eseridir). Cezmi (roman), Tahrib-i Harâbât (tenkid) vb. Şiirleri (Nâmik Kemâl'in Şiirleri), Vasfi

Mahir Kocatürk, Edebiyat Yayınevi, 1968 adlı eserde toplanmıştır.

1

Muini zalimin dünyada erbab-ı denaettir
Köpektir zevk alan sayyad-ı bîinsafa hizmetten.

(Dünyada zulmedenin yardımcısı alçak kimselerdir; merhameti olmayan avcıya hizmetten zevk alan köpektir.)

2

Kalmaz ikbalinde daim havf eden idbardan
Derd-i sariden tehaşi eyleyen illetlenir.

(Devamlı olarak bulunduğu yüksek makamdan düşeceği korkusu içinde olan kişi bu makamda kalamaz. Sari hastalıktan korkup çekinen kişi hastalığa tutulur.)

3

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvvetmend olan mazlûma el çekmez ianetten.

(Kendini insan bilenler halka hizmetten usanmazlar ve mert olan kişi zulüm görmüşlere yardım etmekten el çekmez.)

4

Kimse bilmez kadrini oldukça ârif berhayat
Bir güherdir ma'rifet fıkdan ile kıymetlenir.

(Bilgili kişi hayatta oldukça onun kıymetini kimse bilmez; ustalık bir cevherdir, değeri, az oluşu nispetinde artar.)

5

Yüksel ki hünerinle kani olma
İhsan-ı Huda'ya mani olma.

(Hünerinle yüksel ancak bu yükselmeyi yeter bularak Allah'ın verdiği kabiliyete engel olma.)

6

★ Sana senden gelir bir işte ancak dâd lâzımsa
Ümidin kes zaferden gayriden imdad lâzımsa.

(Bir işte hak, adaleti lâzımsa ancak bu, sana senden gelir: Başkasının yardımına ihtiyaç gerekiyorsa zaferden ümidini kes.)

7

Sabit ol azminde dehr-i bî-sebatın ragmına.

(Sebatsız dünyanın inadına kararında sabit ol.)

Kelimeler - deyimler:

Muin-i zalim: Zulmedenin yardımcısı.

Erbab-ı denaed: Alçak kimseler.

Sayyad-ı büinsaf: İnsafsız avcı.

Hav etmek: Korkmak.

İdbar: Düşkünlük, işlerin tersine gitmesi. Talihin yüz çevirmesi.

Derd-i sari: Bulaşıcı hastalık.

Tehaşi eylemek: Korkup çekinmek.

İlletlenmek: Hastalanmak.

Mürüvvetmend: İnsaniyetli.

Mazlûm: Zulüm görmüş.

İlanet: Yardım.

Berhayat: Yaşayan, hayatta olan.

Güher: Cevher.

Ma'rifet: Ustalıkla yapılmış olan şey.

Fıkdan: Yokluk, bulunmazlık.

İhsan-ı Huda: Allah'ın verdiği, bağışladığı.

Dâd: Adalet, hak, sızlanma, şikâyet.

Gayr: Başka.

İmdad: Yardım.

Azm: Niyet, karar, azim.

Dehr-i bî-sebat: Sebatsız dünya.

Ragm: İnad.

★ NECÂTÎ (?-1508):

Asıl adı İsa'dır. Nerede ve kaç tarihinde doğduğu kesin olarak bilinmiyor. Bir savaş sırasında Osmanlılara esir düşmüş ve Edirne'de bir hanım tarafından köle olarak alınmış ve sonra evlâtlık edinilerek yetişmesine gayret sarfedilmiştir. Necâtî çocuk denecek bir yaşta esir düştüğünden, yetişmesi için sarfedilen gayretler boşa gitmemiş ve her yönüyle tam bir Osmanlı Türk'ü olarak yetişmiştir. Türkçeyi arûza en iyi biçimde uygulayanların başında gelir. Mahallî unsurlardan faydalanmayı bilmiştir. Necâtî, XV. yüzyılda Ahmet Paşa'dan sonra en büyük şair sayılır. Kendisinden sonra gelen şairleri etkilemiştir. Dîvânı vardır.

1

★ Cihanda âdem olan bîgam olmaz,
Anınçün bîgam olan âdem olmaz.

2

★ Tabib nicesin öldürmese tabib olmaz.

3

Dâr-ı dünyâ bir misâfirhânedir kim her gelen
Âh şâhım yazdı gitti safha-i divârına.

(Dünya evi bir misafirhaneye benzer. Her gelen kimse duvarına
"ah şahım" diye yazıp gitmiştir.)

4

Dilde ışkun konmaz idi dide giryan olmasa
Hâne-i dervîşe şâh inmezdi bârân olmasa.

(Göz ağlamasaydı aşkın gönle girmezdi (aşık olmazdım),
nitekim eğer yağmur yağmasaydı padişah dervişin evine inmezdi;
misafir olmazdı.)

5

★ Çemende gezmek ile zag andelib olmaz.

6

Niçün yabanda kala Kâbe gibi her mahcûb
Piyâle gibi el üzre tutula her güztah.

(Her utangaç kişi niçin Kâbe gibi yabancı diyarlarda kalsın da,
her, sıra saygı bilmeyen utanmaz kişi, kadeh gibi el üstünde tutul-
sun?)

7

Birazcık yi birazcık dahi sakla
Birazcık dahi vir Tanrı yoluna.

8

★ Tecdîdlerüz neyleyiserdür bize eflâk
Tokuz cebeli soyamaya bir yalın acı.

(Biz dünyadan el etek çekmiş kişileriz, bize felekler ne
yapabilir? Dokuz dağ haramisi (eşkiyası) bir çıplak aç kişiyi
soyamaz.

9

Gökten ne yağdı kim anı yer etmedi kabul.

Kelimeler - deyimler:

Âdem: İnsan.

Bîgam: Gamsız.

Dâr-ı dünya: Dünya evi.

Safha-i divâr: Duvarın yüzü.

İşk: Aşk.

Dide: Göz.

Giryan: Ağlayan.

Hâne-i dervîş: Dervîşin evi.

Şâh: Hükümdar, şah, padişah.

Bârân: Yağmur.

Zag: Karga.

Andelib: Bülbul.

Mahcûb: Utanan, utangaç.

Piyale: Kadeh.

El üzre tutulmak: El üstünde tutmak.

El üstünde tutmak: Bir kimseye çok saygı ve sevgi göstermek.

Güztah: Küstah, arsız, sıkılması olmayan. Utanmaz.

Tecrid: Dünyayı, dünya zevklerini gönülden çıkarıp Allah'a yönelme.

Eflâk: Felekler.

Yalın: Çıplak.

Acı: Aç olan kişiyi, aç.

Cebel: Dağ.

Tokuz cebeli: Dokuz dağ haramisi, eşkiyası.

NECİP FÂZİL KISAKÜREK (1905-1983):

Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'nın kendine özgü özellikleri olan büyük şairlerinden biridir. Ayrıca tiyatro yazarı ve fikir adamıdır. Şiirimize ilk defa "Ben ve ruh" meselelerini kişisel bir açıdan sokan şairdir. Şiirlerini şu kitaplarda bulabiliriz: Örümcek Ağı, Kaldırımlar, Ben ve Ötesi, Sonsuzluk Kervanı, Çile, 101 Hadis, Şiirlerim, Çile, Esselâm.

1

Sabır, incecik sırat:
Murad içinde murad.
Sabır Hakk'a tevekkül
Sabır Hakk'a itimat.

2

Bir sır ki âşikâre,
Avcı yenik şikâre.
Yalnız, yalnız sabırda
Çaresizliğe çare.

3

Mekke'de bir hane...
Doğuran Âmine.
Doğan ilk ve sondur;
Gerisi bahâne...
Mekke'de bir hane...

4

Sema bize seslenir;
Kalma gel, işkencede!
Ruhumuz ebedîdir;
Bunu duy, tek hecede!

Kelimeler - deyimler:

Sırat: 1- Yol. 2- Cennete geçilmek üzere Cehennem'in üzerinde kurulmuş pek dar ve zor geçer köprü. 3- Mec. Çetin ve korkulu yol.

Tevekkül: Her işi Allah'a bırakma, ona bel bağlama.

İtimad: Güven, güvenme, inan.

Âşikâr: Belli, açık, meydanda.

Şikâr: Av, avlanan hayvan.

NEDİM (? - 1730):

Dîvân Edebiyatı'nın en büyük şairlerindendir. Şarkıları ile ün almıştır. Bir aşk şairidir. Dîvân'ında daha çok gazeller, kasideler ve şarkılarla rübâîler yer alır.

1

Rahzeni hâr olanın dameni berçide gerek.
(Birinin yolunu kesen diken olursa o kişinin eteğini toplaması gerekir.)

2

Fırsat-ı güftar, ya Rab! düşmesin bedgûlara...
(Allah'ım! Söz fırsatı dedikoduculara düşmesin.)

3

Muradın anlarız ol gamzenin, iz'anımız vardır,
Beli, söz bilmeziz amma biraz irfânımız vardır.

4

★ Olur bu rüzigâr elbet müsait cevherin arza
Heman sen hemçü derya daima amade-i cuş ol!

(Yaradılıştaki değeri göstermeye (sunmaya) zaman elbette müsait olur. Sen hemen deniz gibi daima coşmaya hazır ol.

5

Bir nîm neş'e say bu cihânın bahârını,
Bir sâgar-ı keşideye tut lâle-zârını.

(Bu dünyanın baharını bir yarım neşe olarak kabul et. Lâle bahçesini ise içilmiş bir kadeh olarak farzet.)

Kelimeler - deyimler:

Rahzen: Yol kesen, yol vuran.

Hâr: Diken.

Damen: Etek.

Berçide: Toplanmış.

Fırsat-ı güftar: Söz fırsatı.

Bedgû: Dedikoducu, çekıştirici.

Gamze: 1- Göz kırpma, gözle işaret. 2- Nazla bakma.

İz'an: Anlayış, kavrayış. Anlama.

Beli: Evet.

İrfan: Anlayış, bilme.

Rûzigâr: Devir, zaman.

Cevher: Yaradılıştaki değer.

Arz: Sunuş, sunma.

Hemçû: Gibi.

Amade-i cuş: Coşmaya hazır.

Nîm: Yarım.

Sâgar: Kadeh, içki bardağı.

Keşide: Çekiliş, çekilmiş.

Sâgar-ı keşide: Çekilmiş kadeh, içilmiş kadeh.

Lâle-zâr: Lâle bahçesi.

NEF'Î (1572 ? - 1636):

Asıl adı Ömer'dir. Kaside ve hiciv vadisinde Dîvân Edebiyatı'nın en büyük şairlerindendir. Türkçe, Farsça iki dîvânı vardır. Ayrıca hicivlerini topladığı "Sihâm-ı Kaza" (Kaza Okları) adlı bir eseri daha vardır. Hicivleri yüzünden boğdurularak öldürülmüştür.

1

Ne dünyadan safa bulduk ne ehlinden recamız var:

Ne dergâh-ı Huda'dan ma'adâ bir ilticamız var.

(Ne dünyadan safa bulduk, ne de dünya erbabından bir şey istiyoruz. Allah'ın katından başka sığınacak bir yerimiz de yoktur.)

2

★ Baştan başa dünyayı dolaşsan bulamazsın:
Bir ârif-i hoş-sohbet ü baba-yı zeman.

(Dünyayı baştan başa dolaşsan bu zamanda, güzel ve tatlı konuşan bir ârif, bir babacan insan bulamazsın.)

3

Hab-ı gaflet bizde bir tâbir olunmaz hâbdır.

(Gaflet uykusu bizde, yorumu yapılamaz bir uykudur.)

4

★ Akla mağrur olma Eflâtun-u vakt olsan dahi
Bir edib-i kâmilî gördükte tıfl-ı mekteb ol.⁽⁸⁾

(Zamanın Eflâtun'u dahi olsan aklınla gururlanma, terbiyeli, olgun birini gördüğün zaman mektep çocuğu gibi ol.)

5

★ Hasmin sitemin anlamamak hasma sitemdir.

(Düşmanın iğneleyici sözlerini anlamamaktan gelmek düşmana bir çeşit eziyettir.)

6

★ Tac ü destar ile tefahür eden
Açamaz başını keli görünür.

(Tac ve sarıkla övünen başını açamaz çünkü keli görünür.)

Kelimeler - deyimler:

Ehl: Sahip, malik olanlar. Mâhir, üstat, erbab, ehil.

Dergâh-ı Huda: Allah'ın dergahı, katı.

Ârif-i hoş sohbât-ü baba-yı: Babacan ve güzel ve tatlı konuşan ârif.

Ârif: Bilen, bilgi sahibi. Ünlü, tanınmış.

Hâb-ı gaflet: Gaflet uykusu.

Gaflet: Boş bulunma, habersizlik. Dalgınlık.

Mağrur olmak: Gururlanmak.

Eflâtun-u vakt: Zamanın Eflâtun'u.

Edib-i kâmil: Olgun, edepli, terbiyeli.

Tıfl-ı mektep: Mektep çocuğu.

Destar: Sarık.

8 Eflâtun M.Ö. (427-347) tarihleri arasında yaşamış olan Yunanlı bir filozoftur. Sokrat'ın öğrencisidir. Kelime, mecazî olarak hakim yani bilge, (çok sağlam bilen ve bildiğini kendisi ve diğerleri için en yararlı biçimde kullanabilen kimse) anlamında kullanılır.

NEV'Î (1533 - 1599):

Malkara'da doğmuştur. Dîvân şairi. Aynı zamanda bilgindir. Dürüst bir kişidir. Yüksek mevkilerde memuriyet yaptığı halde fakir bir hayat sürmüş ve öldüğü zaman cenazesini kaldıracak parası çıkmamıştır. Daha çok aşk ve tasavvuf konularını işlemiştir. Şiirde anlamı ön planda tutar. Dîvânının tertipli bir baskısı halen yapılmamıştır.

1

★ Geldimse n'ola ben şuarâ bezmine âhir
Âdet budur, âhirde gelir bezme ekâbir.

(Şairler meclisine en sonra geldimse ne oldu? Âdet budur, meclise, ileri gelenler (büyükler) sonra gelir.)

2

Fark eylemeyen cevheri sarraf değildir.

3

Sabret gönül ki kalmaz bu rûzigâr böyle.

4

★ Hünar akran içinde her cihetten faik olmaktadır.

5

Gam çekme câm-ı mergi yeksan sunar zamâne
Ol zehri Cem de çekmiş gerdûn-ı dîn elinden.⁽⁹⁾

(Kederlenme! Zaman, ölüm kadehini bir (müsavi) sunar; alçak feleğin elinden o zehri Cem de içmiş.)

6

Nev'î'ye lûtf et muîn ol, kim zahîr-i vakt ola;
Bâkî'yi Sultan Süleyman etti Selman-ı zaman⁽¹⁰⁾.

9 Cem, İran Pişdadiyan hükümdarlarının dördüncüsüdür ki, şarabı bulduğu söylenir. Martın yirmi ikisine tesadüf eden Nevruz bayramı da onunla ilgili olarak kabul edilir. Asıl adı Cemşid'dir. Cem âyini, şarap içerek eğlenme anlamındadır. Divan şairlerimiz, İranlıların etkisinde, şarap kadehini (Câm-ı Cem) tamlamasıyla kullanmışlardır.

10 Beyitte adı geçen Selman, Selman-ı Farisi'dir. Hazreti Peygamber zamanında, özellikle Müslümanlığı kabul edişi ve Hendek Savaşı'nda, Medine'nin etrafında hendekler kazılmasını tavsiye ederek şehrin korunmasını sağlaması, Hazret-i Muhammed'in sevgisini kazanmasına sebep olmuştu. Onun için şöyle diyordu Hazreti Muhammed: "Selman bizim ailemiz efradından, Ehl-i Beyt'ten sayılır". Selman-ı Farisi, bu yüzdendir ki

(Nev'î'ye lûtfet, yardımcı ol ki zamanın tutulmuş, güçlü insanları arasında sayılsın, sıkıntı çekmesin; Sultan Süleyman, Bâkî'yi zamanın mânen en zengin adamlarından biri haline getirmedi mi?).

7

Gönüldendir şikâyet, kimseden feryâdımız yoktur.

Kelimeler - deyimler:

Şuarâ: Şairler.

Bezm: Meclis. Konuşma, yiyip içme meclisi.

Şuarâ bezmi: Şairler meclisi.

Âhir: Son, en sonra.

Ekâbir: İleri gelenler, büyükler.

Rûzigâr: Zaman, devir.

Akran: Yaşça veya mevkice eşit olanlar.

Faik olmak: Üstün olmak.

Gam çekmek: Kederlenmek.

Câm-ı merg: Ölüm kadehi.

Yeksan: Bir, müsavi.

Gerdûn-ı dîn: Alçak felek, alçak dünya.

Muîn: Yardımcı.

Zahîr-i vakt olmak: Zamanın tutulmuş, güçlü insanları arasında bulunmak.

Feryad: 1- Yardıma çağırma. 2- Ses, yaygara, bağırma.

NEVİN EMGEN (1928-...)

Adından devamlı bahsedilmesi gereken mütevazı bir kadın şairimizdir. Özellikle rubâîleri her yönden başarılıdır. Rubâîlerinde bizi içten içe saran bir ahenk, tefsire müsait bir hava bulunmaktadır. Bir edebiyat öğretmeni olan Emgen'in eserlerinden birkaçı aşağıdadır:

Anlaşılan ve Yaşanılan Sevgiler, Değişlerden Sevgiler, Gönülden Esintiler (Rubâîler).

1

Biz şan yükü gam yükü sardık durduk
Bir gün Veli dergâhına vardık durduk
Verdik eli, çözdük dili, gördük canı biz
Pervâne olup aşk ile döndük durduk

tarikatların ulu kişilerinden biri olarak sayıldı. Nev'î'nin beyitinde, Sultan Süleyman Baki Efendi'yi nasıl zamanla bir Selman-ı Farisi haline getirdi, onu yükseltip değerlendirdi ise kendisinin de böyle bir ululuğa ermesini Allah'tan niyaz etmektedir.

2

Dost var dili bal gönlü muhabbet doludur
Dost var içi nefret dışı ibret doludur
Hiç kimseyi sevmez ama sevmiş görünür
Sevsek ne olur herkesi Allah kuludur

3

Dolsun içimiz nurla, arınsın kötünden
Rab'dır gece gündüz bizi her an gözetin
Ondan öte yoktur bilecek halimizi
Derman verecektir o gönüller fetheden

4

Hep böyle siyahtır, gece bilmez beyazı
İster ama görmek, yine sevmez beyazı
İnsanlara hastır yaşanır her ikisi
Saçlar ise hiç kimseye vermez beyazı

5

Bitsin bu oyun çok yakacak canları bak
Menzil düne nispetle bugün fazla ırak
Sal bahtını rüzgârlara yaprak misali
Yok çâresi sen her şeyi Allah'a bırak

NEYLİ (1692 - 1748):

Asıl adı Ahmet'tir. İstanbul kadılarından Mirza Mehmet Efendi'nin oğludur. İzmir, Mısır ve Mekke kadılıklarında bulunmuştur. Bir ara kazasker de olmuştur. Şiirlerinde zaman zaman atasözü, deyim ve mahallî sözlere yer verdiği görülür. Ayrıca tasavvufî konulara da eğildiği olmuştur.

1

★ Gönül ağyâr için incinme yâre,
Gül olmaz bağ-ı âlemde dikensiz.

(Gönül sen başkaları için sevgiliye kızma, ona küsme. Zira lünyada (Dünya bahçesinde) dikensiz gül olmaz.)

2

Encama erer mevsim-i gül, hâra da kalmaz.

(Gül mevsimi sona erer, dikene de kalmaz.)

3

★ Şiirler değme kemend-efkene nahcir olmaz.

(Aslanlar, olur olmaz kemend atıcıya av olmaz.)

4

Hileyle iş gören kişi mihnetle can verir.

Kelimeler - deyimler:

Ağyâr: Gayrılar, yabancılar, başkaları.

Bağ-ı âlem: Dünya bahçesi.

Encam: Son.

Mevsim-i gül: Gül mevsimi.

Hâr: Diken.

Şîr: Aslan.

Kemend-efken: Kemend atıcı.

Nahcir: Av.

Mihnet: Zahmet, eziyet. Sıkıntı, dert.

NEYZEN TEVFİK KOLAYLI (1879 - 1953):

Hiciv ve ney üstadı. Babasının adı Fehmi'dir. Aslı Bafralı olup Bodrum'da doğmuştur. Ney ve şiire düşkünlüğü yüzünden İzmir İdadisi'nden ayrılmış kendini tamamiyle ney çalmaya ve şiire vermiştir. Şiirdeki eksikliğini Şair Eşref, Tokadizade Şekip ve İstanbul'da Mehmet Âkif'ten aldığı derslerle gidermiştir. 1913'ten sonra derbeder bir hayat yaşamağa başlamış ve bu hayat ölünceye kadar devam etmiştir. Şiirlerini Hiç, Azab-ı Mukaddes adlı iki kitapta toplamıştır. Hicivlerinde haksızlığa karşı çıkmış ve kötülerle devamlı bir mücadele sürdürmüştür. Yetmiş dört yıllık hayatı meyhane-hastane ve tımarhane arasında geçmiştir.

1

Sanma ciddiyet ile sarfederim sanatımı,
Ney elimde suyu durmuş kuru musluk gibidir.
Bezm-i meyde süfahanın saza meftun oluşu
Nazarımda su içen eşşeğe ıslık gibidir.

2

u ★ Gah ü mevki, karı, çok oldu gözümde düşeli;
Bunların hiçliğini ben bilerek öğrendim.

- ★ Şimdi de kalmadı nakdin nazarımda kadri:
Kirli ellerde görünce paradan iğrendim.

3

- ★ Üstüne alma, fakat dinle samur kürkçüyü sen,
Nasıl olsa kabahat sahibini terketmez.

4

Her ne yap, becerip izzet-i nefsinle geçin,
Kimseden bekleme yardım, iki el bir baş için.

5

Delikli demirin vurmazı olmaz,
Ardına geçip de göz uydurmalı.
Şu insan oğlunun kanmazı olmaz,
Özünü bilip de söz uydurmalı.

Kelimeler - deyimler:

Bezm-i mey: Şarap meclisi.

Süfaha: Sefihler, alçaklar.

Meftun olmak: Gönül vermek, vurulmak.

Cah: Makam, mevki.

Nakid: Akçe, madenden para.

İzzet-i nefis: Onur, özsaygı.

NİHAL ATSIZ (1905-1975):

Millî şiirleriyle tanınmış olan Atsız, bir mefkûre adamıdır. Türklük ideali için yıllarca yılmadan uğraşmış ve geniş bir çevreye millî yönden etkili olmuştur. Atsız ayrıca bir düşünürdür. Edebiyat ve tarihle ilgili başarılı eserleri yanında dergicilik alanında da gençliği uyarıcı çalışmaları başarılı olmuştur.

1

- ★ Bilmezsen eğer geçmiş, toprakları git, kaz;
Otlarla böceklerde dünün yadı bulunmaz,
İnsansa bütün asrı aşar hâtıralarla.
İnsan ona derler ki yaşar hâtıralarla.

2

- ★ Her şeyin bir şekli var, her derdin her ilacı...
Türlü türlü yemişler verir dünya ağacı.
Zafer çetin, ilim güç, bozgun kötü, aşk acı.
Halbuki bahtiyarlık: Belirsizdir ve tektir.

RAGIP PAŞA (KOCA) (1699-1763)

Dîvân şairi. Büyük devlet adamlarındandır. Dîvân'ı ile Münşeât'ı (Mektuplar) önemli eserleri arasındadır. Didaktik şiir alanında varlık gösterir. Nâbî'nin âdeta bir devamıdır. Bazı beyitleri hâlâ atasözü gibi söylenmektedir.

1

- ★ Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusur
Kem-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhur.

(Olgun yaradılıştaki bir insanda kusur az bulunur. Ne ki çıkarsa mayası kötü olandan çıkar.)

2

Muzaffer vakt-i fursatta adûdan intikâm almaz
Mürüvvetmend olan nâkâmi-i düşmenle kâm almaz.

(Muzaffer olan fırsat zamanında, eline fırsat geçtiği halde düşmanından öc almaz; mert olan, kalbinde insanlık duygusu taşıyan, düşmanının mahrumiyetiyle muradına ermiş olmaz.)

3

Miyân-ı güft ü gûda bed-meniş ihâm eder kubhun
Şecaat arzederken merd-i kıbtî sirkatin söyler.

(Kötü huyu bulunan, dedikodu yaparken lâf arasında kendi ruhunun çirkinliğini, kötülüğünü belli eder; çingenenin merdi de kabadayılık taslarken yaptığı hırsızlığı söyler.)

4

Âhenden olsa da feleğin çek kemânını
Çekme felekte siflelerin imtinânını. (11)

11 Bu beyitte sözü geçen "feleğin demirden yayını çekmek" ile anlatılmak istenen şudur: Feleğin her türlü belâ ve zorluğuna katlanarak onun dertlerine göğüs germek, ıstırapına katlanmaktır. Yayın demirden olması ıstırapın derecesini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

(Demirden olsa dahi feleğin yayını çek, ancak alçak kişilerin yaptıkları iyiliği başa kakmalarını çekme)

5

Ragıb müdâhaneyle riyâdır zamânede
Dünyâyı sanma cevır ü sitemdir harâb eden.

(Dünyayı harap eden, haksızlık edip incitme ve zulüm değildir.
Dünyamızı harap eden dalkavukluk ve ikiyüzlülüktür.)

6

★ Kâse-i lebriz fağfur olsa da vermez sada:
Servet efzayış bulunca ağniye hissetlenir.

(Dolu kâse fağfur olsa da ses vermez: Servet, çoğalınca zenginler pintileşir.)

7

Bihîşt andıkça zâhit ekl ü şürbün lezzetin söyler.

(Kaba sofı, cennetten bahsedildikçe sadece yiyip içmenin lezzetinden dem vurur.)

8

★ Olayım kaydden azade diyen kayde düşer.

(Kayıtsız, aldırılmaz olayım diyen kişi muhakkak kendini düşünceye kaptırır.)

9

Efendi, ta'nedenin akli var mı Mecnun'a:
Güruh-u ehl-i heva içre bir mi, bin deli var.

(Efendi, Mecnun'u yerenin akli var mı? Zira şu toplulukta hırs sahipleri, nefesine düşkün olan bir değil, bin deli var.)

10

Eğer maksûd eserse mısra-ı berceste kâfidir.

(Eğer meram edilen "eser" ise seçkin bir mısra kâfidir.)

Hevâ-i

11

Hevâ nefsten şermâye-i izzettir, istiğna
Aziz olmazdı Yusuf çekmese dâmen Züleyha'dan.

(Benliğe tutkunluktan, tokgözlülük yücelik sermayesidir; Yusuf Züleyha'dan eteğini çekmeseydi sevgide üstün tutulmazdı.)

Kelimeler - deyimler:

Tıynet-i kâmil: Olgun yaradılış.

Kem-mâye: Mayası bozuk, aslı, cevheri bozuk.

Vakt-i fırsat: Fırsatın ele geçtiği zaman.

Adû: Düşman.

İntikam: Öc alma.

Mürüvvetmend: İnsaniyetli.

Nakâmî-i düşmen: Düşmanın mahrumiyeti, muradına nail olmaması.

Mıyan-ı güft ü gû: Lâf arası.

Güft ü gû: Dedikodu.

Bed-menîş: Kötü huylu.

İhâm: Vehme düşürme.

Kubh: Çirkinlik.

Şecaat: Yiğitlik, bahadırılık.

Merd-i kıbt: Çingenenin merdi, yiğidi, cesuru.

Sirkat: Hırsızlık.

Âhenden olsa da feleğin kemanını çekmek: Feleğin demirden yayını çekmek.

Feleğin demirden yayını çekmek: Onun bin bir türlü belâsını, üzüntüsünü, ıstırabını çekmek, ona göğüs germek, dertlerine katlanmak.

Sifle: Terbiyesiz, alçak.

İmtinân: Başa kakma, minnet.

Müdahane: Koltuklama, dalkavukluk.

Riya: İkiyüzlülük. Yalandan gösteriş.

Cevr: Haksızlık edip incitme.

Sitem: 1- Haksızlık, zulüm. 2- Eziyet. 3- Çıkışma.

Kâse-i lebriz: Dolu kâse.

Efzayış: Artma, çoğalma.

Ağniya: Zenginler.

Hisset: Pintilik, hasislik.

Bihîşt: Cennet.

Ekl: Yeme.

Şürb: İçme.

Kaydden azade: Kayıtsız, aldırılmaz, umursamaz.

Ta'n etmek: Yermek, beğenmemek, iğrenmek.

Güruh: Kalabalık, topluluk.

Heva. Düşkünlük, tutkunluk.

Ehl-i heva: Hırs sahipleri, nefesine düşkünler.

Maksûd: Meram olunan, dilenilen şey.

Mısra-ı berceste: En güzel, en kuvvetli mısra.

Nefs: 1- Öz varlık. 2- Beden istekleri. Benlik.

İstiğna: Tok gözlülük.

Sermâye-i izzet: Yücelik sermayesi.

Dâmen: Etek.

Azız: Sevgide üstün tutulan.

YUSUF: Beniisrail'den Yakup Peygamber'in oğlu olup, kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. Kurtulduktan sonra Mısır'da köle diye satılan ve sahibinin karısı ZÜLEYHA'nın sevgisine karşılık vermediği için zindana atılan, Mısır hükümdarının rüyasını doğru olarak yorumladığı için zindandan kurtulan ve sonra da Mısır idaresinin başına geçen ünlü peygamber. Güzellik sembolü. Yusuf ile Züleyha vak'ası, Kur'an'da anlatıldığı gibi Doğu yazarlarının önemli konularından biri olmuştur."

RAHMÎ (MUSTAFA EFENDİ) (? - 1750):

Kırımlı, şair ve yazar. İran'a, sefir olarak tayin edilen Kesriyeli Hacı Ahmet Paşa ile birlikte vakanüvis olarak gitmiş; gidiş ve dönüşünde gördüklerini ve Nadir Şah hakkındaki intibalarını anlatan bir İran Sefaretnamesi kaleme almıştır. Dîvânı da vardır.

1

Hüner âdayı tatlı dil ile tesmimdir, yoksa
Nedir farkı zeban-ı cangüdazın niş-i kejdümden.

(Hüner düşmanı tatlı dille zehirlemek (fikirlerini ona kabul ettirmek) 'tir, yoksa can yakıcı dilin akrebin iğnesinden farkı nedir?)

2

Reşg-i hasid hatır-ı dâniâyı gamgin eylemez:
Suret-i bed cebhe-i mir'atı pür çîn eylemez.

(Kıskancın kıskançlığı bilgili olan kişinin hatırını gamlı bir hale getirmez: Çirkinin surati, aynanın yüzünü kızgınlık içinde bırakmaz.)

3

Abistan-ı safa vü kederdir leyâl hep:
Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar...

(Geceler, safa ve kedere gebedir hep: Zira gün doğmadan gecenin karnından neler doğar?)

Kelimeler - deyimler:

Âda: Düşmanlar, yabancılar.

Tesmim: Zehirleme.

Zeban-ı cangüdaz: Can yakıcı dil.

Niş-i kejdüm: Akrebin iğnesi.

Reşg-i hasid: Kıskancın kıskançlığı.

Hatır-ı dâniâ: Bilgili olanın hatırı.

Gamgin: Tasalı, kederli.

Suret-i bed: Çirkinin surati.

Cebhe-i mir'at: Aynanın yüzü.

Çîn: Öfke, dargınlık, kızgınlık.

Pür: Dolu.

Pür Çîn: Kızgınlık içinde.

Abistan-ı safa vü keder: Safa ve kedere gebe.

Leyâl: Geceler.

Meşime-i şeb: Gecenin karnı.

RAŞİD (MEHMET) (?-1735):

İstanbul'da doğmuştur. Medresede okumuş ve müderris olmuştur. Sadrazam Ali Paşa tarafından ölen Naima'nın yerine vakanüvis tayin edilmiştir. 1660-1722 tarihleri arasındaki olayları kaleme almış ve beş cilt tutan ve kendi adını verdiği Raşit Tarihi'ni yazmıştır. III. Ahmet ve Damat İbrahim Paşa'ya ait yazılanlar övgü sınırını aşmamıştır. Gerek tenkit ve gerekse tahlil bakımlarından derin olmayan Raşit Tarihi, III. Ahmed devrine ait olayları etraflica anlatması bakımından bir özelliği vardır. Raşid'in şairliği orta derecededir.

1

Çıkınca namı mey âşâmlıkla bir rindin
Elinde ab görülse şarabdır derler.

(Bir rindin adı şarap içiciye çıkınca, elinde su görülse şaraptır derler.)

2

Eder insanı giriftar-ı elem kayd-ı maaş:
Mürg kim dane telâşında ola dâma düşer.

(Maaş tasası (düşüncesi) insanı derde tutkun eder: Kuş dane telâşında olursa tuzağa yakalanır.)

3

Cihanda devlet eder aybın âdemin mestur:
Günah ederse de farza sevabdır derler.

(Cihanda, insanın aybını devlet örter: Tatalım ki, günah etmiştir o zaman da sevaptır derler.)

4

Şikâyetir cevabı her kime dersin "nedir halin?"

5

Takrir edemem çektiğim âlâmı felekten,
Zira ki anın zikri de bir güne elemdir.

(Felekten çektiğim acıları söyleyemem. Zira onun hatırlanması da bir türlü elemdir (acıdır).)

6

Tekâpusuz gelen nimette vardır lezzet-i diğer.

(Dalkavukluk yapmadan gelen nimette bir başka lezzet vardır.)

Kelimeler - deyimler:

Mey: Şarap,

Âşâm: İçici.

Mey âşâm: Şarap içici.

Rind: Kalender, dünya işlerine aldırış etmeyen. Dîvân şairlerince asırlarca kullanılan rindlik, sadece bir kavram değil, bizzat yaşanan bir hayat anlayışı ve dünya görüşüdür.

Ab: Su.

Giriftar-ı elem: Derde, gama tutulmuş.

Mûrg: Kuş.

Dâm: Tuzak.

Mestur: Örtülü, kapalı.

Faraza: Öyle ki, tatalım ki.

Takrir etmek: Söylemek, anlatmak.

Âlâm: Elemler, acılar.

Güne: Türlü, çeşit.

Tekâpusuz: Dalkavukluk yapmadan.

Lezzet-i diğer: Başka lezzet.

REFİKİ:

Hayatı hakkında tam ve kesin bilgi yoktur. Cönklerde şiirlerine tesadüf edilmektedir.

1
İki şeyden hazer eyle daima
Yere bakan, yavaş akan demişler.

2

Bir itin ölümü yakın olunca,
Camı duvarına siyer demişler.

3

Kimselere varıp sırrın söyleme
Dişini göstermez kapan demişler.

4

Söz dediğin benzer hem yaş deriye
Çeksen her tarafa süner demişler.

Kelimeler - deyimler:

Hazer eylemek: Kaçınmak, sakınmak.

Siymek: (Kedi, köpek) İşemek.

Sünmek: 1- Esnekliğini kaybederek gevşemek. 2- Kopmadan uzamak.

RIZÂ TEVFİK BÖLÜKBAŞI (1870-1951):

Edirne doğumludur. Mehmet Tevfik Efendi'nin oğludur. 1899'da Tıbbiye'den mezun oldu. Önceleri Servet-i Fünun şairleri yolunda şiirler yazmış, sonraları halk edebiyatımızdan yararlanarak heceyi ahenkli hale getirmiştir. Rızâ Tevfik, aşk, hâtıra, gurbet, vatan hasreti ve tabiat güzellikleri ile ilgili temaları işlemiştir. Tek şiir kitabı Serâb-ı Ömrüm' dür.

1

Mâmorede doğar mânevî inanç,
Terbiyeyle büyür kudret-i imân,
Senin aradığın nimet-i irfan,
Yaban yerde biten yemiş değildir.

2

Sırr-ı hakikatı gönülden öğren,
Ârif-i âgâhâ o zevki veren,
Gönülden aşk ile dîdarı gören
Benk ü bâde, afyon, haşhaş değildir.

3

Alçağa meyledip su gibi akma,
Geçtiğin yerlerde çamur bırakma.

Altından olsa da zillet halkası
Onu köpek gibi boynuna takma.

4

Ham ervah her yerde var yığın yığın
Nedir onlarla verip aldığın.
Uzlete mâil olan gönlüne sığın
Cihan gönül kadar geniş değildir.

5

Gizli bir kuvvetin kahir eliyle,
Ölecektir insan her emeliyle.

6

Ârifsensin kâmillik önünde eğil!...
İlminle öğrenme! Sen kendini bil!...

7

Hey Rızâ özünde Hak müstetirdir,
Sen, ben dediklerin vehm-i zâhirdir.
Ayrı gayrı değil, dirlikte birdir,
Yedimiz, kırkımız, yüzümüz bizim.

8

Hepsi yalan, geldi geçti; fâni dünya bir düştür.

Kelimeler - deyimler:

Mâmore: İnsan bulunan bayındır yer.

Sırr-ı hakikat: Gerçek sır, İlâhi hikmet, insan aklının ermediği gerçek.

Ârif-i âgâh: Her şeyi bilen, mânevî yönden yücelmiş.

Dîdar: Cennette Allah'ın mânevî görünüşü.

Benk (beng): Banotu bitkisi ki, bunun tohumundan afyona benzer bir
uyuşturucu yapılır.

Bâde: Şarap.

Zillet: Alçaklık, aşağılık.

Ham ervah: Mânevî yönden bir eğitime tabi tutulmamış, olgunlaşmamış olan-
lar.

Uzlet: İnzivâ, bir tarafa çekilip kendi kendine oturma.

Kahir: Kahreden, zorlayan, yok eden.

Müstetir: Örtülü. Gizlenen. Saklı.

Vehm-i zâhir: Görünürdeki kuruntu. Açık şüphe.

Dirlik: Huzur, refah.

RIZÂ ÜMÎT (1922-1977):

Erzurum'da doğmuş Ankara'da ölmüştür. Şiire halk tarzı ile
başlamış, sonraları tasavvufi halk şiiri tarzını benimseyerek bu

alandaki güzel şiirler yazmağa başlamıştır. Hecenin yanında arûza
da yer vermiştir. Yunus'un mistik etkileri yer yer kendini
gösterir. Şiirlerini bir kitapta toplamamış, dergilerde kalmıştır.

1

Senden aldım iç közümlü...
Lûtfeyle, aç kör gözümü.
Kabul edip şol sözümü:
Münkirle bir tutma beni.

2

Bülbül ettin, çilet bâri,
Son menzile ilet bâri.
Ey Rızâ'nın Yüce Yâr'i,
Bir dem sensiz etme beni!...

3

Sevmek bize, yanmak bize... Her zevk ele kalsın!

Kelimeler - deyimler:

Münkir: İnkâr eden, inkârcı. Kabul etmeyen.

Yüce yâr: Allah.

RUHÎ (1548-1605):

Ruhî-i Bağdâdî adıyla de anılır. Bağdat'da doğmuştur. Asıl
adı Osman'dır. Rumelili Mehmet adında bir askerin oğludur.
Toplum meselelerine ilk defa ilgi gösteren bir divân şairidir.
Toplumsal zayıf taraflarını araştırmış, menfaat düşkünü iki
yüzlüleri, ham sofuları yerden yere vurmuş, onları toplum asalak-
ları olarak ilân etmiştir. Terkîb-i Bend'i meşhurdur.

1

Sim ile zeri kendine, kat kat siper etsen
Merk okunu geçmez mi sanırsın siperinden.

(Gümüş ve altını kendine kat kat siper etsen, bu siperden ölüm
okunu geçmez mi zannedersin?)

2

Halka kin eyleme ger varsa mürüvvet sende
Seni zemmeyliyen medh ile kıl şermende.

(Eğer sende insanlık varsa halka kin tutma, seni kötüleyen
överek utandır.)

3

Ârif ki ola müdbir ü nâdân ola mukbil
İkbâline yûf âlemin idbârına hem yûf

(Bilgili, olgun insanlar sıkıntı içinde, bilgisizler, değersiz kişiler ise yüce mevkilere çıkmışlar: Böyle yüceliğe ve böyle yoksulluğa yuf olsun.)

4

Bir kimseyi kim cübbe vü destar ile görsen
Eyler sin ânın cübbe vü destarına ikram.

(Bir kimseyi cübbe ve sarığı ile görsen, onun cübbe ve sarığına saygı gösterirsin.)

5

★ Zâhir bu ki âhir yeri hâk olsa gerektir
Ger dirheme muhtâç ola ger mâlik-i dirhem.

(Bu pek açıktır: İster paraya muhtaç olsun, ister paraya sahip bulunsun, zengin olsun; herkesin en son yeri muhakkak toprak olacaktır.)

6

★ Zî-kıymet olunca nidelim câh ü celâli
Yûf anı satan dûna harîdârına hem yûf

(Mevki ve büyüklük para karşılığında olunca ne yapalım? Onu satan alçağa, satın alana da yuf olsun.)

7

Cehd eyle hemen, gayr eline bakmaya gör kim
Benden ne sana fâide, senden ne bana var!

(Çalışta başkasının eline bakma, ki ne benden sana ne de senden bana fayda vardır.)

8

★ ★ ★ Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayın der
Dün mektebe vardı bugün üstâd olayın der.

(Kaba sofuya bak, doğru yolu gösterici olayım der; dün okula gitmeğe başladı bugün muallim olayım der.)

9

Bu âlem-i fânide ne mîr ü ne gedâyız
A'lâlara a'lâlanuruz pest ile pestiz.

(Bu geçici dünyada ne bey ne de dilenciyiz. Karşımızdaki kişi nasıl hareket ederse biz de öyle hareket ederiz: Yani büyük kişilerle büyüklenir, küçük kişilerle küçük oluruz.)

10

Bu âlem-i fânide safâyı ol eder kim
Yeksân ola yanında eğer zevk u eğer gam.

(Bu geçici dünyada, zevk ile gamı bir tutan kişi safa içinde yaşayabilir.)

Kelimeler - deyimler:

Sim: Gümüş.

Zer: Altın.

Merk: Ölüm.

Mürüvvet: 1- Yiğitlik, mertlik. 2. İnsanlık.

Zem: Yermek, ayıplama. Kötüleme.

Şerm: Utanma.

Müdbir: Talihsiz, düşkün.

Hâk: Toprak.

Mukbil: İkballi, mutlu.

İkbal: İşlerin düzgün gitmesi. Talih düzgünlüğü.

İdbâr: Talihin yüz çevirmesi. İşlerin iyi gitmemesi. Düşkünlük, yoksulluk.

Yuf: Kınama, üzüntü, nefret bildirir.

Destar: Sarık.

İkram: Ismarlama. Saygı gösterme. Bağış.

Zâhir: Açık, belli.

Âhir: En son, en sonra.

Mâlik-i dirhem: Paraya sahip.

Dirhem: Gümüş para. Para, akçe.

Zî-kıymet: Kıymetli, kıymetdâr, pahalı.

Câh: Mevki, makam.

Celâl: Büyüklük, ululuk.

Dûn: Aşağılık, alçak.

Haridâr: Satın alıcı, satın alan.

Cehd etmek: çalışmak, çabalamak.

Sâhib-i irşâd: Doğru yolu gösteren, irşâd edici.

Zâhid: Aşırı sofu, kaba sofu.

Üstad: Muallim, usta, sanatkâr.

Mîr: Bey, veli.

Gedâ: Yoksul, dilenci.

A'lâ: Yüksek, yüce.

Pest: Alçak, aşağı.

Yeksân: Bir, beraber.

RUHSATÎ (1856-1899):

Saz şairi. Kangal'ın Deliktaş bucağında doğmuştur. Asıl adı Mustafa'dır. Okumayı kendi kendine öğrendi. Çeşitli köy işlerinde çalıştı. Sonra gurbete çıkarak bütün Anadolu'yu dolaştı. Köyünde ölmüştür. Koşmalarıyla tanınmıştır. Hece yanında aruzu da kullanmıştır. Ruhsatî tasavvufa bağlıdır. Öğretici mahiyetteki manzumeleri ilgi çekicidir. Bir Bektaşî dervişidir.

1

Nefis nere dersen ora varırdım
Ama lâkin havf-ı Rahman olmasa.
Bir lahza ayrılmaz nefsin yolundan
Eğer bir kişide iman olmasa.

2

Ruhsat yüz bin halın olsa,
Çok yeşilin alın olsa,
Dünya kadar malın olsa,
Sararlar ak beze bizi.

3

★ Nasihatım budur sana bir öğüt:
Sözünü bilmeyen kuldân ırak ol.
Yoklamadan geçme her bir dereyi,
Dibi görünmeyen gölden ırak ol.

4

Kimse bilmez kimsenin maksudunu,
Bilen hani düşmanını, dostunu?
Cümlesi giyinmiş nâmert postunu,
Avrat belli değil, er ebelli değil.

5

★ Ocak yanmaz olsa yaşa bahane,
Kendi düşen bulur taş bahane,
Akıl yoksa bulur başa bahane.

Kelimeler - deyimler:

Havf-ı Rahman: Allah'ın korkusu.

Nefis: Öz varlık. Beden istekleri.

Maksud: İstenilen şey, istek, gaye, hedef, niyet.

Nâmert: Alçak.

Avrat: Kadın, karı.

SABAHATTİN ÇANKAYA (1921-...):

Niğde'de doğmuştur. Babası eski bir askerdir. Sabahattin Çankaya, düşüncelerini kolayca hicve döküveren ve düşündürürken iğneleyen bir kişiliğe sahiptir. Çok zaman yaşadığı hayatın intibalarını şiire dökmüş veya görüp duyduğu olayları hicvi için malzeme olarak kullanmıştır. Satirik düşüncelerinin haricinde aşk şiirleri de yazmış, mistik konulara da yer vermiştir. Eserleri, Aşk Üstüne, Taş Yağmuru, Elif ile Yusuf.

1

Köpek derisinden kürk olmamıştır,
Kötülük, seninki, ilk olmamıştır.
Sanma ki kalacak bu kudret sende,
Mahkeme kadiya mülk olmamıştır.

2

Rabb'im, şu benliği çıkar, at benden,
Gitsin, "Ben, ben!" diyen bu inat benden.
İçime bir öyle dol ki sonunda
Daha küçük kalsın, kâinat benden.

3

Şu gök kubbe, bir minyatür noktadır,
Varlığın, hem azda, hem de çoktadır.
Öyle bir bütün ki birliğin Sen'in,
Kâinatta Sen'sin, kalan yoktadır.

4

★ Adam olmayınca adam,
Bir cübbedir makam,
Ya dar gelir öldürür,
Ya bol gelir güldürür.

SABÎT (1650-1712):

Dîvân şairi. Asıl adı Alâeddin'dir. Bosna'da doğmuştur. İstanbul medreselerinde okumuş ve müderrisliklerde bulunmuştur. Bilahare Bosna, Manisa, Diyarbakır ve Konya kadılıklarında vazife görmüştür. Şiirlerinde mahallî hayatı aksettirmeyi sever. Cinas sanatını en iyi kullanan bir şairdir. Atasözlerine, hikmetlere şiirlerinde fazlaca yer verir. Dîvân Edebiyatı'nın en orijinal şairlerinden biridir. Eserleri: Dîvânı,

Zafernâme, Derenâme, Berbernâme. Sabit, Nedim'i, etkilediği gibi, Münif, Hatem, Belîğ ve 19. yüzyılda da Vehbi, Fazıl, Surûfî adlı şairleri de az çok etkilemiştir.

1

Nushan maraz-ı aşka ilâç eylemedi hiç,
Ey şeyh-i keramet-fürûş, ez de suyun iç!...

(Yazdığın muska aşk hastalığına hiç iyi gelmedi, yararını görmedim: Onun için ey keramet taslayan şeyh, muskanı ez de suyunu iç.)

2

☆ Ab u tabı kesilen gül varak-ı ruhsara
Haftada iki tıraş ile taravet gelmez.

(Tazeliği yok olmuş gül yaprağına benzeyen yüze, haftada iki tıraş ile tazelik gelmez.)

3

☆ Dehen-i hançer-i sertizini tiz etmektir,
En büyük şefkati kurbanlara kasabların.

(Kasapların kurbanlara en büyük şefkati bıçağın ağzını hemen keskin etmektir.)

4

Zahid, bu bürudetle eğer duzaha girsen
Bir lûle duhan içmeğe ateş bulamazsın.

(Sofu, bu soğuklukla eğer cehenneme girsen, bir lûle tütün içmeğe ateş bulamazsın.)

5

Birader eski mesel: Yâresi olan gocunur.
Bu zahm ile hareketten de ihtiraz ederiz.

(Arkadaş, eski sözdür: Suçu, hatası olan kişi en küçük bir hareketten şüphelenir. Biz bu yara ile hareket etmekten de çekiniriz.)

6

Hoş gelir ehline âlâyış-ı çirk-i dünya:
Cameâlûdeliği zinetidir bakkalın.

(Hayatın kirli gösterişi ehline hoş gelir: Elbise kirliliği bakkalın süsüdür.)

7

Der-i muarazayı açma fasl-ı sohbette:
Gıcırta etme, ayıptır, sarir-i bab gibi.

(Sohbet sırasında kavgaya kapı açma: Kapının gıcirtısı gibi gıcırta etme, ayıptır.)

Kelimeler - deyimler:

Nusha: Bazı hastalıkları, bazı sıkıntıları ortadan kaldırdığına inanılarak üstte taşınan yazılı kâğıt, muska.

Maraz-ı aşk: Aşk hastalığı.

Şeyh-i keramet-fürûş: Keramet taslayan şeyh.

Ab u tab: tazelik, parlaklık, hoşluk.

Taravet: Tazelik.

Bürudet: Soğukluk.

Duzah: Cehennem.

Duhan: Tütün.

Dehen: Ağız.

Sertiz: Ucu sivri. Keskin.

Tiz: Çabuk. Sabırsız.

Mesel: Eski söz.

Yâresi olan gocunur: Alınarak telâşa düşmek, şüphelenmek.

Zahm: Yara.

İhtiraz etmek: Sakınmak, çekinmek.

Âlâyış: Boş, geçici süs ve gösteriş.

Çirk: Kir, pislik.

Came: Elbise.

Âlûde: Bulaşmış, bulaşık.

Cameâlûde: Elbise kirliliği, bulaşıklığı.

Zinet: Süs.

Der-i muaraza: Kavga kapısı.

Sarir-i bab: Kapının gıcirtısı.

SALİM ÖĞÜTÇEN (BABA SALİM) (1887-1955):

Trabzon'da doğmuştur. Daha çok Baba Salim diye anılmış. Babasının adı, Abdurrezzak Efendi'dir. Muntazam bir öğrenim görmemiştir. Okumayı öğrenebilmiştir. Zamanla halk şiirinde ilerlemiş ve adından bahsettirmeğe başlamıştır. Destanlar, koşmalar, gazeller, muhammesler yazmıştır. 1946'da Nesib Yağmurdereli'nin hazırladığı bir eserde hayatı ve bütün şiirleri bulunmaktadır.

1
Korkma, bu gamla dolu, hali perişan da geçer,
Geçer elbet bu dakika, ah u efgan da geçer.

2
İki günlük şu cihanda bir kaşık çorba gerek,
Han gider, hane gider, mal-ı firavan da geçer.

3
İlmine mağrur olup tutma kafa kimselere,
Belki bir gün gelecek ilm ile irfan da geçer.

4
Koma vicdanı elinden yığayım mal diyerek
Yıkılır kubbe-i hamam dahi külhan da geçer.

5
★ Minnet etme feleğe akıl isen bir can için ⁽¹²⁾
Çünkü Lokman Hekim'in verdiği derman da geçer

6
★ Cehdeyle ayrılma hiç doğru yoldan
Yoksa ki düşersin ayaktan koldan.
Ne fayda ders alsan yüzbin okuldan,
Mademki özünde noksandır ahlâk.

7
İyi bir namla cihandan sefer etmektir hüner;
Çektiğin şampanya ile içtiğin ayran da geçer.

8
Hercümerç oldu cihan eski letâfet kalmadı,
Bülbülünde nağme yok gülde zarafet kalmadı.

9
Dikkat etmezsek eğer ahlâka iy (i) gelmez sonu
Doğru sandığın şahısta istikamet kalmadı.

Kelimeler - deyimler:

Ah: İç çekme, hayıflanma.

Efgan: Acı ile bağırıp çağırma, feryat ile bağırma.

Mal-ı firavan: Çok mal.

Kafa tutmak: Boyun eğmemek için karşı gelmek.

12 Kişiliği hakkında kesin bilgimiz yoktur. Onun Habeş olduğu zannedilmektedir. Adı çeşitli efsanelere karışmış, hekim ve bilgin bir kişi olarak ansiklopedilerde yer alır. Kur'an'da da adı geçer: Lokman sûresi, 31/12, 13, 16. Lokman adı bugün daha çok iyi doktorun bir sembolü olmuştur.

Kube-i hamam: Hamam kubbesi.

Külhan: Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş yer.

Cehd: Çalışma, çabalama.

Hercümerç: Karmakarışık, alt-üst.

SARI MEHMET PAŞA (1666-1717):

Bir bakkalın oğludur. Bundan ötürü "bakkalzâde" lakabıyla anılır. Maliye mesleğinde yükselmiş, ancak çekememezliğin kurbanı olmuş ve Ocak 1717 tarihinde, "dikkatsizlik, ihmal, Tamış-var kalesinin düşman eline geçmesine sebep olmak ve padişah hakkında kötü söz söylemekle" suçlandırılarak idam edilmiştir. Eserleri: 1- Nesayih-ül Vüzera v'el Ümera (Emirler, Vezirlere Öğütler), 2- Kitab-ı Güldeste. 3- Zübdet-ül Vekayi (Olayların Özü).

1
Malı çok itme, hazer eyle azabından hem:
Renci artar ağır oldukça yükü hammalın.

(Hayatında fazla mal edinme, azabından sakın, zira: hamalın yükü ağırlaştıkça sıkıntısı artar.)

2
Yarına salma fakirin kârın,
Ne bilirsin nic'olursun yarın.

3
★ Edeb bir tac imiş nur-u Hüda'dan,
Giy ol tacı emin ol her belâdan.

(Terbiye, güzel ahlâk, Allah'ın nurundan bir tac imiş; her belâdan emin olmak için o tacı giymen gerekir.)

4
İtme dervişi abâ pûşe hakaretle nazar
O da halince fena milketinin şahı geçer.

(Abâ giymiş olan dervişe hakaretle bakma. Zira o da bu geçici mülkün kendince şahı sayılır.)

5
Yâr ol dostlarına bar olma,
Su-i hulk ile dil âzar olma.
Kimsenin cevri ile cânın sıkma,
Hatırın yapmaya sa'y et, yıkma.

(Dostlarına yük olma, yardımcı ol. Huy kötülüğü ile gönül incitme. Kimsenin haksızlıkla canını sıkma. Onların hatırını yapmağa çalış, hatırını yıkma.)

6

Gıybetin bir sözünü terkede gör;
Hiç çekme nevafile zahmet.
Hazret-i izzetle o sevgilidir,
Kılmadansa namaz bin rekât.

(Arkadan çekiştirmenin bir sözünü terkede gör; nafile namazları kılacağım diye hiç zahmet çekme. Çünkü bin rekât namaz kılmadansa gıybetin bir sözünü terkettiğin takdirde Allah'ın sevgili kulu olursun.)

7

Kimseye buğz u adavet etme,
Terk-i âsâyişi âdet etme.
Gazab ü hiddet ü kin gösterme,
Kimseye çin-i çebin gösterme.

(Kimseye hınç duyma ve düşmanlık etme; rahat ve huzuru terketmeyi yani huzursuzluğu âdet haline getirme. Kimseye, kızgınlık, öfke, hiddet ve kin gösterme. Dargınlık gösterme.)

8

Bir kişi kim lâtifeyi çok ide,
Eksilir ırz-u vekarı gider.
Açılır nüktelerle her sırrı,
Keşf-olur cümle aybı, ârı gider.

(Lâtifeyi çok seven birinin namus ve onuru yok olur: Çünkü nüktelerin söylenmesi sırasında her gizli şeyi meydana çıkacağından bütün ayıpları herkes tarafından anlaşılır ve kişinin utanma duygusu yok olur.)

Kelimeler - deyimler:

Renc: Sıkıntı.

Kâr: Kazanç.

Salma: Bırakma.

Nur-u Hüda: Allah'ın nuru.

Abâ: Aba, kalın kaba kumaş ve bu kumaştan yapılmış olan bol, geniş üstlük.

Abâ puşe: Aba giyen.

Milket: Mülk.

Yâr: Yardımcı.

Bar: Yük.

Su-i hulk: Huy kötülüğü.

Âzar: İncitme.

Cevr: Haksızlık, ezâ, cefa.

S'ay (sây) etmek: Çalışmak.

Gıybet: Bir kimseyi arkadan çekiştirme. Yerme. Kınama.

Nevafil: Nafile namazı.

Bugz: Hınç.

Adavet: Düşmanlık.

Terk-i âsâyiş: Rahatı, huzuru terketme.

Gazab ü hiddet: Kızgınlık, öfke.

Çin-i çebin: Dargınlık.

İrz-ü vekar: Namus ve onur.

Ârı gitmek: Utanma duygusu yok olmak.

SEYRÂNÎ (1807-1866):

Saz şairi. Everek'de (Develi) doğmuştur. İmam Cafer Efendi'nin oğludur. Taşlamalarıyla tanınmıştır. Bir ara İstanbul'a gitmiş, burada medreseye devam etmiş ve buradaki şairler topluluğuna kendisini tanıtmış ve kabul ettirmiştir. Ancak devrin ileri gelenlerini hicvettiği için İstanbul'da uzun süre kalamamış; takibat üzerine Everek'e dönmüştür. Seyrânî devrinin en kuvvetli saz şairidir. Toplumun aksaklıklarını taşlamalarıyla gözler önüne sermiş ve böylece halkın uyanmasına katkıda bulunmuştur. Seyrânî, tasavvufu iyi anlamış ve bu görüş doğrultusunda halkı aydınlatıcı şiirler de yazmıştır. Şiirleri, şu üç eserde toplanmıştır: 1- Sanihât-ı Seyrânî, Ahmet Hazım. 2- Develili Seyrânî, Hasan Ali Kasır. 3- Âşık Seyrânî, Hasan Avni Yüksel.

1

Dünya olur bir gün harab
Ne bülbül kalır ne gurab.
Rızka sebep olan türab
Gözlerine dolar bir gün.

2

Kul keyfince kudret meyvesi bitmez,
Kaadîrin işine kudretler yetmez.
Câhilin meyvası kemâle yetmez
Seyrânî'nin keyfi gibi ham kalır.

3

Sultan isen koyma boynunda vebâl,
Her işin sonunda var elbet zevâl.
Bir mezaristana git eyle sual,
Kimdir o hâk ile yeksan olanlar.

4

Acı tatlı yenmez olur
Yalan gerçek denmez olur.
Taş çarh ile dönmez olur
Hep kesilir sular bir gün.

5

Görmüş yok cihanda câhilden vefa,
Vefa umup etme kendine cefa!
Olur mu insana zehirden şifa?
Fikr etsin gönülden ihvan olanlar...

6

Süleyman'dır kuşun dilin söyleyen,⁽¹³⁾
Her Süleyman dilin kadrin ne bilsin?

7

Harabat ehline hor bakma sakın,⁽¹⁴⁾
Define bulunur viranelerde.

8

Gönül Beytullah'tır yıkma Seyrânî,
Elinden gelirse imâret eyle.

9

Kelb iken kelb, yavrusundan geçmiyor.

10

Can bülbülü uçar kalır bir kafes.

13 Hazret-i Davud'un oğlu olup, babası öldükten sonra M.Ö. 970'te tahta çıkmıştır. Hazret-i Süleyman hem hükümdar hem de peygamberdir. İsrailoğulları soyundan gelir ve bu devletin kırk yıl hükümdarlığını yapmıştır. Hazret-i Süleyman çok bilgiliydi. Yani bilge bir kişiydi. Bütün hayvanların dillerini ve özellikle kuşların dillerini anlardı.

14 "Harabat" kelime olarak "yıkıntılar" anlamındadır. Terim anlamı ise: "içki içilen yer, meyhane" anlamını taşır. Meyhaneye "harabat" anlamı verilmesinin sebebi, burada içki içen kişilerin maddi varlıklarının yavaş yavaş yok olmalarından ötürüdür. Bu dünyanın geçici oluşu sebebiyle eski çağlardan beri özellikle Hind ve İran filozoflarını kötümserliğe sürüklemiş bu da onları hayattan zevk almağa yönlendirmiştir.

11

Her ne kadar paşa olsa bey olsa,
Yakasız gömleğe sarılır bir gün.

12

Bir âlim olmaya eğer ilm ile âmil
Koy bir kafese bülbülü karga ile bir dut.

13

Tok olanlar belki Seyrânî seni de tok sanır.

14

Devletin var ise âli diyerler,
Her ne söyler isen: "Beli" diyerler.
Servetten düşersen, deli diyerler,
Ne arayan olur Vallah, ne soran olur.

15

Evlât, âlim olmaz okutmayınca,
İplik gömlek olmaz, dokutmayınca,
Ayılar et yemez, kokutmayınca,
Yallılar ölüyü sinden çıkarır.

Kelimeler - deyimler:

Gurab: Karga.

Türab: Toprak.

Kaadir (kâdir): Kudret sahibi, her şeyi yapmaya gücü olan ve gücü yeten. Allah'ın sıfatı olup başkaları için kullanılmaz.

Kemâle yetmez: Olgun hale gelmez.

Vebâl: Bir hareketin ahretçe olan sorumluluğu, suç.

Zevâl: Sona erme. Bitip gitme. Ardı kesilme.

Hâk ile yeksan: Toprakla bir, yıkık.

Çerh: Çark.

İhvan: Sadık dostlar.

Beytullah: Kâbe.

İmâret etmek: Bir yeri mâmur, bayındır ve şen hale getirmek.

Kelb: Köpek.

İlm (ilim) ile âmil olmak: İlim vasıtasıyla yapıcı, geliştirici olmak.

Devlet: Büyük rütbe, mevki. Zenginlik.

Âli: Yüksek, yüce.

Beli: Evet.

Vallah (Vallahî): Allah için, Allah hakkı için.

Yallı: Yal ile beslenen.

Yal: Daha çok çoban köpeklerine verilmek üzere un ve kepeğin az tuzla sıcak su içinde karılmasıyla yapılan bir çeşit bulamaç.

SEYYİD VEHBİ (?-1736):

Asıl adı Hüseyin'dir. Dîvân şairi. Medresede okumuş ve müderrisliklerde bulunmuştur. Şiirlerinde Nâbî ve Nedim'in etkisi görülür. Onlar kadar orijinal değildir. Gazel ve tahmisleriyle ilgi çeker. En tanınmış eseri, III. Ahmed'in dört oğlu ile beşbin fakir çocuğun sünnet düğünleri ile ilgili görüş ve düşüncelerini anlattığı "Sürnâme"dir. Dîvânı da vardır.

1

★ Âdeme kendi ayağı ile devlet gelmez.

2

★ Sağ gözü eylemesin sol göze Allah muhtaç.

3

★ Âdem odur ki etmeye tagyir vaz'ını,
İkbal ü baht kendüye yâr olmuş, olmamış.

(İnsan odur ki, ikbal ve talih kendisine yardımcı olmuş veya olmamış, davranışını değiştirmeyendir.)

4

★ Felek benim gibi müflistir, etmem istimdad;
Kim itimad eder müflisin tekeffülüne?

(Felek benim gibi iflas etmiştir, züğürttür; bu yüzden kendisinden yardım istemem: Zira kim, iflas etmiş birinin kefil olmasına itimad eder?)

5

★ Dostu zâr ü hazin, düşmanı şadan eyler;
Sen sen ol, eyleme bir kimseye izhar elemin.

(Sen sen ol, bir kimseye elemi belli etme: Zira dostunu müteessir eylersin, düşmanını ise sevindirirsin.)

Kelimeler - deyimler:

Tagyir: Başkalaştırma. Değiştirme.

Vaz: Duruş, davranış.

Müflis: İflas etmiş. Parasız, züğürt. Top atmış. Ticaret gücü kalmamış.

İstimdad: yardım isteme.

Tekeffül: Birine kefil olma.

Zâr ü hazin: Müteessir.

Şadan etmek: Sevindirmek.

SULTAN VELED (1223-1312):

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin oğludur. Farsça öğrenmiş ve babasının mânevî âlemi içinde yetişmiştir. Bazı eserlerini o da Farsça yazmıştır. Şiirlerinde, Allah sevgisini ve Vahdet-i Vücut'u yani "varlıkta birlik"i savunduğu görülür. Yazılarında yedi yüz yıl evvel kullanılan Türkçenin Anadolu-Batı lehçesine uygun düşen tipik örnekleri sergilenir. Eserleri: Dîvân, İptidanâme, Rübabnâme, İntihanâme...

1

Gözümü aç kim seni bellü gören:
Damla gibi denize giren duram.
Nitekim damla denize karılır;
İki kalmaz, damla deniz bir olur.

2

Kendini bil ki Tanrı'yı bilesin;
Ölmiyesin ebet diri kalasın.
Tanrı'dansın dolu, ırak bakma;
Senden ayrı değil, kapı kakma.

3

Tanrı nurundan doludur canları,
İki görme gözlü isen anları.

Sultan Veleddin'in yukarıdaki parçalarında anlatılmak istenen prensipleri şöyle sıralamak mümkündür:

"Gerçeği görmek için Allah'ın sevgisiyle dolu olarak gözler açıldığında Allah'ın enginliğine canlar birer damla gibi karışıp bir olur. Arada ikilik diye bir şey kalmaz.

Allah'ı gönülden başka yerde aramak boşuna zahmettir. Çünkü Allah gönlümüzdedir ve canlar Allah nuru ile doludur.

Gördüğümüz bu evrende de birlik hâkimdir. Gerçekte ikilik diye bir şey yoktur."

SÜLEYMAN FEHİM (1788-1845):

İstanbul'da doğmuştur. Farsça Hocalığı yaptığı için "Hoca" lakabıyla de anılır. Fehim-i Kadim'in etkisinde kalmış orta derecede bir şairdir. Önemi, hocalığı sırasında ve özellikle şiirleriyle Fehim-i Kadim ve Vecdi'nin sesini tekrar geri getirmek suretiyle "Neoklasik" bir akımı başlatmış olmasındadır.

1

Feleğe çıksa eğer tîr yine hâke düşer:
Erer ikbâl-i hava ehline elbet idbâr.

(Gökyüzünün en son noktasına kadar yükselse de atılan ok, yine toprağa düşer; ikbale erişmiş kişilere bir gün elbet idbar ulaşır.)

2

Eser bırak ki ola zinde namın âlemde:
Cihanda cam dururken olur mu Cem gümnan? ⁽¹⁵⁾

(Âlemde, ününün devamlı olabilmesi için arkanda seni hatırlatacak bir eser bırakmalısın: Cihanda kadeh dururken Cem unutulur mu?)

3

Haleb anda ise bunda bulunur endaze:
İşte meydan-ı sühan, gitmeyelim Şiraz'e.

4

Kanaat eyledi Anka'yı Kaf-ı şöhrete vâsıl:
Kişi mümtaz olur âlemde elbet uzlet ettikçe. ⁽¹⁶⁾

(Anka'yı şöhret dağına (Kaf dağı) kanaat vasıl eyledi: Kişi âlemde ancak uzlet ettikçe seçkin hale gelir.)

Kelimeler - deyimler:

Tîr: Ok.
Hâk: Toprak.
İkbâl: Talih düzgünlüğü. Halin iyi gitmesi.
idbar: Talihin yüz çevirmesi. Düşkünlük.
Zinde: Diri, canlı. Dinç, sağlam.
Cam: Kadeh.
Endaze: 65 cm.lik ölçü.

15 9. açıklamaya bakınız.

16 Anka'nın Kaf dağında yaşadığını söylerler. Bir masal kuşudur. Yüzünün insan yüzüne benzediği söylenir. Renkli tüylerle süslüdür. Boyu çok uzun ayrıca vücudunda her hayvandan bir işaret varmış. Kuş avlamakla geçinir ve batıya doğru uçarmış. Bu sebepten ötürü kuşun bir adı da "Anka-yı Mugrip"tir. Bulunduğu yerde kuşları yiyip bitirdikten sonra sıra çocuklara gelmiş. Halk durumu peygamberlerine bildirmişler ve peygamberlerinin duası ile kuş yıldırım ile öldürülmüş. Bakınız: Agâh Sırrı Levend - Divân Edebiyatı, kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar, 3. basım, 1980, sayfa 183.

Şiraz: Güney İran'da tarihî bir şehir.

Kaf: Zümrüd-i Anka veya yalnızca Anka denen masal kuşunun yaşadığı sanılan masal dağı.

Uzlet: Halk içine fazla girmeyerek kendi başına sade bir şekilde yaşama. İnzivaya çekilme.

Vasıl eylemek: Ulaştırmak, erişirmek.

Meydan-ı sühan: Söz meydanı.

SÜLEYMAN NAZİF (1870-1927):

Servet-i Fünun şair ve yazarlarından. Diyarbakır'da doğmuş, İstanbul'da ölmüştür. Babası şair ve tarihçi olan Sâit Paşa'dır. Nesri, şiirlerinden daha kuvvetlidir. Şiirleri şu eserlerdedir: 1- Gizli Figanlar. 2- Firak-ı Irak. 3- Malta Geceleri (nesirle karışık şiirleri).

1

Birleşir kabr'de ebetle ezel
Ne hazin mev'id-i telâkkidir.

2

Gönülde akdes-i sevda vatan muhabbetidir,
Vatan muhabbeti ömrün yegâne zinetidir.

Kelimeler - deyimler:

Kabr: Mezar.
Ezel: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
Ebet: Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk.
Mev'i-d-i telâkki: Buluşma yeri.
Akdes-i sevda: En mukaddes sevgi.
Zinet: Süs.
Muhabbet: Sevme, sevgi. Dostluk.

SÜMBÜLZÂDE VEHBİ (1719-1809):

Maraş'da doğmuş ve tahsilini burada tamamladıktan sonra İstanbul'a gitmiştir. Vehbi'nin şiirleri ruh yönünden kuvvetli değildir. Kadılıklarda ve müderrisliklerde bulunmuş ve bir ara İran'a elçi olarak gönderilmiştir. Devrin büyüklerine sunduğu kasideleriyle tanınmıştır. Arapçadan Türkçeye NUHBE Farsçadan Türkçeye TUHFE adlı iki manzum sözlük yazmıştır. Sözlüklerin manzum olması, okullarda rağbet görmüş ve uzun süre kullanılmıştır.

Vehbi, Nedim ve Nâbî yolunu tutmak istemişse de başarılı olamamıştır. Eserleri: 1- Lûtfiyye (Oğlu Lûtfullah'a Öğütler) -

Nâbî'ye naziredir. 2- Şevkengiz (Sabit yolunda yazılmış bir mesnevidir).

1

Hadd-i zatında kim olmazsa edib,
Feleğin sillesi eyler te'dib.

2

Yok iken tilki gibi hilegüzâr,
Yine postu soyulur âhir-i kâr.

3

Çaresaz olma değil, ederdine derman arıyor,
Yoklayıp nabzını ettimse kimi istimzac.

(Kime sordum, niyetinin ne merkezde olduğunu anlamaya çalıştımsa da, dertlere çare arayan yerine, herkesin kendi derdine derman aradığını gördüm.)

4

Eyleme vaktini zayi, deme kış yaz, oku yaz.

5

Sirkat-i şi'r edene kat'-i zeban lâzımdır.

(Şiir çalanın dilini kesmek lâzımdır.)

6

Gizli düşman gibidir bil ki müdâhin ahbab.

(Menfaat için yüze gülücü, dalkavuk olan bir ahbab, tıpkı gizli bir düşmana benzer.)

7

Düşse bin teng şeker bahre halâvet gelmez.

Kelimeler - deyimler:

Hadd-i zatında: Aslında.

Edib: Terbiyeli.

Sille: Tokat.

Te'dib: Ceza.

Te'dib eylemek: Cezalandırmak.

Hilegüzâr: Hileci.

Âhir-i kâr: İşin sonunda.

İstimzac: Yoklama.

Zayi: Elden çıkan, kaybolan.

Sirkat-i şi'r: Şiir çalma.

Kat'-i zeban: Dilini kesme.

Müdahin: Yüze gülücü, yaltaklanan, dalkavuk.

Teng: Denk. Yük dengi.

Bahr: Deniz.

Halâvet: Tat, tatlılık.

SÜMMÂNÎ (1860-1915):

Asıl adı Hüseyin'dir. Erzurum'un Narman kazasının Samikale köyünden olup, daha çok Narmanlı Sümmânî diye anılır. Uzun süre çobanlık yapmış ve bir ara âşıklardan saz çalmasını öğrenmiş ve sonra da hayalinde yaşattığı sevgilisi Gülperi'yi bulmak için bir hayli yer dolaşmış ve tekrar köyüne, hayâlî sevgilisini bulmadan dönmüştür.

Daha çok koşmaları ve semâîleri ile tanınmıştır. Tabiat, aşk ve sevgi konularını işlemiştir. Öğütleri Erzurum dolaylarında atasözü gibi bugün dahi söylenmektedir.

1

Her nere gidersen vefâdarın al,
Sana yarayacak bergüzârın al.
Efkârın cenk ise Zülfikârın al, (17)
Her kılıç giremez feth pazarına.

2

Bir kara gününde görünmez kaçar,
Yalandan ah edüp kanlı yaş saçar,
Fırsatını bulsa ipini çeker,
En iyi dostundan sakın sen seni.

3

Her belâya tahammül kıl şükreyle,
Her nefeste yaradana şükreyle.
Her kelâmı derununda fikreyle,
Açma malâyânı dil kapısını.

4

Âşıklar mâşuka boyun eğerler,
Ahdine sadakat gösterir erler.
Bir gün olur gelir kapın döverler,
Dövmüş isen eğer el kapısını.

17 Hazret-i Muhammed'in kullandıktan sonra Hazret-i Ali'ye hediye etmiş olduğu kılıçtır. Hz. Ali bu kılıcı kahramanlara yaraşır bir şekilde kullanmış, bu kahramanca kullanış onun adını etrafa yaymıştır.

5

Tövbekâr ol gönül, tarikten çıkma,
Nâmertten şefaât şifâdar olmaz.
Eylik eyle, sakın bir gönül yıkma,
Görüşme kötüyle onda ar olmaz.

6

Nâmertler içinden hicret et durma,
Yapacağın hayrı kimseye sorma,
Kişi zadelikle kendini kurma,
Mezar taşı ile iftihar olmaz.

7

Münâfıkın yeri her dem nâr iken,
Düşman olsa korkma Mevlâ var iken.

8

Lâf edüp âlemle varın söyleme,
İşin uygun diye kârın söyleme.
Her olur olmaza sırrın söyleme,
Şimdi insanlara hiç karar olmaz.

9

Sözü geçmez bir mecliste gedânın,
Bahtı kara olur vatan cüdânın,
Sonu karanlıktır haramzâdenin,
Çalup çırpma ile kisb-i kâr olmaz.

10

Sakın sırrın deme öz kardeşine,
Korkam zehir ata tatlı aşına.
Her ne iş tutarsan kendi başına,
Muhanned komşudan kisb-i kâr olmaz.

11

Gündüz bile gölgesinden havf eden
Rüstem gibi pehlivanı ta'n eyler. (18)

12

Ağrı dağı dahi olsan âlemde,
Akıl kantarıyla tartar el oğlu.

18 Farsların tanınmış pehlivanlarından. Zâl pehlivanın oğludur. Bazen Rüstem-i Zâl olarak da kullanıldığı olur.

13

İlimledir şerâfeti insanın,
Ne farkı var câhil ile hayvanın.

14

Kemlik ile kırıp kalb şişesini,
Dönüp ona derman olsan fayda ne?

15

Gelen Tanrı'dandır kimseden bilme,
Sevilen bir yere çok gidip gelme,
Kesilir muhabbet itibar olmaz.

Kelimeler - deyimler:

Vefadar: Vefalı. Dostluğunda veya sevgisinde duran.

Bergûzar: Verilen armağan.

Efkâr: Fikirler.

Feth: Ele geçirme, zaptetme. Alma.

Derun: İç taraf. Yürek, kalb, iç.

Malâyânî: Boş şey, manasız, faydası olmayan.

Mâşuk: Sevilen.

Ahd -: Söz verme.

Tarikten çıkmamak: Doğru yoldan ayrılmamak.

Nâmert: Alçak.

Şefaât: Suçundan vaz geçirmek için birinin aracı olması.

Şifadar: Şifa verici, şifalı, yararlı.

Zadelik: Soyluluk.

Kurma: Zihninde büyütme.

Munafık: İki yüzlülük eden. Nifak koyan, nifak çıkaran.

Nâr: Ateş.

Vatan cüdâ: Vatandan uzak düşen.

Haramzade: Piç.

Kisb-i kâr: Kazanç edinme.

Muhanned: Korkak, alçak.

Havfetmek: Korkmak.

Ta'n eylemek: Yermek.

Şerâfet: Şerefli, soylu olma hali.

Esrar: Sırlar. Gizlenen şeyler.

Fâş eylemek: Açığa vurmak, etrafa duyurmak.

Kemlik: Kötülük.

SÜRÛRÎ (1751-1813):

Asıl adı Osman olup, Adanalıdır. Adana'da medrese tahsili görmüş ve bir ara "Hüzni" imzasıyla şiirler de yazmıştır. İstan-

bul'a gelince mahlasını Sürûri'ye çevirmiş ve mizahî şiirler yazmaya başlamıştır. Özellikle ebcedle tarih düşürmede yenilikler getirerek (nükteli, cinash, şakalı) tarihler düşürerek şöhrete ulaşmıştır.

1

Açtır köpek, ister ki yemek sohbeti olsun.

2

Yük değildir kendünün sırtına hammâlin semer.

ŞAHİNGİRAY (?-1785):

Kırım hanlarındadır.

1

Yaver olursa eğer lûtf-u Huda bir kula
Bir pula muhtaç iken dehre olur padişah.

(Allah'ın iyiliği bir kula yardımcı olduğu takdirde, bir pula muhtaç iken cihana padişah olur.)

ŞAHİDÎ (1470-1550):

Muğlalı olup mevlevîdir. Kuvvetli bir dinî kültür almıştır. Şiirleri dinî ve tasavvufî mahiyettedir. Kuvvetli şiirlerinin yer aldığı bir dîvânı vardır. Ayrıca Gülşen-i Vahdet'i, Gülşen-i Raz'a benzer. Eser, dil ve duygu bakımından kuvvetlidir. Edebiyatımızda ilk manzum sözlük onundur. Farsçadan Türkçeye olan bu sözlük devrinin kültür kitapları arasında yer almıştır.

1

Derde düştü can
Yüreğim yâre
Bulmadım derman
Bulmadım çare

2

Olmuşum nalan
Oldum avare
Aşka düşelden
Aşka düşelden

3

Fukara kalbine her kim dokuna
Dokuna sinesi Allah okuna.

Kelimeler - deyimler:

Nalan: İnleyen.

Düşelden: Aşka düştüğünden beri.

Sine: Göğüs. İç, yürek.

ŞEM'Î (1772-1841):

Konyalı olup, kendi kendini yetiştirmiştir. Babası Konya'nın tanınmış helvacılarından Mehmet Ağa'dır. Asıl adı Ahmed'dir. Daha küçük yaşlardan itibaren şiir söylemeğe yatkın ve istidatlı olan Şem'î, saz çalmayı da mükemmel biçimde öğrenmiştir. Şiirinde tasavvufî konulara ara sıra rastlanır. Ağırılık dünya ve aşk konularındadır. Şem'î 19. yüzyılın başlarındaki halk şiiri üstadlarının arasında yer alır. Dîvânı vardır. Feyzi Halıcı'nın hazırladığı Âşık Şem'î, Hayatı ve Şiirleri adlı eserde bütün şiirleri toplanmıştır.

1

Daldın mâsivâyâ Hakk'ı unuttun,
Seni od'dan kurtarır mı para hey.
Haramı helâli seçmedin yuttun
Kanaat itmedin helâl kâra hey.

2

Hazret-i Âdem gibi girsen hezâran yaşına
Âkıbet sen de gelin bir gün sıratın başına.

3

Girmedi kabre benimle mâl u evlâd u iyâl
Berkidüp toprağı başımdan dağıldı âşinâ.

4

Ey birâder bak bana yitmez miyim ibret sana
Şem'î nâmım bir nişan oldu mezârım taşına.

5

Her kim eylerse gurur elbette onda var zevâl
İzzetinde bellidir bir kimseye itmeme suâl.

Kelimeler - deyimler:

Mâsivâ: Yaradandan gayri bütün varlıklar. Dünya ilgileri.

Od: Ateş.

Hazret-i Âdem: Âdem peygamber.

Âdem: İlk insan ve ilk peygamber. "Ebû'l-Beşer" diye de anılır. Lakâbı, "Safiyu'llah"dır.

Hezâran: Bin, binler.

Âkibet: Nihayet, son, sonunda.

Gelin: Gelirsin.

Sırat: 1- Yol. 2- Cehennemin üzerinde cennete geçilmek üzere kurulmuş olan pek dar ve geçilmesi zor köprü.

Mâl u evlâd u iyâl: Mal ve çoluk çocuk.

Berkidmek: Sağlamlaştırmak, perkitmek.

Âşinâ: Bildik, tanıdık.

Zevâl: Sona erme, ardı kesilme.

İzzet: Değer, yücelik, kudret, saygı.

Sual: Sorma. Soruşturma.

Sual itmemek: Soru sormamak.

ŞEYH GALİB (1757 - 1798):

İstanbul'da doğmuştur. Babası Mevlevî Mustafa Reşit Efendi'dir. Hüsn-ü Aşk'ı yirmi beş yaşında iken yazmıştır. Kendisi de Mevlevî'dir. Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk'da tasavvufî aşka ulaşmanın zorluklarını dile getirmiştir. Dîvânı 1837'de basılmıştır.

1

Bir gün olursun, iki gözüm, sen de aşka yâr,
Bu macerayı ben o zaman söylerim sana.

2

Vakt-i şadi de gelir, mevsim-i mihnet de geçer.

3

Zekâtı yok, zarar etmez, tükenmez, eksilmez:
Olur mu âdeme hulya gibi hisâb-ı ferah.

4

Sen bu baziçeye aldanma, temâşasına bak.

5

Affeyleyelim ki belki bilmez,
Bir sürçen atın başı kesilmez.

6

Fikr etse hal-i âlemi âdem garibser.

7

Ne kadar bilmese de halk hünermendi tanır.

8

Kâmil hata eder ki anı cahil eylemez.

9

Meydandaki baş içündür efser
Ser ver k'olasın bu yolda server.

(Taç, meydandaki baş içindir. Bu yolda baş olabilmek için sen de başını vermelisin.)

Kelimeler - deyimler:

Vakt-i şadi: Neşeli, sevinçli gün.

Mevsim-i mihnet: Sıkıntı, dert, eziyet zamanı.

Zekât: İslâmın beş şartından biri olup, mal ve paranın temizliğini ve helâllliğini korumak amacıyla kırkta birinin her yıl sadaka olarak verilmesi.

Hisab-ı ferah: Geniş tutulan hesap.

Hasta-yı hicran: Ayrılık hastası.

Baziçe: Oyun.

Temaşa: Bakıp seyretme.

Sürçmek: Yürürken ayağı takılıp kaymak, tökezlemek. Dalgınlıkla önemli bir hataya düşmek.

Hal-i âlem: Dünyanın hali, durumu.

Garibser: Kendini bir yerde yapayalnız, koruyucusuz, arkadaştan, dosttan mahrum görüp, kederlenir.

Hünermend: Hüner sahibi, usta.

Efser: taç.

Ser: Baş.

Server: Baş, başkan.

ŞEYHOĞLU (MUSTAFA) (1340-?):

Dîvân şiirinin gelişmesine büyük katkıda bulunan Şeyhoğlu, "Hurşidnâme" (Hurşid ü Ferahşad) adlı eseriyle tanınmıştır. Bu eser, edebiyatımızın ilk manzum aşk hikâyesidir. Hatta bazılarına göre bu eser, ilk aşk epopesidir. Şeyhoğlu'nda Türkçe yazmak bir temayül halindedir. Şiirlerinin bazılarında Fuzûlî'yi müjdeleyen mısralara tesadüf edilir. İki numaralı beyti bu görüşle değerlendirin.

1

Eğer dilden gelen elden geleydi
Gedalar cümlesi sultan olaydı.

2

Yoktur cihanda çarem ü biçâre kalmışım,
Derdim kemale yetti, deva eyle zinhar!...

Kelimeler - deyimler:

Çare: Yardım. İlâç. Herhangi bir işi bitirme, bir işten kurtulma yolu.

Biçare: Çaresiz, zavallı. Yoksul.

Zinhar: Sakın. Aman!

ŞEYHÜLİSLÂM BAHÂYÎ (1601-1653):

Dîvân şairi. Asıl adı Mehmed'tir. Öğrenimini medresede yapmış ve sırasıyla Selânik, Halep, Şam kadılıklarında vazife görmüştür. Ayrıca Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde de bulunmuş ve bilâhare şeyhülislâm olmuştur. Asabî bir mizaca sahiptir. Tasavvufa pek ilgi göstermemiştir. Ş. Bahâyî şöhretini gazelleriyle yapmıştır. Bu gazellerde aşk, sevgi, özlem, ayrılık gibi temaları işlemiştir. Dîvânından başka eseri yoktur.

1

Ah etmeğe bir bahânedir yohsa ele
Alır mı idim dühânı ey sâkî ben.

(Ey içki sunan, tütün ah etmeğe bir bahanedir; yoksa onu hiç ele alır mıydım?)

2

Bisyâr olan güherse de bî-i'tibârdır.

(Cevher çok olduğu takdirde değersiz hale gelir, değerden düşer.)

3

Feryâd-ı andelîbe sebep nevbahârdır.

4

Bize kâfir diyenin kendide iman olsa
Dahleden dinimize bari Müselman olsa...

5

Bahâyî hâne-i ümmîd kalmaz böyle der-beste
Nesîm-i lûtf eder elbette bir gün feth-i bâb eyler.

(Bahâyî, ümit evinin kapısı böyle devamlı şekilde kapalı kalmaz. Bir gün iyilik rûzgârı eserek kapıyı açar.)

Kelimeler - deyimler:

Dühan: Tütün.

Sâkî: İçki dağıtan.

Bisyâr: Çok.

Güher: Cevher, gevher.

Bî-i'tibar: İtibarsız, değersiz.

Feryâd-ı andelîb: Bülbülün feryadı, bağıışı, ötüşü.

Nevbahar: İlkbahar.

Kâfir: Allah'a ve Allah'ın birliğine inanmayan. Allah'a ortak koşan veya O'na beşerî sıfatlar yükleyen.

Dahleden: Karışan.

Müselman: Müslüman.

Hâne-i ümmîd: Ümidin evi.

Der-beste: Kapalı kapı.

Nesîm-i lûtf: İyilik rûzgârı.

Feth-i bâb eylemek: Kapıyı açmak.

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ (1552-1643):

İstanbul'da doğmuştur. Şeyhülislâm Bayramzade Zekeriya Efendi'nin oğludur. İyi bir öğrenim görmüştür. Önce müderrisliklerde ve bilâhare de imparatorluğun çeşitli yerlerinde kadılıklarda bulunmuştur. Ayrıca Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde vazife görmüş ve daha sonra şeyhilüslâmlık verilmiştir. Bu vazifede iken ölmüştür.

Şiirlerinde söz oyunlarından, yapmacık ifadelerden kaçınır. Dili sade, üslûbu kuvvetlidir. Gazelleri başarılıdır. Bir küçük dîvânı vardır.

1

Unuturlar seni, biçâre heman ölmeyegör.

2

Söyleyenler hikmetin bilmez, bilenler söylemez.

3

Bülbül şetareti gül-ü handânı güldürür
Taklîd-i zâg kebk-i hırâmânı güldürür.

(Bülbülün şen ve şakrak sesi gülen gülü (açılan gülü), karganın yaptığı yürüme taklidi ise salına salına yürüyen keklîği güldürür.)

4

Kanaad ehline yeter Yahyâ bir gûşe, bir tuşe.

5

Meyleyleme ol yâre ki ağyâr eli değmiş
Efsürde olan gülde letâfet bulunur mu?

(Yabancı eli değmiş sevgiliye sempati gösterme. Donmuş olan gülde güzellik (tazelik) bulunur mu?)

6

Dünyâda nasîbin sitem-ü cevri ise ey dil
Ahbâbın ider anı da a'dâya ne hâcet?

(Ey gönül, dünyada nasibin eziyetle birlikte haksızlığa uğrayıp incinme ise düşmana gerek yok onu da dostun yapar.)

7

Kim kaçar yalvarmadan dildâra amma neylesün
Âşık-ı şeydâ niyaz ittikçe dilber naz ider.

Kelimeler - deyimler:

Hikmet: Gizli, bilinmeyen nokta. Sebep. Gerçeğe, ahlâka ait kısa söz.

Şetaret: Neşeli olma. Şenlik.

Gül-ü handan: Gülen gül, açılmakta olan gül.

Taklid-i zag: Karganın taklidi.

Kebk-i hırâmân: Salına salına yürüyen keklik.

Gûşe: Köşe.

Tuşe: Ölmeyecek kadar yiyecek madde.

Kanaat ehli: Bir şeyi yeter bulup fazlasını istemeyen. Az şeyle yetinen.

Ağyar: Yabancı.

Efsürde: Donmuş, donuk.

Dildâr: Birinin gönlünü almış, sevgili.

Âşık-ı şeydâ: Sevgiden aklını kaybetmiş âşık.

Niyaz itmek: Yalvarmak.

ŞEYYAD HAMZA:

13. yüzyılda yaşamıştır. Akşehirlidir. Tekke Edebiyatı şairi olup tahsili pek fazla değildir. Zamanın Ahilik teşkilâtına bağlı bir duvarcı yani "Şeyyat"tır. İlk ismi buradan gelir. Şiirleri genellikle dinî, ahlâkî ve didaktik bir özelliktedir. Yusuf ü Zeliha adlı eseri başarılıdır.

1

Ecel tutmuş elinde bir ulu câm
Ki ol câmin içi dolu serencâm

(Ecel, elinde büyük bir kadeh tutmuş ki, o kadehin içi çeşitli alınyazılarıyla doludur.)

2

Kime ayak sunar kime içirmiş
Kimi esrük yatur toprakta müdâm.

(Ecel, bu kadehi kimine daha yeni sunmaktadır, kimine ise daha önce sunmuş, kimi kendinden geçmiş, sürekli olarak yerde yatıyor.)

3

Zehî şerbet ki bir kez andan içen
Ne subh olduğunu bilir ne ahşam.

(Bu içki acayip bir içkidir: Çünkü bundan bir kere içen ne sabahın olduğunu, ne de akşamın geldiğini anlayabilir.)

4

Ol köy benim, bu şar benim
Bu bahçe vü gülzar benim...
Şimdi seni yere koyar
Ol Kaadir-i Kün feyekûn.

(O köy, bu şehir, bu bahçe ve gülbahçesi benim der, böbürlenirdin. Ama şimdi "Ol demesiyle varlıkları yaratan o her şeye gücü yeten "Kaadir Kuvvet" Allah, seni toprağa koymaktadır. Bu suretle şair hayatın geçici olduğunu anlatmak istemiştir.)

Kelimeler - deyimler:

Ol: O.

Cam: Kadeh.

Serencâm: Başa gelen, ibret verici olay. Ders alacak olay. Parçada, insanların türlü türlü alınyazıları anlatılmak istenmiştir.

Ayak: Büyük ayaklı kadeh.

Esrük: Sarhoş.

Müdâm: Sürekli, arası kesilmez.

Zehî: Ne, ne güzel, ne hoş.

Subh: Sabah.

Ahşam: Akşam

Şar: Şehir.

Kaadir-i Kün feyekûn: Allah'ın ol demesiyle varlıkların vücuda gelmesi.

SEZÂİ (1816-1877):

Tropoliçe civarında, müftülük yapan ve düşmanlarca şehit edilen Hafız Abdülhalim Efendi'nin oğludur. Tropoliçe'de doğmuştur. Mora'nın fethinde babası yakılarak öldürülünce annesi ve teyzesiyle birlikte İstanbul'a gelmiş ve burada öğrenimini tamamlamıştır. Maliye mesleğine intisap etmiştir. Küçük divânı basılmamıştır.

1

Müptelâ-yı derd-i aşka sorma derman istemez,
Ârifi billâh olan tedbir-i Lokman istemez.⁽¹⁹⁾

(Aşk derdine tutulmuş olana derman için sorma, o, derman istemez. Allah'ı hakkiyle anlamış olana da Lokman Hekim'in tedbiri gerekmez.)

2

Çıkmadım balâsına asla bu kasr-ı devletin
Bîesas olduğunu ben duyduğum gündenberi.

(Esassız olduğunu duyduğum gündenberi ben, bu devlet köşkünün yükseğine çıkmadım.)

Kelimeler - deyimler:

Ârif-i billâh: Allah'ı hakkiyle anlamış, ermiş.

Balâ: Yüksek, yukarı, üst, yüce.

Kasr: Köşk, saray.

ŞİNÂSÎ (1826-1871):

Şair, yazar ve gazeteci. Tanzimat Edebiyatı'nın önde gelen şahsiyetlerindendir. Şinâsî, "halk için sanat" prensibini kabul ederek halkın anlayabileceği bir biçimde yazmaya önem vermiştir. Halk edebiyatı mahsulleri üzerinde durur. Nesri, kısa cümlelerle örülmüştür. Her yazının açık ve seçik olmasını ister. Mr. Gibb, onun hakkında şöyle demiştir:

"Şinâsî, bilginler elinde bir oyuncak gibi olan edebiyatı, milletin töresi ve davranış eğitimi için bir vasıta haline getirdi. Bunu Batı'dan aldığı dersle, yapmacığın yerine tabiiliği koymak ve söyleme yolunu, söyleyecek olanın emrine vermekle yaptı."

Şinâsî, "Batı uygarlığındaki Türk Edebiyatı'nın kurucusudur." Eserlerinden bazıları: 1- Müntehabat-ı Eş'ar (Seçilmiş Şiirler). 2- Şair Evlenmesi (Piyes). 3- Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye (Osmanlı Atasözleri).

1

Her bir zamanda zâhir ü zahir kemâl-i Hak
Her bir mekânda hâzır u nâzır celâl-i Hak.

(Allah'ın tamlığı her an açık ve parlaktır. Ululuğu ise her yerde bulunan ve görendir.)

19 12. açıklamaya bakınız.

2

Kişiyi her işi âlâ görünür,
Kuzguna yavrusu Anka görünür.

3

Hak Tealâ kimseyi bir ferde muhtaç etmesin
Yoksa halkın ettiği ihsana değmez minneti.

4

Bir eserin ki sâniî insan ola
Mümkün müdür anda noksan olmaya.

5

Her kim ki olur yıldızı düşkün
Göstermez ana devr-i felek gün.

6

Dene altunu mehenk taşında
Dahi insanı bir iş başında.

7

Elde altun bileziktir san'at
Ki verir ehline feyz ü rif'at.

8

Koyamam kargayı bülbül yerine
Çiçek açmış dikenî gül yerine.

9

Şimdi altunla biterken her iş
Akçe eyler mi duâ-yı derviş.

(Şimdi her iş altınla bittiği için dervişin duası para eder mi?)

10

Meskenettir yaraşan insana
Çünkü benlik yakışır şeytana

11

Âdemin hilkatidir nefsanî
Âdemin âdem olur şeytanı.

12

Ayağında donu yok fesleğen ister başına

13

Ne gam uçup vatanımdan baîd düştümse
Yapar garib kuşun âşîyanını Allah.

İndinde senin şâh u gedâ cümlesi birken
Kalmaz ebedâ kimsede bir kimsenin âhı.

(Senin yanında zengin ve yoksulun cümlesi eşit olduktan sonra hiçbir zaman kimsenin âhı kimsede kalmaz.)

Varlığım Hâlik'imın varlığına şahiddir
Gayr-ı bürhân-ı kavî var ise de zâiddir.

(Varlığım, beni yaratan Allah'ımın varlığına şahittir. Başka kuvvetli delil varsa da, bu delil karşısında, bunlara lüzum yoktur.)

Kelimeler - deyimler:

Zâhir: Açık, meydanda.

Zahir: Parlak.

Kemâl-i Hak: Allah'ın tamlığı.

Mekân: Yer, mahal. Durulan yer.

Hazır u nâzır: Her yerde bulunan ve gören Allah.

Celâl-i Hak: Allah'ın büyüklüğü, ululuğu.

Âlâ: İyi ve pek iyi.

Kuzgun: Bir karga çeşidi.

Anka: Kaf dağında bulunduğu söylenen masal kuşu. Mec. Adı olup kendisi olmayan.

İhsan: İyilik etme, bağışlama.

Minnet: Bir iyiliğe karşı kişinin iyiliği yapana duyduğu vicdanî mecburiyet, kendini borçlu görme.

Saniî: Yapanı, meydana getireni.

Yıldızı düşkün: Talihsiz.

Devr-i felek: Talih, kader.

Feyz ü rifat: Mutluluk ve yücelik.

Meskenet: Miskinlik, fakirlik. Parçada: Alçakgönüllülük, uysallık.

Benlik: 1- Bir kişinin öz varlığı, kişiliği, şahsiyet. 2- Kendi kişiliğine önem verme durumu, gurur, kibir.

Hilkat: 1- Yaratma. 2- Yaradılıştaki hal, tabiat.

Nefsânî: Nefsin istekleriyle ilgili.

Baid: Uzak.

Âşiyân: Yuva.

Şah: Padişah, şah.

Hâlik: Yaratan, yaratıcı, Allah.

Gayr: Başka. Gayrı.

Bürhân-ı kavî: Kuvvetli delil.

Zâid: Gereksiz, lüzumu olmayan.

ŞU'ÛRÎ (?-1693):

17. yüzyılın düşünürü olarak tanınan Şu'ûrî'nin asıl mesleği maliyecilik. Çeşitli eserleri arasında en önemlisi, Dîvânı ile Pendnâme-i Attar Şerhi'dir ki, Attar'ın eserinin Farsçadan tercümesi ve şerhidir. İstanbul'da ölmüştür. Asıl adı Hasan Şu'ûrî Çelebi'dir.

Olur mûtâdı insâna tabiat
Zarardır def'aten andan ferâgat.
Olur tedric ile terk etmek sân
Hakîmâne amel eyleyse insan.

Hırs-ı dünyaya olursan müptelâ
Her taraftan zâhir olur bin belâ

Aczin ikrar eylemek hayli hünerdir ârife
Bilmediğin bilmemek cehliyle olur şöhretili.

Dört nesne var cihanda pür hatar
Kaadir isen eyle anlardan hazer.
Rağbet-i dünya vü avret sohbeti
Padişahın kurb u kem'ler ülfeti.

Kim ki tenperverliğe meftûn olur
Âdem olmaz gâv ü hardan dîn olur

(Kim ki yalnız vücudunu beslemeye, yiyip içmeye, kendi keyif ve rahatına aşırı derecede tutkun olur, o kişi insan olmaz, öküzlük ve eşekten aşağı olur.)

Kelimeler - deyimler:

Mûtâd: Her vakit yapılan şey.

Tabiat: Yaradılış, huy.

Def'aten: Bir defada, birden.

Feragat: Vazgeçme.

Tedric: Yavaş yavaş ilerleme, azar azar yapma.

Hakîmâne: Bilgelere yaraşır şekilde, bilgece.

Amel eylemek: Uygulamak.

Hırs-ı dünya -: Dünya nimetlerine tutkunluk.

Müptelâ: Düşkün.

Zâhir olmak: Meydana çıkmak.

Pür hatar: Tehlikelerle dolu, çok tehlikeli.

Hazer eylemek: Sakınmak, çekinmek.

Rağbet-idünya: Dünyayı istekle karşılama, bağlanma, sevmek.

Avret sohbeti: Kadınlarla görüşüp konuşma.

Kurb: Yakınlık. Yakın bulunma.

Kemler: Kötüler, fenalar.

Ülfet: Tanışma, görüşme.

5 ★ TAŞLICALI YAHYÂ BEĞ (?-1582):

Ordudan yetişmiş olan bir devşirme çocuğudur. Orduda yayabaşılığa kadar yükselmiştir. Dîvânından başka beş mesneviden meydana gelen Hamsesi vardır ki, Hamse-i Yahyâ adıyla anılır. Bu mesnevilerinden en önemlisi Yusuf ve Zeliha adını taşır. Yahyâ Bey, Fuzûlî'den sonra gelen en tanınmış mesnevi şairidir. Özentiden uzak, duru bir dille yazmıştır.

1

Şerefi ilm iledir insanın
Farkı yok câhil ile hayvanın

2

Geçinir bir dilim ekmekle fakir
Yedi iklimi yiyip doymaz emîr.

3

Bir vilâyette iki mîr olmaz
Bir niyâma iki şemşir olmaz.

4

Bu meseldir ki iden kimse bulur
Dâima hâin olan hâif olur.

5

Derdini viren vire dermânını
Göstere bu müşkilin âsânını.

6

Sabrı elden komamaktır evlâ
Ki olur sabr ile koruk helva.

7

Kara yüz yağmağ ile ağ olmaz
Senin hâranın içi bağ olmaz.

8

Rüşvet ile yaşayan ahmaktır
Anı bilmez ki sonu topraktır.

Kelimeler - deyimler:

Emîr: Bir aşiretin, bir ülkenin başı, bey, reis.

Niyâm: Kılıf. Kın.

Şemşir: Kılıç.

Mesel: İbret alınacak hikâye, söz.

Hâin: Hıyanet eden. Zarar vermektен, üzmetten, kötülük yapmaktan hoşlanan.

Hâif: Korkak.

Âsân: Kolay.

Evlâ: Birinci. Daha uygun, en iyi, üstün.

Hâranın içi: Dikenlerle dolu yer.

Yayabaşı: Yeniçeri ocağının kuruluşundaki en eski teşkilât. Bugünkü bölük karşılığı topluluğun kumandanı. Kendisine bazen yayabeyi de denirdi.

TEVFİK FİKRET (1867-1915):

Çankırılı Hüseyin Efendi'nin oğludur. Asıl adı Mehmet Tefik'tir. İstanbul'da doğmuş ve burada ölmüştür.

Fikret, edebiyatımızın Dîvân Edebiyatı'yla olan — hemen hemen — bütün bağlarının kopmasını sağlamış, Türk şiirinde şekil ve anlam değişikliği yapmıştır. Şiirde şekil mükemmelliğine önem vermiş, konu çeşitliliğini gerçekleştirmiştir. Önemli eserlerinden bazıları: Rûbab-ı Şikeste, Halûk'un Defteri, Rûbabın Cevabı.

1

Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma,
Ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma.

2

Bir gün yapacak fen şu siyah toprağı altın,
Her şey olacak kudret-i irfanla... inandım.

3

Elbet hayır; o makber, o pîşâni-i vakur
Kudsî birer misâl-i vatandır... Vatan gayûr
İnsanların omuzları üstünde yükselir.

4

Her yıldırımda bir gece, bir gölge devrilir,
Bir ufk-ı i'tilâ açılır, yükselir hayat;
Yükselmeyen düşer: Ya terakkî, ya inhitât!

5

Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;
Durmak zamanı geçti, çalışmak zamanıdır!

6

Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer.

7

Dünyada şereftir yaşatan milleti, ferdi.

Kelimeler - deyimler:

Kudret-i İrfan: Kültür kuvveti.

Pişâ ni-i vakur: Vakarlı alın.

Gayûr: Gayretli.

Ufk-i i'tilâ: Yükselme ufku.

İnhitât: Gerileme, çökme.

Sefil: Sefalet çeken. Yoksul. Çok sıkıntıda.

Beşer: İnsan.

TİFLİ (1849-1908):

Asıl adı Hasan Tahsin Tıflî'dir. Babasının adı Hasan Sıtkı Efendi'dir. Mudurnu'da doğmuşsa da aslında Ordulu sayılır. Çeşitli memurluklarda bulunmuş, Hendek Âşar Memuru iken ilmiye rütbesine yükseltilerek Ordu Müftüsü olmuştur. Gazelleri oldukça başarılıdır. Hicivleri de vardır. Dîvânı 1938'de Ordu Halkevi tarafından bastırılmıştır.

1

Yâr sormazsa gönül halini izhâr edemez
Cürmünü kimse kolaylıkla ikrâr edemez.

2

Söylemez gömleğine sırrını eshâb-ı hîred
Kimseyi tecrübesiz mahrem-i esrâr edemez.

(Akıl sahipleri sırlarını gömleklerine bile söylemezler. Ve tecrübe etmeden kimseye sırlarını açıklamazlar.)

3

Yâr-ı bedkârdan insana gelir öyle zarar
Cehd-ü sa'y eylese yıllar ile ağyâr edemez.

(İşi ve davranışı kötü dosttan insana öyle zarar gelir ki, yıllarca çok çalışıp uğraşsa düşman edemez.)

4

İstifade yolunu öyle bilir el uşağı
Sürmeyi gözden alır, rastığı kaştan çıkarır.

Kelimeler - deyimler:

İzhar etmek: Açığa vurmak, göstermek.

İkrar etmek: Dil ile söyleyip belirtmek.

Eshab: Sahipler.

Hîred: Akıl, anlama.

Mahrem: Gizli, herkese söylenmez; herkesçe bilinmemesi gerek.

Mahrem-i esrar: Kendisine sır söylenen kimse.

Bedkâr: İşi kötü, fena.

Yâr: Dost.

Cehd-ü sa'y etmek: Çok çalışıp uğraşmak.

TOKADİZÂDE ŞEKİP (1871-1932):

Şair. Tokatlıdır. 1908 Meşrutiyeti'yetinden sonra milletvekili olmuştur. Şiirleri tarz itibariyle eskidir. Tasavvufla ilgili yazılar da yazmıştır. Oğlunun ölümü üzerine intihar etmiştir. Eserlerinden birkaçı: Derviş Sözleri, Neşide-i Vicdan, Kalender Sözler.

1

Kendini kaptırma sakın kedere
Tahammül yakışır daima ere.

2

Akiller boğuşsun sen dur uzakta
Yalnız ibret al, dikkatle bak da,
Dem gelir barışır hepsi toprakta,
Bugün devam eden gavgayı hoş gör.

3

Harimî kalbinde sakla derdini
Halka güler göster rûy-i zerdini
Kimseye duyurma âh-ı serdini
Sızlanma çektiğin cefâyı hoş gör.

4

Ezelden mâilim nüktedanlığa,
Hürmetim büyüktür kahramanlığa;
Nispetim yoksa da pehlivanlığa
Kolayca bükülen bileği sevmem...

Kelimeler - deyimler:

Harim: Herkesin girmesi yasak olan kutsal yer.

Rûy-i zerd: Sararmış sarı yüz.

Âh-ı serdini: Duyduğün mânevî acılarını.

Mâil: Eğilen, içinden bir tarafı tutmağa gönlü akan.

Nisbetim: İlgim, ilişimim.

Nüktedan: Nükteci, sözün nüktesini anlayan, güzel nükteler yapan kimse.

Nüktedanlık: Nüktecilik.

TOKADLI NURİ (1820/1825? - 1882):

Tokadlı olup, Emrâh'ın öğrencisidir. Hayatı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Nuri, genç yaşında saz çalmayı öğrenmiş, sonra da kendini yetiştirmek için büyük bir atılımda bulunmuştur. Nuri, âşıklık mesleğine bağlı bir saz şairidir. Arûzu iyi kullanamaz. Hece ile yazdıkları şiirler duygusallık ve samimiyet bakımından oldukça kuvvetlidir.

1

Geçti bu âlemin devri bozuldu
Bezm-i gülistanın gülleri soldu
Çay taşları yâkut babasın buldu
Gevherler ummâna düştü bulunmaz.

2

Bu meşhûr kelâmdır âlemde ey dil
Sağ iken kimsenin kadri bilinmez.

3

Kimsenin gurbette alma canını
Varıp hasretine kavuşmayınca.

4

Kıymet mi biçilir cevher taşına
Kâmilce bir sarraf karışmayınca
Kimse üstad olmaz kendi başına
Bulup erbabına danışmayınca.

Kelimeler - deyimler:

Bezm-i gülistan: Gülbahçesinin meclisi.

Cevher: Elmas gibi değerli taşlar, mücevher. Gevher.

Ummân: Deniz, büyük deniz, okyanus. Arabistan yarımadasının güney-doğusunda, İran ve Pakistan'ın güneyindeki denizle, bunun bir koludur.

Kelâm: Söz.

Dil: Gönül, yürek.

Erbab: Bir işten anlayan, o işi yapabilen, muktedir.

VALİ-İ AMİDÎ (?-1761):

Dîvân edebiyatının ikinci derecedeki şairlerindendir.

1

Zor-u bâzû ile gurur etme,
Müntakimdir bu dehr-i dîn u'denî.
Haktealâ azaba mazhar eder,
Halka dünyada her azab edeni.

2

Sille vurulur herkese sîmâsına lâayık.

3

Hengâm-ı tarab meste de hüşyâre de kalmaz.

Kelimeler - deyimler:

Zor-u bazû: Kol kuvveti.

Müntakim: Öc alan.

Dehr-i dîn u denî: Alçak ve aşağı dünya.

Haktealâ: Allah.

Azab: 1- Ceza. 2- Eziyet, işkence. 3- Büyük sıkıntı, şiddetli acı.

Mazhar etmek: Nâil olmak, kavuşturmak.

Sima: Beniz, yüz, çehre.

Hengâm-ı tarab: Coşkunluk mevsimi, zamanı.

Mest: Keyif halinde, sarhoş.

Hüşyar: Ayık. Akli başında. Akıllı.

VEHBİ (ÇİZMECİOĞLU) (1877-1936):

Afyonkarahisarlı halk şairi. Dîvân tarzında da yazmıştır. Babası Ali Feyzi'dir. En çok Bayburtlu Zihni'nin etkisinde kalmıştır. Memleketin başına gelen her önemli olay onu ilgilendirmiş ve şiirlerine konu olmuştur. Hicivleri de kuvvetlidir.

1

Sağ iken etten bir heykeldin, Hüda naaş eyledi,
Hangi gafil mermere kıydı, demirbaş eyledi?
Hissini, vicdanını kesmiş göbeğinle ebe,
Yoksa Allah mı ceza verdi, seni taş eyledi!

2

Kim demiş yüz­süz diye, varken yüzün bir düzine,
Merd ve tek yüz­lüye denmekte bugün: Yüz­süz diye.

Olsa tükürükten deniz, âlem tükürse yüzüne,
Ar kürek, namus yelkendir sana tahlisiye.

3

Etme, etmedik yere
Ekme, bitmedik yere
Ayak nasıl gitsin
Gönül gitmedik yere.

4

Denizler hep yoğurt olmuş amma ki bizim kaşık kırılmıştır
Ne lezzet bahşeder o alma ki, dişsiz ısırılmıştır.

5

Tok olanlar bilemez, halini aç kalanın,
Sırtı kavi kimseye, kış günü, yaz görünür.

6

Herkes bir kendi bilir, âlemde çektiğini
Sayrının inleyişi, sağlama naz görünür.

7

Akıllı olan kimse, hasmı çatlatmak için,
Hasmının sitemini, hiç anlamaz görünür.

8

Beyhude çalışma ki olmaz bir seviyede,
Âlem bu ya, sükkânının kimi şakî, kimi saîd olur.

Kelimeler - deyimler:

Naaş: Kefene sarılıp tabuta konmuş ölü.

Gafil: Habersiz, dikkatsiz.

Tahlisiye: Cankurtaran.

Sayrı: Hasta.

Hasm: Düşman.

Sitem: 1- Haksızlık, zulüm. 2- Eziyet. 3- Çıkışma. 4- Güce gidecek muamele.

Sükkân: Oturanlar.

Şakî: Haydut.

Saîd: 1- Kutlu. 2- Allahça beğenilmiş, öbür dünyayı sağlamış olan.

VEYSEL ŞATIROĞLU (1894-1973):

Saz şairi. Sivas ilinin Şarkışla ilçesine bağlı olan Ağcakışla bucağının Sivrialan köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Şatır-oğulları ailesinden çiftçilikle uğraşan Karaca Ahmet adında birisidir. Çiçek hastalığı yüzünden gözleri kör olan Veysel'in bütün meşgalesi, babasının kendisi için aldığı sazla ilgilenmektir.

Saz çalmak hususunda kendisiyle "Alâ" adlı bir saz şairi yakından ilgilenmiş ve bu ilgilenme onu yavaş yavaş saz çalmaya ve söylemeye götürmüştür. Kuvvetli bir iç dünyaya sahiptir. Bu yüzden şiirleri içli ve doyurucudur. Her şiirinde "bizim" olan bir eda hâkimdir. Yurt sevgisi, toprak sevgisi, insan sevgisi millî bir açıdan işlenmiştir. Şiirleri, "Dostlar Beni Hatırlasın" adlı eserde toplanmıştır.

1

Yüce dağlar ova gibi düzlenmez,
Veysel muhanetten kerem gözlenmez.
Tilki gölgesinde arslan gizlenmez,
Yiğidin gölgesi kendinden olur.

2

Bu dünyayı kuran mimar
Ne hoş sağlam temel atmış
İnsanlığa ibret için
Kısım kısım kul yaratmış

3

Dünya tebdil oldu durum değişti
Kimi aya gider kimi cennete.
Dünya güzellendi itibar düştü,
Anne baba yoksun kaldı hürmete.

4

Cahil okur amma âlim olamaz.

5

Dız dız eden her sineğin bal' olmaz.

6

Kâmillik ilmini herkes bilemez.

7

Derd çekmeyen derd kıymetin bilemez.

8

Kar suyundan süzen çeşme göl olmaz.

YAHYÂ KEMÂL (1884 - 1958):

5 4

Büyük Türk şairi. Türk şiirine ayrı bir güzellik getirmiştir. Asıl adı Mehmet Agâh'tır. Babası Nişli İbrahim Naci Bey'dir. Üsküp'te doğmuştur. Tahsil için Fransa'ya gitmiş, özellikle tarihçi Albert Sorel'in şu sözleri onu ziyadesiyle etkilemiştir:

"Dünyada henüz keşfedilmemiş iki şey vardır: Coğrafyada kutup ve tarihte Türklük!" O güne kadarki şiir akımlarımızı beğenmez. Kendimize has bir şiir anlayışına taraftardır. Çalışmalarını bu yönde geliştirir. Türk'ün öz değerlerini, zevkini, inanışlarını anlatmakta ustalık gösterir. Şiirleri şu eserlerde toplanmıştır: 1- Kendi Gök Kubbemiz. 2- Eski Şiirin Rüzgâriyle. 3- Bitmemiş Şiirler.

1

Ölmek değildir ömrümüzün en feci işi,
Müşkül budur ki, ölmeden evvel ölür kişi.

2

Cihan vatandan ibarettir, itikadımca.

3

.....
İçimde dalgalı Tekbir'i en güzel dinin,
Zaman zaman da Nevâ-Kâr'ı, doğsun İtrî'nin
Ölüm yabancı bir âlemde bir geceyse bile,
Tahayyülümde vatan kalsın eski haliyle.

4

Fânî ömür biter, bir uzun sonbahar olur.

5

.....
Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Rûh öyle yolları uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı,
Farketmez anne toprak ölüm mâcerâmızı.

6

Hülyası kalmayınca hayâtın ne zevki var?

7

Ölüm âsûde bahaâr ülkesidir bir rinde.

8

İnsan âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar.

9

Kâmilidir o insan ki yaşar hâtıralarla;
Bir başka kerem beklemez artık gelecekten.

10

İkbâle geçen hayli taraftan öğülür
İdbâre düşen de her taraftan söğülür.

Âhir öğülen ögen sögen birlikte
Hep aynı değirmende karışmış döğülür.

11

Bir merhaleden güneşle deryâ görünür,
Bir merhaleden her iki dünyâ görünür.
Son merhale bir fasl-ı hazandır ki sürer,
Geçmiş gelecek cümlesi rü'yâ görünür.

12

Ne harâbî ne harâbâtiyim
Kökü mâzîde olan âtiyim.

13

Bu dil ağzımda annemin sütüdür.

14

Bir bakımdan müzeler şanlı mezarlıklardır.

15

"Yalnız duyan yaşar" sözü, derler ki, doğrudur
"Yalnız duyan çeker" derim, en doğru söz budur.

16

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhûle giden bir gemi kalkar bu limandan.

Kelimeler - deyimler:

Tekbir: Allah'ın ululuğunu dile getirerek "Allahu ekber" deme.

Tahayyül: Hayal etme, tasavvur etme, hayale dalma.

Fânî: Sonu olan, ölümlü olan.

Macera: Olup geçen şey, olan hal, baştan geçen heyecanlı olay, serüven.

Âsûde: Rahatlamış. Gâilesi olmayan.

Rind: Dünyaya aldırış etmeyen, kalender.

Kâmil: Olgun, erişkin, tam.

İkbâl: İşlerin iyi gitmesi, baht açıklığı.

İdbâr: İşlerin tersine gitmesi, düşkünlük.

Merhale: Konak, menzil. İki konak arası.

Fasl-ı hazan: Hazan mevsimi, sonbahar.

Harâbî: Haraplık, yıkıklık.

Harâbâti: Dağınık. Perişan. İçkiye düşkün, harabat (meyhane) insanı.

Mâzî: Geçmiş zaman.

Âti: Gelecek.

YENİŞEHİRLİ AVNİ (HÜSEYİN AVNİ) (1826-1883):

Yenişehir'de doğmuştur. Tanzimat edebiyatı döneminde dîvân edebiyatını devam ettirenlerin başında gelir. Akıcı bir

üslûbu vardır. Yerine göre bazen mutasavvıf, şen ve şakacı, bazen sosyal hicivcidir. Bağdat'da divân kâtipliği yapmış, İstanbul'da Bidâyet Mahkemesi azalığında bulunmuştur.

1

Ahibba şive-i yağmada mebhut eyler âdayı
Huda göstermesin âsar-ı izmihlâl bir yerde.

(Allah, bir yerde mahvolmak (çökmek) alâmeti göstermesin!
Dostların yağma tarzları düşmanları bile hayrete düşürür.)

2

Dest ü payı bağlıdır, biçare kurban neylesin?
Müstaidd-i merg olan bimara Lokman neylesin?

(Eli ve ayağı bağlı olan zavallı kurban ne eylesin? Ölüme istidatlı olan hastaya Lokman ne yapabilir?)

3

Avniyâ terbiyet-i nefsin içündür tâat
Yoksa Allah'a ne tâat, ne ibâdet lâzım.

(Ey Avni, Allah'ın buyruklarına uymak, nefsinin terbiyesi içindir, yoksa Allah'a ne itaat ne ibadet lâzımdır.)

4

Kimse idrak etmedi mânasını dâvamızın
Biz dahi hayranıyız dâva-yı bîmânamızın.

Kelimeler - deyimler:

Ahibba: Dostlar.

Şive-i yağma: Yağma tarzı.

Mebhut eylemek: Hayrete düşürmek.

Âsar-ı izmihlâl: Yok olma, cökme izi, alâmeti.

Dest ü pay: El ve ayak.

Biçare: Zavallı.

Müstaidd-i merg: Ölüme istidatlı.

Bimar: Hasta.

Tâat: Taat, Allah'ın buyruklarına uymak, o buyruklara baş eğmek. İbadet.

Terbiyet-i nefis: Nefsinin terbiyesi. İbâdet.

İdrak etmek: Anlamak, akıl erdirmek.

Dâva-yı bîmâna: Manası olmayan dava.

YESÂRÎ (1823-1868):

Saz şairi. Asıl adı Hüsnü olup Çankırı ilindendir.

1

Dut yaprağı olur giderek kemha,
Sabreden murada erer demişler.

2

İt sürü de buçuk kazan, ar etme,
Ar eden kâr etmez ekser demişler.

3

Diken eken, gül döğşürmez bir zaman
Kişi ektiğini biçer demişler.

4

Kime ne edersen gelir başına,
Herkes ettiğini çeker demişler.

5

Yemek istersen bu yolda emek
Emeksiz kimseye verilmez yemek.

Kelimeler - deyimler:

Kemha: İpek kumaş. Havı olmayan kadife kumaş.

Ar etmek: Utanmak.

Döğşürmek: Devşirmek, dermek, toplamak.

YORGANSIZ ÂŞIK (HAKKI BAYRAKTAR) (1895-1964):

Kastamonulu halk şairi. Kastamonu'da doğmuş ve burada yetişmiştir. Koşmaları ve destanları ile tanınmıştır.

1

İstiyorsan doğru olmak bakma Hak'dan gayriya
Hak'tadır kuvvet, dirayet dinle bir bir bilmiş ol.

2

İktisat et, müsrif olma kimsecikten fayda yok,
Güç olur nâmerde minnet dinle bir bir bilmiş ol.

3

Bir nasihatten musibet gerçi evlâdır ama
Fayda vermez son nedamet dinle bir bir bilmiş ol.

4

Hak edip al, borcunu ver, dostlarından alma hiç,
İşte insanî sadakat dinle bir bir bilmiş ol.

5

Âşıkın aşk ile nâra vurması,
Efdaldir sofunun ibâdetinden.
Âlimin âlemi hakîr görmesi
Farksızdır şakînin şekâvetinden.

6

Âleme gelmekte maksat âdemiyyet bellemek.

Kelimeler - deyimler:

Dirayet: Akıl, zekâ. İnce şeyleri kavrayış.

Nâmerd: Alçak.

Minnet: 1- Birine iyilik yapma. 2- Yapılan iyiliği tekrarla başa kakma.

Musibet: Ansızın gelen belâ, sıkıntı.

Evlâ: En uygun, daha uygun, üstün.

Nedamet: Pişmanlık. Pişman olma.

Nara vurmak: Haykırmak.

Sofu: Burada, ham sofudan bahsediliyor.

Efdal: Çok faziletli, en âlâ, üstün.

Hakîr: Aşağı görülen, değersiz, hor.

Şakî: Haydut, yol kesen.

Şakavet: Haydutluk, eşkiyalık.

Âdemiyyet: Adamlık, insana yakışan hal. İnsanlık.

YUNUS EMRE (1250 - 1320/1321):

Hayatı hakkında tam ve kesin bilgimiz yoktur. Sakarya dolaylarında Sarıköy'de doğduğu ve orada öldüğü sanılmaktadır. Tekke Edebiyatı'nın en büyük şairidir. Öğrenimi hakkında da tam bir bilgimiz yoktur. Medresede okuduğu ve sonra da Taptuk Emre adında bir şeyhe kapılandığı biliniyor. Yunus, şeyhinin yanında uzun süre kalmıştır. Tasavvufî lirik şiirler yazmış ve özellikle Tasavvuf kültürünü konuşma diliyle ifade etmesi halkın yararına olmuştur. Ona göre tasavvuf "Tanrı'nın ahlâkı ile ahlâklanmaktır." Bu da ancak tasavvufu benimsemekle gerçekleştirilir. Yunus, samimî bir Allah aşığıdır. Ancak yobaz değildir. Hatta yobazlığı yeri geldikçe kınamıştır. Birlik ve beraberlik ruhuyla doludur. İnsan sevgisi sonsuzdur. Yunus Emre 14. yüzyılın karışık ortamında Anadolu'nun ruh mimârî olmuştur. Dîvânından başka bir de Risâlatün-Nushiye adlı eseri vardır.

1

Beni bunda veribiyen,
Bilir ben ne işe geldim.

Kararım yok bu dünyada,
Giderim, yumuşa geldim.

2

İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır?
Okumaktan mâna ne? Kişi Hakk'ı bilmektir,
Çün okudun, bilmezsin, ha bir kuru emektir.
Okudum, bildim deme, çok tâat kıldım deme,
Eri Hak bilmez isen abes yere yelmektir.

3

Dört kitabın mânası bellidir bir elifte,
Sen elifi bilmezsin, bu nice okumaktır?
Yiğirmi dokuz hece okursun uçtan uca,
Sen elif dersin hoca, mânası ne demektir?
Yunus Emre der hoca, gerekse var bin hacca,
Hepsinden iyice bir gönüle girmektir.

4

Ten fânîdir, can ölmez, çün gitti geri gelmez,
Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil.
Cevhersiz gönüllere yüz bin söz söyler isen
Hak'tan nasîb olmasa nasîb olası değil.

5

Uçmak uçmağım dediğin, mü'minleri yeltediğin,
Bir ev ile bir kaç huri, hevesim yok koçmak için.
Burda dahi verdin bize ol huriyi çift ü hâlâl,
Ondan dahi geçti arzum, arzum sana kaçmak için.

6

İşidin ey ulular, âhir zaman olmuştur,
Sağ Müslüman seyrekter, o da güman olmuştur.

7

"Cennet, cennet" dedikleri,
Birkaç köşkle birkaç huri,
İsteyene ver anları,
Bana seni gerek seni.

8

Sana ibret gerek ise,
Gel göresin bu sinleri,

Ger taş isen eriyessin
Bakıp göricek bunları.

9

Şunlar ki çoktur malları,
Gör nice oldu halleri,
Sonucu bir gömlek imiş,
Anın da yoktur yenleri.

10

Bunlar bir vakt beyler idi,
Kapıcılar korlar idi,
Gel şimdi gör, bilmeyessin
Bey kangıdır, ya kulları?

11

Bu dünyaya kalmayalım fânidir aldanmayalım,
Bir iken ayrılmayalım gel dosta gidelim gönül.
Ölüm haberi gelmeden ecel yakamız almadan,
Azrail hamle kılmadan gel dosta gidelim gönül...
Gerçek Eren'e varalım hakkın haberin alalım
Yunus Emre'yi bulalım gel dosta gidelim gönül.

12

Elif okuduk ötürü pazar eyledik götürü
Yaradılmışı hoş gördük yaradandan ötürü...

13

Beni bende demen, bende değilim,
Bir ben vardır bende, benden içerü...

14

Adımız miskindir bizim, düşmanımız kindir bizim,
Biz kimseye kin tutmayız, kamu âlem birdir bize.

15

Bir kez gönül yıktın ise, bu kıldığın namaz değil,
Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil.

16

Yunus sen kendini görme,
İbâdet et mahrûm bilme,
Gayrı şeye gönül verme,
Allah sevgisi var iken.

17

Ağûdur bal değil dünyâ murâdı,
Nice bir ağûya parmak banasın.

Kelimeler - deyimler:

Veribimek: Göndermek, yollamak.

Tâat: Allah'ın buyruklarına uymak, baş eğmek.

Abes: Faydasız iş. Boş, saçma şey.

Yelmek: Koşmak.

Yirmi dokuz hece: Arap alfabesindeki harfler.

Fânî: Geçici, kalıcı olmayan.

Cevher: Özellik, yaradılıştaki değer.

Mü'min: Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed'e ve İslâm dininin diğer temel-
lerine inanan Müslüman, İslâm.

Yeltemek: Teşvik etmek.

Koçmak: Kucaklamak, sarılmak.

Hâlâl: Yapılması din bakımından suç, günah olmayan. Nikâh kıyılmak suretiyle
alınmış kadın, eş.

Âhir: Son, sonraki.

Âhir zaman: Son zaman, dünyanın son zamanı.

Güman: Şüphe.

Uçmak: Cennet.

Sin: Mezar.

Göricek: Görünce.

Yen: Elbisenin kolu.

Kangı: Hangi.

Gerçek Eren: Allah.

ZÂKİRÎ (?-1622):

Tekke şairi. İzmirlidir. Asıl adı Hasan'dır. İstanbul'a geldik-
ten sonra tekke hayatına girmiş ve bir yandan da musikiye
çalışmıştır. Zamanında sözü edilen bir musikişinas olmuştur.
İlâhiler yazmış ve bestelemiştir.

1

Nedir sürurun, yine mesrursun,
N'eyler bu sende beyhude hande?
Ahret zâdını kıldın mı hazır,
Kuvvet ü kudret var iken sende!

2

Rabbane, bizden yok bize derman,
Ver bize senden son demde iken iman!...

Kelimeler - deyimler:

Sürur: Sevinç.

Mesrur: Sevinmiş. Meramına ermiş.

Beyhude: Bihûde, nafîle, boş.

Hande: Gülme, gülüş.

Zâd: Yiyecek, azık, rızık.

Rabbane: Allah'ımız.

ZATÎ (1471-1546):

Balıkesirli olup, kendi kendini yetiştirmiştir. İstanbul'a gelmeden önce çizmecilik yapmış ve hayatının sonlarına doğru geçimini sağlamak için falcılık yapmak ve muska yazmak mecburiyetinde kalmıştır. Dükkânı bütün şairlerin uğradıkları bir yer haline gelmişti. Özellikle genç şairlere şiir dersleri verirdi. Bu arada Bâkî'nin yetişmesinde çok emeği geçmiştir. Ömrünün sonlarında büyük sefalet içinde perişan bir hayat sürmüştür. Devrinin büyük şairi Zatî, öldüğü zaman genç şairler aralarında topladıkları paralarla cenazesini kaldırmışlardır.

Zatî'nin hacimli bir dîvânından başka birkaç eseri daha vardır. Ancak onun en tanınmış eseri (Şem'ü Pervane) adlı mesnevisidir. Büyük bir şairin özelliklerini taşırsa da şiiri, derinlik bakımından fazla bir önem taşımaz. Ziyâ Paşa'nın dediği gibi, Zatî'nin şiiri "Avâre ve dilşikeste"dir.

1

Hârdur tahrik-i bâd ile libâsını çâkeden
Yoktur ey hâce güle hergiz ziyânı bülbülün.

(Elbiseni yırtan, rüzgârın tahriki ile yani esmesiyle, dikendir; ey hoca, bülbülün asla güle ziyânı yoktur.)

2

Dirheme kılma heves kim var anın sonunda hem
Eyleme dînâra meyli âhirinde nâr var.

(Gümüş paraya heves etme onun sonunda gam, tasa var. Altın paraya meyletme onun sonunda da ateş var.)

3

Meseldir cümle âlem içre bu söz
Ki gönül katlanır görmiycek göz.

4

Âb-ı hayât sunsa eğer Hızır destime
Zehr-i helâhil ile mülemma şarab olur.

(Hızır, eğer elime ölmezlik suyu sunsa, öldürücü zehir bulaşmış şarab olur.)

5

Bir değirmendir cihan, her kimse bekler nevbetin.

6

Fitneye ekser sebep bezm-i cihanda bâdedir.

(Dünya meclisinde çoklukla ara bozmaya, karışıklığa sebep içkidir.)

7

Ne güzel vâkıadır bu ki açup can gözünü
Hâb-ı gaflette geçen ömrümü rü'yâ gördüm.

(Can gözümü açıp yani ruhumun seziş kudretiyle gerçeği görüp gaflet uykusunda ömrümün bir rüya olduğunu anlayışım ne güzel bir olaydır.)

Kelimeler - deyimler:

Hâr: Diken.

Bâd: Rüzgâr, yel.

Tahrik: 1- Oynatma. 2- Harekete getirme, etki yapma. Burada esme.

Libas: Elbise.

Çak eden: Yırtan.

Hâce: Efendi, ağa, hoca, sahip.

Hergiz: Asla. Hiçbir suretle.

Dirhem: Gümüş para.

Hem: Tasa, kaygı.

Dînâr: Dinar, altın para.

Nâr: Ateş.

Görmiycek: Görmeyince.

Hızır: Hızır, içenlere ölmezlik veren abıhayatı içmiş olan peygamber.

Helâhil: Öldürücü, ilâcı olmayan zehir.

Mülemma: Sıvanmış, bulaşmış.

Nevbet: Sıra ile yapılan her işte herkese düşen bölüm. Sıra.

Fitne: Azdırma, baştan çıkarma. Karışıklık. Ara bozma.

Bâde: Şarap, içki.

Vâkıa: Olan şey. Olay.

Hâb-ı gaflet: Gaflet uykusu.

Gaflet: Dünyada olan biten işlerin gerçek mahiyetlerini anlamama.

ZEYNEB HANIM (?-1474):

Dîvân şairi. Amasya'da doğmuştur. Bir dîvânı vardır.

1

Âb-ı hayât olmayacak kısmet, ey gönül,
Bin yıl gerekse Hızır ile seyr-i Sikender et. ⁽²⁰⁾

(Ey gönül, Hızır ve İskender'le bin yıl yolculuk edip dünyayı dolaşsan, Abihayatı Allah kısmet etmemişse bulmak imkânsızdır.)

2

Zeyneb, ko meyli zeyneti dünyâya zen gibi
Merdâne var sâde-dil ol, terk-i zîver et.

(Zeynep, kadınlar gibi dünya süsüne önem verme; erkekçesine yaşa, temiz kalpli ol, süsü terket.)

Kelimeler - deyimler:

Seyr: Yolculuk. Gezme, dolaşma.

Sikender: İskender, tarihte iki İskender vardır: Biri, büyük İskender adını alır. İskender-i Zülkarneyn budur. Hem padişah hem de peygamberlik yapmıştır. Hızır'la Âb-ı hayatı bulmak için karanlıklar ülkesine gidenin bu İskender olması gerekir. Diğer İskender, Makedonya Kralı olan kişidir. Babası Filip'tir. Birinciden galat olarak bu İskender'e de Zülkarneyn denmiştir. Bu İskender'in özelliği İran'ı baştanbaşa istilâ etmesidir.

Zen: Kadın.

Ko: Bırak.

Zeynet: Ziyet, süs.

Merdâne: Ere, erkeğe yaraşır şekilde. Yiğitçe, erkekçe.

Sade-dil: Saf gönüllü, temiz. İçinde kötülüğü olmayan.

Terk-i zîver etmek: Süsten vaz geçmek, süsü terketmek.

ZİLELİ KÂTİBİ :

Halk şairi. 19. yüzyılda yaşamıştır. Bazıları kadın olduğunu da söylerler. Ancak kesin bir delil bulunamamıştır. Dinî, tasavvufî şiirleriyle dikkati çeker.

20 Âb-ı Hayat; bir damlası bile içenleri ölümsüzlüğe kavuşturan efsane suyu. İskender-i Zülkarneyn, âb-ı hayatı bulmak için yanına Hızır'ı da kılavuz olarak almış ve bir askerî sefer tertipleyerek ölmezlik suyunu aramaya başlamışlar. Bir süre sonra Hızır âb-ı hayatı bulup içmiş ve ölmezliğe kavuşmuş. Ancak İskender-i Zülkarneyn, yolunu şaşırdığı için Hızır'ı kaybetmiş ve tabiatıyla âb-ı hayatı da bulamamış ve geri dönmek mecburiyetinde kalmıştır. Zeynep Hanım, birinci beytinde bu efsaneye temas etmiş bulunmaktadır.

1

Sana bir nasihatım var
Hele yanıma gel kardaş.
Hakkı uzakta arama,
Gezme ilden ile kardaş.

2

Dinle okunan fermanı,
Ara bul derdine dermanı,
Terse savurma harmanı,
Dane gider yele kardaş.

3

Kâmil ol da Hakk'a yara,
Ara bul derdine çare,
Her suyun geçüdün ara,
Sonra giden sele kardaş.

4

Erenlerin yolu gerçek içinde
Eğer ararsanız sırdaş içinde,
Hakk'ı gören görür az yaş içinde,
Yetmiş seksen doksan yüzünen deği.

5

Kuş misâli her çeşmeye konarsın,
Acı tatlı demez içer kanarsın,
Aynel yakînlığı gördüm sanarsın,
Bu kafadan bakan gözünen değil.

6

Ârifler meydanda oynar ütülmez,
Evliya yoluna hile katılmaz.
Kuru dua ile Hakk'a yetilmez,
Senden hüccet, berat, ferman isterler.

Kelimeler - deyimler:

Ferman: Buyruk.

Kâmil: Olgun. Eksiksiz, tam.

Geçüd, geçit: Gececek yer.

Geçüdün ara: Geçilecek yeri bulmak için etrafa bak.

Aynel yakînlık: Görmüş gibi, yakınlık. TAS. Yürekten gözlem ile gerçek birliği görmek.

Ütülmek: Yenilmek, kaybetmek.

Yetilmek: Ulaşmak.

Hüccet: Senet, vesika, delil.

Berat: Rütbe, nişan veya bir müstesna hususun doğruluğunu doğrulayan ferman.

ZİVER PAŞA (1793-1862):

İstanbul'da doğmuştur. Babası Defterhane kâtiplerinden M. Sadık Münif Efendi'dir. Mevlevîdir. Maliye mesleğine intisap etmiş ve bu meslekte yükselmiştir. En son vazifesi, Harem-i Şerif-i Nebevî Meşihati olup, burada ancak bir yıl kalabilmiştir. Ölümünden sonra şiirleri, mektupları bir araya getirilerek "Âsâr-ı Zîver Paşa" adıyla bastırılmıştır.

1

Kalbini telvis eder fart-ı havâtır âdemin,
Hanede olmaz nezâfet olsa ger mihman füzun.

(İnsanın kalbini aşırı düşünceler bozar. Evde fazla misafir olsa eğer, temizlik olmaz.)

2

Akl ile aşk idemez ikisi bir dilde karar,
Mülk-i vâhidde anıñün iki sultan olmaz.

(Bir gönülde akıl ile aşk ikisi birden uyuşamaz. Onun için bir mülkte iki sultan olmaz.)

3

Kesret üzere dime bir hanede mihman olmaz.

4

Dilde aşk oldukça olur rağbet-i hûban füzun
Nevbahar oldukça olur bağda reyhan füzun.

(Gönülde aşk oldukça güzel erkeklere ve kadınlara rağbet çok olur. İlkbahar oldukça bağda fesleğen çok olur.) [Burada önemli bir noktayı belirtmek isteriz: Kadının gönlünde aşk varsa güzel erkeği düşünecek; erkeğin gönlünde aşk varsa güzel kadını düşünecektir. Şairin "erkekten kasti" hiçbir zaman "mahbub" değildir.]

5

Kimsenin gözleme duçar-ı belâ olmasını.

Kelimeler - deyimler:

Telvis etmek: Kirliletmek. Bulaştırmak. Mec. Berbat etmek, bozmak.

Fart-ı havâtır: Düşüncelerin aşırılığı.

Nezâfet: Temizlik, paklık.

Akl: Akıl.

Mülk-i vahid: Bir mülk.

Kesret: Çokluk, bolluk. Ziyadelik.

Dime: Deme.

Mihman: Misafir.

Rağbet-i hûban: Güzel erkekler ve güzel kadınlara rağbet.

Füzun: Çok, ziyade. Çok ziyade.

Nevbahar: İlkbahar.

Reyhan: Fesleğen.

Ger: Eğer.

ZİYÂ GÖKALP (1875-1924)

Büyük Türkçü. Diyarbakır'da doğmuş ve İstanbul'da ölmüştür. Sosyoloji çalışmalarıyla de tanınmıştır. Ona göre Türkçülük'ün gayesi Türk milletini yükseltmektir. Millî birliğin millî kültürü benimsemekle gerçekleştireceğine inanır. Fikirlerini halka yayabilmek için çok zaman nazmı vasıta yapmıştır. Türk Edebiyatı'nda hecenin yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Beş Hece-ciler onun eseridir, denebilir. Şiir kitapları: Yeni Hayat, Kızıl Elma.

1

Millete olsa bir gizli ihtiyaç,
Millî vicdan, bulur ona bir ilâç.

2

Ne ekilse o biçilir dünyada.

3

Her bugüne var bir yarın!

4

Türk bir millet, bir ordu, katılmayan kaçaktır;
"Yasa"ımızda yazılı: "Harpten kaçan alçaktır!"

5

Kuvvetli olmaktır za'fın ilâcı.

6

....: "Halk bahçe, biz bahçıvanız;
Ağaçlar gençleşmez aşından yalnız.

7

Millete ver canını
Ocağını, şanını,
Bin âşık olsan bile
Fedâ et cânânını.

Türk milleti bir bölünmez bütündür...

ZİYÂ PAŞA (1829-1880):

Tanzimat şair ve yazarlarındandır. Tanzimat Edebiyatı'nın üç kurucusundan biri. Türk şiirinin gelişmesi için halk şiirinin ele alınması düşüncesini savunmuştur. Ziyâ Paşa, biçimde eski kaldığı halde özde yenilikçi olmaya çalışmıştır. Yerine göre sosyal konulara eğilmiş, toplumun önemli meseleleri üzerinde, çekinmeden durmuş ve tenkidden kaçınmamıştır. Nesri de şiiri gibi sağlam yapılı ve sadelik bakımından da çağdaşlarından öndedir. En önemli eseri, Terci-i Bend ile Terki-i Bend'dir. Bu eserin basım tarihleri: (1870, 1896, 1909, 1951, 1987). Şiirleri, ölümünden hemen sonra Eş'ar-ı Ziyâ adıyla bir araya getirilmiştir (1881). 1925 tarihinde Süleyman Nazif, bu kitabı ilâvelerle "Külliyat-ı Ziyâ Paşa" adı altında tekrar yayımlamıştır.

1

Bu kârgâh-ı sun'acep dershanedir,
Her nakş bir kitab-ı ledünden nişanedir.

(Üzerinde yaşadığımız bu dünya, tuhaf bir dersaneye ben-zemektedir. Dünya üzerinde gördüğümüz her güzel nesne, ilâhî kitaptan bir belirtidir.)

2

Gerdûn bir asiyab-ı felâketmedârdır,
Gûya içinde âdem-i âvâre dânedir.

(Dünya, felâkete sebep olan bir değirmendir. İnsan ise bu değir-menin içine atılmış başı boş bir taneciktir.)

3

Bir zerredir ki zerre-i nâmünteha-yi hâk
Bir zerre harice edemez ondan infikâk.

(Sonsuz bir toprak parçası olan dünyamız alt tarafı bir zer-reden ibarettir. Dünyamızdan en küçük bir parça bile harice gidemez.)

4

Ey kudretine olmayan âgaz ü tenâhi,
Mümkün değil evsafını idrâk kemâhi.

(Kudretine başlangıç ve son olmayan ey ulu Allah'ım, senin niteliğini tam olarak anlamak imkânsızdır.)

5

Bibaht olanın bağına bir katrası düşmez,
Bârân yerine dürr ü güher yağsa semâdan.

(Yağmur yerine gökten inci ve mücevher yağsa, bahtı olmayan kişinin bağına tek bir damla düşmesine imkân yoktur.)

6

Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar.
Rencide olur dide-i huffaş ziyâdan.

(Baykuşun gözü ışıktan nasıl müteessir olursa; olgun kişiliğe erişmiş olanları da cahil olanlar çekemezler.)

7

Dehrin ne safa var acaba sîm ü zerinde?
İnsan bırakır hepsini hîn-i seferinde.

(Dünyanın gümüşünde ve altınında acaba ne safa vardır? Zira insan ahrete yolcu olurken hepsini bırakır da öyle gider.)

8

Hür olmak eğer ister isen olma cihanın,
Zevkinde, safâsında, gamında, kederinde.

(Bu dünyada eğer hür olmak istersen; dünyanın zevki, safası, gamı ve kederiyle ilgilenme.)

9

Yıldız arayıp gökte nice turfa müneccim,
Gaflet ile görmez kuyuyu rehğüzerinde.

(Birçok beceriksiz, toy müneccim, gökte yıldız arar da dalgınlıktan yolunun üstündeki kuyuyu görmez. Kendi kabiliyet-lerinin derecesini ölçüp biçmeden büyük işlere girişenler, başarıya ulaşamadıkları gibi zarar ve kayıplara uğramaktan kendilerini kur-taramazlar.)

10

Onlar ki verir lâf ile dünyaya nizâmat
Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde.

(Dünyaya sözle düzen vermeye kalkanların evlerinde bin türlü kayıtsızlık, ihmal bulunduğu bir gerçektir.)

11

Milyonla çalan mesned-i izzetle serefraz,
Birkaç kuruşu mürtekibin câyı kürektir.

(Milyonla çalan yüksek mevkilerdedir; birkaç kuruş çalanın yeri kürektir. Yani kürek cezasına çarptırılır.)

12

Bevval-i çeh-i zemzemi lânetle anar halk
Sen Kâbe gibi kendini hürmetle benâm et!

(Halk, zemzem kuyusuna işeyen adamı lânetle anar. Sen kendini Kâbe gibi saydırmaya, tanıtmaya gayret et.)

13

Ey mürtekib-i har, bu ne zillet ki çekersin
Birkaç kuruşa müddet-i ömrünce hacâlet!

(Ey rüşvet alan eşek, bu ne alçaklıktır ki, birkaç kuruş için bütün ömrünce utanç içinde yaşarsın.)

14

Zalimlere bir gün dedirir kudret-i Mevlâ:
"Tallahi lekad âserek 'Allah ü aleyna"!

(Allah'ın kudreti günün birinde zalimlere şunu dedirtir: "Yemin ederiz ki Allah seni bize üstün tuttu.")

15

Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir;
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir.

(Öğütle, yola gelmeyen kişiyi önce tekdir etmeli (azarlamalı); tekdir ile yola gelmediği takdirde o zaman da hakkı olan köteğe (dayağa) başvurmalı.)

16

Kâdı ola dâvacı ve muhızır dahi şahit,
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet?

(Hâkim davacı, mübaşir de şahit olan bir mahkemenin hükmüne adalet denir mi?)

17

Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz,
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde.

(Sarfedilen sözlere bakılarak bir kişi hakkında karar verilmemelidir. Çünkü kişinin aynası sözleri değil, işidir. Bir insanın aklının derecesi meydana getirdiği işiyle ölçülür.)

18

En ummadığın keşfeder esrâr-ı derunun,
Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?

(En ummadığın biri çıkar, içindeki sırlarını keşfeder. Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?)

19

Allah'a tevekkül edenin yâveri Hak'tır;
Nâşad gönül bir gün olur şâdolacaktır!...

(Allah'a güvenenin yardımcısı Allah'tır; kederli gönül bir gün gelecek mutlu olacaktır.)

20

İman ile din, akçadır erbâb-ı gınâda,
Namus ü hamîyyet sözü kaldı fukarada!

(Zengin kimseler için din de, iman da paradır. Namus ve hamîyyet sözü fukarada kalmıştır.)

21

Bed-asl'-a necâbet mi verir hiç üniforma
Zerdûz palan ursan eşek yine eşektir.

(Soyu kötü olana üniforma hiç asalet verir mi? Sırmalı, kılaptanlı altınla işlenmiş semer vursan eşek yine eşektir.)

22

Bed-maye olan anlaşılır meclis-i meyde,
İşret; güher-i âlemi temyize mehektir.

(Yaradılışı kötü olan kişinin bu durumu ancak içki meclisinde anlaşılır. İçki, insanın cevherini, içini anlamada mehektir.)

23

Aff ile mübeşşer midir eshâb-ı merâtıp?
Kanun-ı ceza âcize mi hâs demektir?

(Yüksek mevkilerde bulunanlar af ile müjdelenmiş midir? Ceza kanunu zavallılar için midir?)

24

Eyler keremin âteşi gülzar Halîl'e; ⁽²¹⁾
Mağlup olur peşşeye Nemrud-ı mübahi.

(Senin iyiliğin, kudretin İbrahim Peygamber için hazırlanmış olan ateşi bir gül bahçesi haline getirir. Kendini beğenmiş dinsiz Nemrud, bir sivrisineğin beynine girmesi sebebiyle ağrısına dayanamayıp ölürek, mağlup olur.)

25

5 * Taşlar yedirdi nân yerine bir zaman felek,
Nân verdi şimdi de âh ki dendâne kalmadı.

26

Nik ü bed herkes bulur âlemde, bir gün ettiğin
Kendi çekmezse cezâ mîras kalır evlâdına.

27

Müselsel bir esârettir zarûret her hükûmette
Ki sultan nâzıra, nâzır da hizmetkâra tâbîdir.

28

İlm olmasa şair olamaz insan,
Dilsiz söze kaadir olmaz insan.

29

Bir âleme geldim ki safasında mihen var,
Surette nazar eyler isen sen ile ben var,
Amma ki hakikatte ne sen var ne ben var,
Sen ben arada âletiz, elbet bir eden var...

30

Taklid ile aslını unutma,
Milliyetini hakîr tutma.

Kelimeler - deyimler:

Kârgâh: İş yeri.

Kârgâh-ı sun: Dünya, kâinat.

Acep (acaba): Acayip, tuhaf.

Nakş (nakış): Resim, ipek, sırma ile işleme, duvar ve tavanlara suluboya ile yapılan resimler. Tasvir şekli.

Ledün: İç yüz, bir şeyin iç yüzü, esası, hakikat.

Kitab-ı ledün: İlâhî kitap.

Nişane: İz, alâmet.

21 1. açıklamaya bakınız.

Gerdûn: Dönen, dönücü. Dünya.

Asiyab-ı felâketmedar: Felâket verici değirmen.

Âdem: Adam, insan.

Âvâre: Serseri, boş gezen, şaşkın.

Dâne: Tane, hububat.

Nâmünteha: Nihayetsiz, sonsuz.

Hâk: Toprak.

İnfikâk: Ayrılma. Yerinden ayrılma.

Âgaz: Başlama, başlangıç.

Tenahi: Bitme. Tükenme. Son.

Âgaz ü tenahi: Başlangıç ve son.

Kemâhi: Olduğu gibi. Gerçek şekli ile.

Evsaf: Vasıflar, nitelikler.

Halil: İbrahim Peygamber'in diğer adı. Halîl-ul-lah İbrahim Peygamber. Kelimenin sözlük anlamı: İçten dost.

Gülzar: Gül bahçesi, gül tarlası. Burada Nemrud'un Hazret-i İbrahim'i yakmak için hazırlattığı ateş, Allah'ın emriyle bir gül bahçesine döner.

Bibaht: Talihsiz.

Dür: İnci.

Güher: Mücevher.

Huffaş: Yarasa.

Dide-i huffaş: Yarasanın gözü.

Erbab-ı kemal: Olgun, bilgili kişiler.

Dehr: Dünya.

Sîm ü zer: Gümüş ve altın.

Hîn-i sefer: Yolculuk vakti.

Turfa: Toy, acemi, âciz.

Müneccim: Yıldızlar hakkında bilgisi olan. Yıldızların durumundan hükümler çıkaran. Falcı.

Rehgüzer: Gececek yol, yol üstü.

Nizâmat: Nizamlar, düzenler.

Teseyyüp: Kayıtsızlık, ihmal.

Mesned-i izzet: Büyük makam, yüksek mevki.

Serefraz: Başını yükselten, benzerlerinden üstün olan.

Mürtekib: Kötü ve yakışmaz iş yapan. Rüşvet alan. Rüşvetle iş gören.

Cây: Yer.

Kürek: Vaktiyle beylik gemilerde kürek çekmek hizmeti ki, cinayet suçlarına verilen bir ceza idi.

Âyine: Ayna.

Bütbe-i akl: Aklın derecesi.

Har: Eşek.

Zillet: Alçaklık, aşağılık.

Hacalet: Utanma. Utanç.

Muhzır: Mübaşir.

Esrar-ı derun: İnsanın içindeki sırlar, gizli düşünceler.

Yaver: Yardımcı.
Nâşad: Hüzünlü, kederli.
Şâd: Sevinçli, mutlu.
Erbab-ı gına: Zenginler, zengin kimseler.
Hamiyyet: İnsanın yurdunu, aile ve yakınlarını koruma gayreti. Hamiyet.
Nush: Nasihat, öğüt.
Bed-maye: Mayası kötü, bozuk. Yaradılışı kötü.
Meclis-i mey: İçki meclisi.
Güher-i âdem: İnsanın cevheri.
Temyiz: Ayırma, seçme. İyiyi kötüden ayırt etme.
Mehek: Ayar taşı. Altın ve gümüşün ayarını anlamaya yarayan taş. Mecazî anlamı: Ölçü, terazi, bir şey veya şahsın değerini ölçmeye vasıta olan şey.
Bed-asl': Soyu kötü olan. Sütü bozuk.
Necabet: Soyluluk. Soyca temiz.
Mübeşşer: Müjdelenmiş.
Eshab-ı meratip: Rütbe, derece sahipleri.
Bevval-i çeh-i zemzem: Zemzem kuyusuna işeyen.
Benâm: Ünlü, adı olan.
Nân: Ekmek.
Dendâne: Diş.
Nik ü bed: İyi kötü.
Müselsel: Zincirleme, ard arda.
Mihen: Mihnetler, eziyetler.
Surette: Görünüşte.
Âlet: Vasıta, sebep. Bir işte kullanılan araç.
Hakir: Hor.

BİBLİYOGRAFYA

1. Arûz - Ahmet Aymutlu, Ahmet Halit Kitabevi, 1950.
2. Âşık Şem'i-Hayatı ve Şiirleri. Haz. Feyzi Halıcı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.
3. Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi - Haz. Kenan Akyüz. İnkılâp Kitabevi, 1986. 2. basım.
4. Cem Sultan'ın Türkçe Dîvânı - Tercüman 1001 Eser Serisi, 1-3, 1981.
5. Dîvân Şiiri Antolojisi - Haz. H. Erdoğan Cengiz. Başnur Matbaası, 1967.
6. Dîvân Edebiyatı - Ağâh Sırrı Levend - Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar, 1980, Erkent Ofset, İst.
7. Dîvân-ı Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman'ın Şiirleri). Tercüman Gazetesi, 1001 Temel Eser serisinden, 1980.
8. Deyimler, Atasözleri, Beyitler ve Anlamdaş Kelimeler. Nejat Mualimoğlu. Ayyıldız Matbaası, 1983.
9. Edebiyat Lûgatı - Tâhir-ül Mevlevî. Enderun Kitatı, 1973.
10. Eski Rubâilerim - Muhyiddin Râif Yengin, Kanaat Kitabevi, 1946.
11. Eski Şiirimizin Ustaları - Haz. Refik Ahmet Sevengil. Atlas Kitabevi, 1964.
12. Eşrefoğlu Dîvânı (Eşref-i Rûmî) Haz. Tercüman Gazetesi, 1001 Temel Ekibi, tarihsiz.
13. Hamasi Türk Şiiri Antolojisi. Haz. Fahri Ersavaş. Matbaacılık Okulu, 1961.
14. İstilahat-ı edebiyat (Edebiyat Terimleri) - Muallim Naci. Basıma hz. Dr. Alemdar Yalçın, Abdülkadir Hayber. Akabe Yayınevi, tarihsiz.
15. İzahlı Dîvân Şiiri Antolojisi - Haz. Necmettin Halil Onan. Millî Eğitim Basımevi, 1946.
16. Küçük Ansiklopedi - Hayat Dergisi Yayınları, 1968.
17. Meşhur Beyitler (Dîvân Edebiyatı'nda) Haz. Vasfi Mahir Kocatürk, Edebiyat Yayınevi, 1963.
18. Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler - Ali Çankaya 1-7, 1968-1969 Mars Matbaası.
19. Maliyeci Şairler Antolojisi - Haz. Hilmi Yücelen. Nilüfer Matbaası, 1973, İstanbul.
20. Nâmık Kemâl'in Şiirleri - Vasfi Mahir Kocatürk, Edebiyat Yayınevi, 1966.
21. Necâtî Bey Dîvânı (Seçmeler) Haz. Tercüman Gazetesi, 1001 Eser Ekibi adına Mehmet Çavuşoğlu, tarihsiz.
22. Osmanlıca Türkçe Sözlük - Haz. Mustafa Nihat Özön. İnkılâp Kitabevi, 1973.
23. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi - Cem DİLÇİN, 1983. T.D.K. yayınları.
24. Rubâiler - Yahyâ Kemâl Beyatlı. Yahyâ Kemâl Enstitüsü Yayını, 1963.
25. Rübâiyyat-ı Ârif - Arif Nihat Asya. Defne Dergisi Yayını, 1956.

26. Safahat - Mehmet Âkif Ersoy. Tercüman Tesislerinde basılmıştır, 1986.
27. Seyrânî-Hayatı, Sanatı ve Şiirleri - Haz. Hasan Ali Kasır. Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul, 1984.
26. Sümânî - Hayatı ve Şiirleri - Haz. Haşim Nezihi Okay. Güven Matbaası, 1940.
27. Şair Dertli Dîvânı, 1-2. Haz. Şemsettin Kutlu. Tercüman 1001 Eser Serisinden, 1979.
28. Şeyhülislâm Bahâî Efendi Dîvânı'ndan Seçmeler - Haz. Doç. Dr. Harun Tolasa. Tercüman 1001 Eser serisinden, 1979.
29. Şeyh Galib - Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri. Haz. Doç. Dr. Sedit Yüksel. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1980.
30. Şiir Defteri - Haz. Vasfi Mahir Kocatürk. Edebiyat Yayınevi, 1968.
31. Şinâsî - Müntehabât-ı Eş'ar. Haz. Süheyl Beken. Dün - Bugün Yayınevi, Ankara, 1960.
32. Tefekkür ve Edebiyat - Hekimoğlu İsmail - Tüldav basımı, 1977.
33. Tekke Şiri Antolojisi - Haz. Vasfi Mahir Kocatürk. Edebiyat Yayınevi, 1968.
34. Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması. Haz. Vahit Çabuk. Tercüman 1001 Eser serisinden, 1978.
35. Türk Edebiyatı - Ahmet Kabaklı, 1-3. Türkiye Yayınevi, 1965.
36. Türk Edebiyatı Tarihi - Haz. Vasfi Mahir Kocatürk. Edebiyat Yayınevi, 1970.
37. Türk Edebiyatı Antolojisi - Haz. Vasfi Mahir Kocatürk. Edebiyat Yayınevi, 1967.
38. Türk Edebiyatı Tarihi - Seyit Kemal Karaalioğlu. İnkılâp Kitabevi 1-3, 1973.
39. Türk'ün Şehnamesinden - Mithat Cemal Kuntay. Tasvir Neşriyatından, tarihsiz.
40. Türk Saz Şairleri - M. Fuad Köprülü. Millî Kültür Yayınları, 1964.
41. Türk tasavvuf Şiiri Antolojisi - Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Milliyet Türk Klâsikleri Dizisi, 1972.
42. Yahyâ Kemâl Beyatlı - Haz. Şükrü Elçin, Dr. Muhtar Tevfikoğlu, Sadık K. Tural., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayını, 1983.
43. Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri - Haz. H. Fethi Gözler, İnkılâp Kitabevi, 3. basım, 1981.
44. Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri - Haz. Refik Ahmet Sevengil, Atlas Yayınevi, 1965.
45. Zileli Halk Ozanları - Haz. Mehmet Yardımcı. Ayyıldız Matbaası, 1983.
46. Zindan Duvarları - Şiirler Fâruk Nâfiz Çamlıbel. İnkılâp Kitabevi, 1967.
47. Ziyâ Paşa'nın Terci-i Bend'i ile Terki-i Bend'i Üzerine Düşünceler. Haz. H. Fethi Gözler. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Nu: 711. 1987.

89 06 - Y.00001.1070

Sizlere sunduğumuz bu kitabı her yönden ilgi çekici bulacağınızı ümit etmekteyiz. Hayatımızda, bazı önemli meseleler karşısında ne yapacağımızı şaşırdığımız anlar çok olmuştur. Bu şaşkınlıktan doğan ruh tedirginliğini gidermek için çok zaman takip edeceğimiz hattı hareketi tayinde zorluk çektiğimiz bir gerçektir. Batı'da bunalmırlardan kurtulmanın reçetesi kitaptır: George Sand "Kitap, beni her vakit eğlendiren, avutan bir arkadaş, bana akıl öğreten bir dost olmuştur." diyor. Buna karşılık Montesquieu, "Çeyrek saatlik okumanın gideremediği kederim olmamıştır" demektedir. Alphonse Daudet ise yas içinde bulunan bir ahabına şu tavsiyede bulunur: "Güzel kitaplar okuyun."

Dünyanın teknolojik gelişmesiyle insanımızın meseleleri gün geçtikçe artmakta, ruh yapıları sarsılmaktadır. Bu eserin, ruhen bezginliğe düşmüş olanlara nefes aldırarak, onları bir yerde feraha kavuşturacak nitelikte olduğu kanaatindeyiz.